

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**VEŘEJNÝ PROSTOR V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH JAKO NÁSTROJ
IDEOLOGIE**

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Autorka práce: Bc. Anna Novotná

Studijní obor: Dějiny a filozofie umění

Ročník: 4.

2021

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze portálu STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. května 2021

.....

Poděkování

Především velmi děkuji vedoucímu mé magisterské diplomové práce, Mgr. Hynku Látalovi, Ph.D. za všechny cenné připomínky a trpělivost. Velký dík patří i Mgr. Renatě Vordové za poskytnutí zajímavého rozhovoru. Také děkuji všem pracovníkům institucí, kteří mi, i v této nelehké době, vyšli vstříc a zpřístupnili dobové dokumenty i archiválie. Poslední nemalý dík patří mé rodině a přáteli, kteří při mně vždy stáli a podporovali při studiu.

Anotace

Magisterská diplomová práce s názvem Veřejný prostor v Českých Budějovicích jako nástroj ideologie se zabývá tématem z širšího pohledu. Diskutovaným obdobím jsou 70. léta státního socialismu, konkrétně roky 1971 a 1976, kdy se v Českých Budějovicích hojně oslavovalo a připomínalo výročí vzniku Pařížské komuny. Cílem práce bylo ukázat na konkrétních událostech rozsah ideologie a propagandy, která zasahovala do nejrůznějších odvětví společenského života. Veškeré zmíněné příklady, ať už je to architektura, výtvarné umění, umělecký přednes nebo rituály, nějakým způsobem ovlivňovaly veřejný prostor a dění v něm. Práce obsahuje, jak části o teoretickém a historickém pozadí, tak konkrétní příklady a situace. Velká část práce je věnována neprobádaným archivním materiálům k výstavě „Vive la Commune“, pořádané k 100. výročí vzniku Pařížské komuny.

Klíčová slova: veřejný prostor, České Budějovice, normalizace, Pařížská komuna, umění ve veřejném prostoru, architektura, umělecký přednes, rituál

Annotation

Master's thesis named "Public Space of České Budějovice as Tool of Ideology" considers its topic by wider perspective. Discussed time is 1970s specifically years 1971 and 1976 when there was great celebration of Paris Commune anniversary in České Budějovice. The thesis was written to show amount of ideology and propaganda which influenced various aspects of social life. It is shown by specific examples and situations. All these examples considering architecture, art, artistic presentation or rituals influenced public space and its events somehow. The thesis includes parts describing theory of historic background but also specific examples and situations. Big part is dedicated to unexplored archive materials of "Vive la Commune" exhibition organized because of 100th anniversary of Paris Commune.

Keywords: public space, České Budějovice, normalization, Paris Commune, art in public space, architecture, artistic presentation, ritual

Obsah

Úvod.....	15
1. Přehled dosavadního bádání a literatury	19
2. Teoretické vymezení a definice problematických termínů	24
2.1. Veřejný prostor	24
2.2. Politické náboženství	25
2.3. Ideologie	27
2.4. Rituál.....	28
2.5. Cesta ke státnímu socialismu	29
2.6. Normalizace a politická situace v Československu	29
2.6.1. Situace v Českých Budějovicích.....	31
2.7. Historie Pařížské komuny	32
2.8. Československo a Pařížská komuna	34
2.9. České Budějovice a Pařížská komuna	36
3. Hmotné památky a dokumenty /České Budějovice a rok 1971/	38
3.1. Historie a vznik sídliště Pařížské komuny	38
3.2. Pomníky, památníky a pamětní desky	39
3.3. Výstava „Vive la Commune“	46
3.4. Rozbor básní na pozvánce k výstavě „Vive la Commune“	53
4. Nehmotné památky/ Oslavy a rituály	63
4.1. Poezie jako nástroj a zbraň.....	63
4.2. Podoba slavností a rituálů za státního socialismu	68
5. Závěr.....	69
5.1. Prameny	72
5.2. Literatura	73
5.3. Sborníky a periodika	75
5.4. Studentské práce	76
5.5. Internetové zdroje	76
6. Obrazová příloha	80

„Ze strachu, že přijde o své místo, vyučuje učitel ve škole věci, kterým nevěří. Ze strachu o svou budoucnost je žák po něm opakuje. Ze strachu chodí lidé na různé manifestace a průvody. Ze strachu, že jim bude znemožněna další práce, hlásí se mnozí vědci a umělci k ideám, v něž ve skutečnosti nevěří. Píší věci, o nichž vědí, že nejsou pravdou.“

(Václav Havel z dopisu Gustavu Husákovi, 1975)

Úvod

Předkládaná diplomová magisterská práce se zabývá obdobím rané normalizace v Českých Budějovicích, přesněji lety 1971–1976. Mezi těmito lety došlo v Českých Budějovicích k několika oficiálním uměleckým akcím ve veřejném prostoru, které mohou umně demonstrovat, jak a kam všude zasahovala propaganda minulého režimu.

Již ve své bakalářské diplomové práci s názvem *Umění ve veřejném prostoru v letech 1945–1989 v Českých Budějovicích*¹ jsem se tohoto období dotkla v kapitole *Památník Pařížské komuny* na dnešním Pražském předměstí. Bakalářská práce se však zabývala pouze výběrem volně stojících plastik a soch, které byly po vzoru uměleckého projektu Pavla Karouse *Vetřelci a volavky*² zasazovány do kontextu k podobným realizacím nacházejících se v prostoru bývalého Československa. Bakalářská práce vyústila v nápad spojit síly se spolužačkou Annou Ženíškovou, která psala bakalářskou práci o sochařce Jarmile Malátové, která je v prostoru Českých Budějovic zastoupena dvěma díly. Společně jsme pokračovaly v mapování uměleckých realizací ve veřejném prostoru a v architektuře Českých Budějovic. Pod vedením PhDr. Ladislava Jacksona a po konzultacích s Mgr. Hynkem Látalem Ph.D. vznikl, za podpory Magistrátu města České Budějovice a Ministerstva kultury České republiky, průvodce s názvem *Panny a Labutě: Umění ve veřejném prostoru a v architektuře v letech 1948–1989*³. Drobná kniha obsahuje výběr zajímavých uměleckých realizací v prostoru Českých Budějovic. V původci čtenář a čtenářka naleznou také mapu, která může napomoci při realizaci případné procházky. Dále medailonky umělců a umělekyní a v závěru teoretickou část mapující situaci umění ve veřejném prostoru Českých Budějovic až do současnosti. Díky vzniku tohoto projektu jsem v tématu nechtěla a ani nemohla pokračovat v magisterské diplomové práci. Téma veřejného prostoru je pro mě však i nadále zajímavé, proto jsem se rozhodla v něm pokračovat, ale nahlížet na problematiku z jiného, možná poněkud širšího úhlu.

Předkládaná magisterská diplomová práce je experimentem, který spojuje vícero vědeckých disciplín. Velká část je založena na teoretických spisech a dokumentech (archivních záznamech a bádání v oblasti obecných dějin minulého režimu), kterou aplikuje na konkrétní příklady uměleckých akcí z Českých Budějovic. Zkoumány jsou pouze oficiální umělecké realizace. Jsem si vědoma toho, že během 70. let vznikla v prostoru Českých Budějovic spousta undergroundových uměleckých aktů (hudba, literatura i výtvarné umění), ty se ale v práci objevují jen okrajově – ve zmínkách. Tomuto tématu se například již

¹ Anna Novotná, *Umění ve veřejném prostoru v letech 1948–1989 v Českých Budějovicích* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2017.

² Pavel Karous (ed.), *Vetřelci a volavky*, Praha, 2015.

³ Anna Novotná – Anna Ženíšková, *Panny a labutě: Umění ve veřejném prostoru a v architektuře v Českých Budějovicích z let 1948–1989*, Týniště nad Orlicí, 2020.

věnovala ve své magisterské diplomové práci s názvem *Českobudějovický underground*⁴ Tea Mucková. Autorka zde ukazuje na osudech několika osob spojených se zakázanou činností (jazzová hudba, svoboda slova atp.) politický nátlak, který na ně byl ze strany státu vyvíjen.⁵

V předkládané práci se pokusím, na krátkém časovém období, zodpovědět tyto otázky: Jakým způsobem působila v minulém režimu ideologie a propaganda? Jak moc komplexní byla? Do jakých všech uměleckých odvětví zasahovala? A především, jak moc zasahovala do veřejného prostoru?

Cílem práce je použít krajské město České Budějovice jako modelový příklad, jak propaganda může fungovat a prorůstat do nejrůznějších odvětví umělecké sféry. Na vybraných akcích ve veřejném prostoru Českých Budějovic se pokusím ukázat, jak se ideologie Socialistického Československa a vláda komunistické strany propisovala do architektury, umění ve veřejném prostoru, výstav, plakátů, pozvánek a rituálů, jako je například umělecký přednes u příležitosti odhalování památníků. Všechny jmenované akce se odehrávají v období normalizace, tedy mezi lety 1971–1976. Tento časový úsek byl vybrán, protože celé Československo v roce 1971 slavilo dvě významná výročí – padesát let od založení KSČ (Komunistické strany Československa) a sté výročí od vyhlášení Pařížské komuny. Tato významná výročí byla spojena s celou řadou událostí v celém prostoru Českých Budějovic. Především akce k výročí Pařížské komuny byly okázalé, což v socialistickém Československu nemělo v těchto rozměrech obdoby, proto má tato problematika v práci větší prostor. Dále probíhala výstavba velkolepého *Muzea a památníku dělnických revolučních hnutí* a odhalení *pomníku Vladimíra Iljiče Lenina*.

Předkládaná práce je rozdělena do tří hlavních částí. První je část teoretická, a je dále ještě rozdělena na dvě podkapitoly. V první kapitole jsou nastíněny termíny a sousloví, se kterými se v práci dále pracuje, ve druhé je rozebrána historická a politická situace, která je pro kontext tématu nezbytná.

Celá práce velmi závisí na teoretických termínech a na pochopení politické situace nejen v Československu, ale i v Sovětském svazu. V první části práce jsou vymezeny problematické termíny a historické pozadí předkládané práce. Všechny termíny jsou pouze nastíněny pro potřeby práce, a obsah hesla je vždy stočen na výtvarné umění a na příklady z Českých Budějovic. V krátkém hesle je pak definován veřejný prostor, jeho funkce, důležitost a možnosti využití. Dále jde o aspekt, kdy komunistická ideologie, používá na společnost podobné nástroje jako některá náboženství. Přejímá jeho tradice a zvyklosti, které deformuje a uzpůsobuje si je k vlastním účelům a potřebám. S tím úzce souvisí problematika rituálu a jeho použití ve státním socialismu.

⁴ Tea Mucková, *Českobudějovický underground* (magisterská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2010.

⁵ *Ibidem*, s. 6.

V názvu práce je použit termín *ideologie*, proto bylo nezbytné představit, jak je s ním v práci nakládáno. V rámci další podkapitoly jsou sepsány zásadní rozdíly mezi socialistickou a komunistickou ideologií, které se během státního socialismu prolínaly. Další hesla se věnují tzv. normalizaci, která v práci hraje neodmyslitelnou roli. Stručně je popsáno, co procesu normalizace předcházelo a jak tento proces měnil jednotlivá umělecká odvětví. Práce se zabývá lety 1970–1976, kdy je normalizační politika v největším rozmachu a je zde nastíněna jak celostátní situace v tomto období, tak dění v Českých Budějovicích. Velká část práce se zabývá taky událostmi kolem Pařížské komuny, jejíž historie je v diplomové práci popsána jak z pohledu současných historiků, tak pomocí výkladu dobových publikací. Poslední podkapitola z teoretické části se zabývá vztahem Československa a pak samotných Českých Budějovic k Pařížské komuně.

V části s názvem *Hmotné památky a dokumenty* je popsána třetí fáze přestavby Pražského předměstí, akt přejmenování Pražského předměstí na Sídliště Pařížské komuny a symbolické přejmenování smaltovny SFINX na Závod Pařížské komuny. Dále odhalení dvou památníků na počest francouzských komunardů, jedné pamětní desky a krátká zmínka je věnována i nedávné demolici loubí na Pražské třídě. Situaci ve městě ukáží jak na hmotných památkách, jako jsou výše jmenované pomníky, památníky, pamětní desky a architektura, tak i na dokumentech, kterými jsou materiály k výstavě „*Vive la Commune*“ – plakáty a pozvánky. Tento typ pomíjivého umění se bezesporu na nějakou chvíli stává uměním ve veřejném prostoru a mnohdy má, díky své informativní funkci, mnohem větší dosah.

Ve druhé části se práce zabývá oslavami a rituály, které výše zmíněné akce vždy doplňovaly. Dvě menší podkapitoly se věnují pro mnohé okrajovějšímu, téměř neprobádanému tématu – poezii a recitaci. Umělecký přednes a tištěné básně byly nedílnou součástí každé oficiální akce minulého režimu, jak ve veřejném prostoru, tak mimo něj. V práci se jedna z kapitol zabývá rozborem básní otištěných na pozvánce k výstavě o Pařížské komuně a zároveň životem jednotlivých básníků a překladatelů, bez kterých by rozbor nebyl kompletní. Druhá kapitola rozebírá stručné dějiny recitování, především pak vzhled do recitování v dobách normalizace, který je podpořen osobními svědectvími bývalé recitátorky, současné porotkyně na recitačních přehlídkách a režisérky Renaty Vordové⁶. Tato část obsahuje pasáže, kde jsou ukázány metody a principy, jak byl umělecký přednes využíván minulým režimem v „politickém boji“. Závěrečná kapitola se věnuje několika rituálům, které doprovázely události oslav vzniku Pařížské komuny.

⁶ Renata Vordová (1964) vystudovala DAMU v Praze, obor organizace a řízení divadel, rozhlasu a kulturních zařízení. Tato lektorka a pedagožka se celý život zabývá interpretací textu. Ve svém profesním životě se především věnuje lektorství, odborné asistenci a celoživotnímu vzdělávání. Od roku 2008 vede divadelní soubor Třetí věk Louny a je členkou řady porot na uměleckých přehlídkách po celé zemi (včetně celostátní přehlídky uměleckého přenesu a divadel poezie Wolkrova Prostějova).

Tyto rituály jsou v kapitole srovnávány s běžnými oslavami státního socialismu, jakými byl například 1. Máj.

Všechny tyto akty, události a jejich okolnosti, mají ukázat dobu raných 70. let a to, jak socialistická ideologie ovlivňovala veřejný prostor v Českých Budějovicích, ačkoliv tyto metody byly praktikovány i jinde po republice.

Tato práce vzniká jako experiment, který má dále za cíl poukázat na neprobádaná a opomíjená témata (uměleckých přednes a jiné rituály) ovlivňující veřejný prostor, a propojit je s tématy, která již v zájmu historiků a historiček umění jsou (památníky nebo architektura). Tento celek pak může být dalším důležitým dílem skládky, která nám může pomoci nahlížet na dobu státního socialismu v Československu.

1. Přehled dosavadního bádání a literatury⁷

V současné době vzniká v tuzemském uměleckohistorickém diskursu spousta publikací zabývajících se výtvarným uměním, kulturou nebo architekturou minulého režimu. Dále vzniká celá řada historických a sociologických publikací zkoumajících běžný život a politické pozadí v době státního socialismu. Předkládaná práce se zabývá poměrně širokým tématem. Do veřejného prostoru zabíhá celá řada uměleckých vyjádření. Architektura, pomníky, památníky, pamětní desky, plakáty a pozvánky výstav nebo různé rituály, které se v poslední době také stávají předmětem bádání. Ve většině ze stávajících projektů, které se věnují umění a architektuře v letech 1948–1989, nalezneme zmínky o umění ve veřejném prostoru a s tím spojenou politiku. Celorepublikově vniká i celá řada velkých projektů. Jmenujme dva z nich, které se týkají i Českých Budějovic. *Paneláci*⁸ je projekt, který mapuje život na sídlištích. Tvůrci webu a publikací se zabývají především urbanismem, architekturou i výtvarným uměním. Jedno z hesel se věnuje Pražskému sídlišti. Dalším počinem je výzkum architektury 60. a 70. let v Československu, který pořádal Národní památkový ústav s ČVUT (České vysoké učení technické) a VUT (Vysoké učení technické) Brno.⁹ Digitalizovaná databáze obsahuje výběr významných budov v Českých Budějovicích. Pro tuto práci byly zásadní zpracovaná hesla o Koldomu¹⁰ nebo o Domu kultury ROH¹¹, ve kterém se pořádala výstava „*Vive la Komunne*“.

V rámci projektu *Sochy a města* vznikla v nedávné době i stejnojmenná publikace *Sochy a města. Morava.: Výtvarné umění ve veřejném prostoru 1945–1989*.¹² Projekt čerpá především z komisí pro spolupráci výtvarníků s architekty, snaží se zapsat skutečný stav díla a zasadit se o restaurování a konzervování realizací.

Výchozí pro tuto práci byl archivní výzkum, především rozsáhlé studium dobového tisku, literatury a výstavní dokumentace. Analyzovány byly předně archivní fondy veřejných institucí. Jmenovitě archiv a knihovna Krajského muzea v Českých Budějovicích, Vědecká

⁷ Tato kapitola obsahuje pouze výběr zásadní použité literatury. Celý výčet pramenů a použité literatury lze nalézt v bibliografii na konci předkládané práce.

⁸ Klára Eliášová, *Pražské sídliště*, panelaci.cz, Paneláci, <http://panelaci.cz/map/#/detail/113>, vyhledáno 1. 11. 2020.

⁹ *Architektura 60. – 70. let*, <https://www.ma6070.cz/cs>, vyhledáno 1. 11. 2020.

¹⁰ *Koldům*, <https://pamatkovykatalog.cz/koldum-705074>, vyhledáno 2. 11. 2020.

¹¹ Bohumil Jarolím, *Dům kultury ROH*, Památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/dum-kultury-roh-22604568>, vyhledáno 2. 11. 2020.

¹² Zuzana Křenková (ed.), *Sochy a města. Morava.: Výtvarné umění ve veřejném prostoru 1945–1989*, Pardubice, 2020.

knihovna v Českých Budějovicích, archiv stavebního úřadu Českých Budějovic a Státní okresní archiv České Budějovice. V průběhu bádání jsem pořizovala fotografickou i elektronickou dokumentaci (pozvánky, plakáty, fotografie, filmové dokumenty, plány, zápisy schůzí, skici atp.). Stěženiemi archivními dokumenty byly kroniky města¹³, zápisy ze zasedání Městského národního výboru¹⁴, Jednotný plán kulturně-výchovné činnosti 1971¹⁵ nebo *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí Pařížské komuny „Vive la Commune“*¹⁶. Z dobového tisku byla nejdůležitější dvě periodika. Celostátní deník *Rudé právo*, který byl vydáván od roku 1920 do ledna 1991 a regionální *Jihočeská pravda* vycházející dvakrát týdně mezi lety 1945–1991.

V současné době vzniká mnoho publikací, které se dívají na dobu Státního socialismu s odstupem a kriticky hodnotí situaci v Československu na rozdíl od publikací, které vznikaly ihned po Sametové revoluci nebo v časných 90. letech. Zásadní je například *Co byla normalizace?*¹⁷ od Pavla Koláře a Michaela Pullmanna, která je souborem textů z let 2007 až 2015. Tato publikace vznikla v nakladatelství Ústavu pro studium totalitních režimů¹⁸ (dále jen ÚSTR). Tento ústav se od svého vzniku v roce 2008 věnuje objasňování a zkoumání dvou totalitních období v našich novodobých dějinách – nacistickou okupaci a dobu státního socialismu. Badatelé v ÚSTRu zkoumají a analyzují nejrůznější témata týkající se života v socialistickém Československu, takže i v Českých Budějovicích.

Na základě zkoumání vznikají jak rozsáhlé publikace, tak drobné studie a články. Například *Neobjasněné výbuchy u budov KSČ v letech 1986–1989*¹⁹ od Prokopa Tomka, kde je popsán i českobudějovický výbuch z 28. října 1986. Nálož byla umístěna do prostoru Památníku dělnického revolučního hnutí, tedy mezi budovu Krajského výboru KSČ a budovu Muzea dělnického revolučního hnutí. Další studie věnující se Českým Budějovicím je *Zásah*,

¹³ Státní okresní archiv České Budějovice (SOA v ČB), fond Archiv města České Budějovice 1945–1990, Miroslav Pecha, *Kronika města České Budějovice rok 1971*, České Budějovice, 1971.

¹⁴ 33. plenární zasedání Městského národního výboru v Č. Budějovicích, zapisovala: M. Vladyková, 33/9.2.71, uloženo v NPÚ v Českých Budějovicích.

¹⁵ Jednotný plán kulturně-výchovné a osvětové činnosti ve městě České Budějovice na období únor–květen 1971, uloženo v NPÚ v Českých Budějovicích.

¹⁶ *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí pařížské komuny „Vive la Commune“*, 68195, České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1971, uloženo: depositář knihovny Jihočeského muzea.

¹⁷ Pavel Kolář – Michael Pullmann, *Co byla normalizace?*, Praha, 2016.

¹⁸ Ustr.cz, <https://www.ustrcr.cz/>, vyhledáno 1.11. 2020.

¹⁹ Prokop Tomek, *Neobjasněné výbuchy budov KSČ v letech 1986–1989*, ustrcr.cz, https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2018/07/PD_2_18_s69-73.pdf, vyhledáno 1. 11. 2020.

*kteřý změnil underground / Rudolfov, 30. března 1974*²⁰ od Ladislava Kudrny a Františka Stárka Čuňase. Déle se zpřístupňují archivní materiály, jako jsou například kopie různých pokynů náměstka MV (Ministerstva vnitra) pro StB a podobně. Tyto informace jsou z archivu ministerstva vnitra a tato práce čerpala z odkazu Krajské správy SNB České Budějovice.²¹

Další důležitou umělecko-historickou výchozí publikací je katalog k výstavě *Budování státu: reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*.²² Editorkou výstavního katalogu je historička umění Milena Bartlová a katalog nese název *Co bylo Československo? Kulturní rekonstrukce státní identity*.²³ Pro práci byly zásadní především kapitoly mapující 60. a 70. léta, případně pak části zabývající se socialistickým výstavnictvím, které je v současném uměleckohistorickém diskursu prozatím opomíjeno. Další současná publikace je od Matěje Spurného *Most do budoucnosti: Laboratoř Socialistické modernity na severu Čech*²⁴, která se zabývá jak veřejným prostorem, tak ideologií. Ve 21. století se historií Francie a Pařížské komuny zabýval Francois Furet v kapitole *Ukončit revoluci: od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho*²⁵, která byla výchozí pro kapitolu Historie Pařížské komuny.

O životě za dob normalizace informují různé kapitoly na webu *Encyklopedie Českých Budějovic*²⁶. Lze zde najít jak dobové filmové dokumenty, tak archivní fotografie. V současnosti se věnuje architektuře a umění 70. let Českých Budějovic Eva Erbanová²⁷ nebo Daniel Kovář²⁸. Stěžejní prací také je zdařilá magisterská diplomová práce Denisy Vesecké s názvem *Asanace Pražského předměstí od 50. do 80. let dvacátého století*²⁹.

Pro kapitolu, která se věnuje pomníkům, památníku a pamětním deskám byla výchozí publikace od Daniela Kováře *Příběhy budějovických pomníků*³⁰, která obsahuje také hesla

²⁰ Ladislav Kudrna – František Stárek Čuňas, *Zásah, který změnil underground /Rudolfov, 30. března 1974/*, ustrcr.cz, <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1501/027-041.pdf>, vyhledáno 1. 11. 2020.

²¹ *Krajská zpráva SNB České Budějovice*, ustrcr.cz <https://www.ustrcr.cz/uvod/srpen-1968/srpen-1968-ministerstvo-vnitra/ks-snb-ceske-budejovice/>, vyhledáno 1.11. 2020.

²² Na výstavním projektu se podílelo UMPRUM a Národní galerie Praha. Autoři a autorky z různých humanitních oborů zkoumají, co a jak utvářelo národní identitu Čechoslováků. Výstava byla ve Veletržním paláci k vidění na od listopadu 2015 do února 2016.

²³ Milena Bartlová (ed.), *Co bylo Československo? Kulturní rekonstrukce státní identity*, Praha, 2017.

²⁴ Matěj Spurný, *Most do budoucnosti: Laboratoř socialistické modernity na severu Čech*, Praha, 2016.

²⁵ Francois Furet, *Ukončit revoluci: od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815–1880)*, in: *Francouzská revoluce. Díl 2*, Praha, 2007, s. 396.

²⁶ *Encyklopedie.c-budejovice.cz* <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>, vyhledáno 1. 11. 2020.

²⁷ Eva Erbanová, *Koldům v Českých Budějovicích*, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 84, 2015.

²⁸ Daniel Kovář (ed.), *Slavné vily Českých Budějovic*, České Budějovice, 2016.

²⁹ Denisa Vesecká, *Asanace Pražského předměstí od 50. do 80. let dvacátého století* (magisterská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2018.

³⁰ Daniel Kovář, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice, 2000.

věnující se rané normalizaci. Pro teoretické uchopení problematiky památníků a pomníků vznikla v roce 2016 kniha *Manuál monumentu*³¹. Milena Bartlová a editorka knihy Anežka Bartlová se ve svých kapitolách zabírají významem, funkcí a historií památek ve veřejném prostoru.

Pro uchopení problematiky ideologie, rituálu a pojmu politického náboženství je stěžejní publikace, původně dizertační práce, od Víta Schmarce *Země lyr a ocele: subjekty, ideologie, mýty a rituály v kultuře českého stalinismu*³². Tato kniha se zbývá lety 1948–1953, tedy epochou socialistického realismu, který byl v 70. letech opět různými způsoby proklamován.

Dana Kyndrová se ve své knize *Rituály normalizace*³³, systematicky zabývá fotografiemi z let sedmdesátých a osmdesátých. Na fotografiích jsou zachyceny masové oficiální akce a slavnosti, které probíhaly v Praze. Pro příklad jsou zachyceny akce jako První máj na Letenské pláni, spartakiáda na Strahovském stadionu nebo oslavy Vítězného února na Staroměstském náměstí.

O problematice politického náboženství vyšlo v poslední době několik zahraničních publikací. Politolog a historik Hans Maier se mimo jiné v své knize *Politická náboženství /Totalitní režimy a křesťanství*³⁴ zabývá náboženskými prvky, které nesou totalitarismy 20. století. Emilio Gantile sepsal knihu *Politická náboženství /Mezi demokracií a totalitarismem*³⁵. Autor se v této obsáhlé knize zabývá sakralizací politiky, jedna část se věnuje francouzské demokracii a hledání občanského náboženství, jiné se věnují lidovým masám a náboženské podstatě totalitarismu. Další publikací s názvem *Politická náboženství*³⁶ od Erica Voegelina v českém vydání vyšla v roce 2015. Ve stejném roce vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury v Brně knihu *Totalitarismus a politická náboženství*³⁷ od Georga A. Jamese, ve které se dvě kapitoly věnují přímo nábožensko-politickému pozadí národního socialismu.

O problematice uměleckého přednesu a využívání poezie v rámci oficiálních akcí v dobách státního socialismu mnoho vědeckých prací nevyšlo. Existují však dobové publikace především od Ludmily Pelikánové, které ve své době sloužily jako návody jak a proč

³¹ Anežka Bartlová (ed.), *Manuál monumentu*, Praha, 2016.

³² Vít Schmarc, *Země lyr a ocele: subjekty, ideologie, modely, mýty a rituály v kultuře českého stalinismu*, Praha, 2017.

³³ Dana Kyndrová: *Rituály normalizace*, Praha, 2011.

³⁴ Hans Maier, *Politická náboženství /Totalitární režimy a křesťanství*, Brno, 1999.

³⁵ Emilio Gantile, *Politická náboženství /Mezi demokracií a totalitarismem*, Brno, 2008.

³⁶ Eric Voegelin, *Politická náboženství*, Praha, 2015.

³⁷ Georg A. James, *Totalitarismus a politická náboženství*, Brno, 2015.

recitovat. Jmenujme dvě zásadní: *O přednesu*³⁸ a *Recitace nástroj a zbraň*³⁹. V roce 2011 vyšla magisterská diplomová práce s názvem *50 ročníků Wolkrova Prostějova v politicko-kulturním kontextu*⁴⁰ od Kateřiny Kaprálové, která se věnuje celostátní recitační soutěži Wolkrův Prostějov. Na padesáti ročnících jedné soutěže lze především dobře vidět vývoj politické nálady společnosti.

Nejen v 70. letech vznikaly publikace a soubory příspěvků ze stranických sjezdů, které se věnovaly Pařížské komuně a jejímu odkazu pro socialistický lid. Jednou z nich je *Pařížská komuna /1871–1971/*⁴¹, což je sborník materiálů ze semináře uspořádaného ke stému výročí Pařížské komuny v Liblicích. Obsahuje čtyři přednášky, které se zabývají historií, odkazem pro Marxisticko-Leninské učení nebo historiografií. Aby byl výběr kompletní, jmenujme publikace, které vznikly v Českých Budějovicích za dob státního socialismu. *Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech*⁴², které sestavil Jiří Zálaha. V publikaci jsou kromě rituálů, které probíhaly při otevírání muzea a památníku, popsány i oslavy 1. Máje a Vítězného února. Několik knih vyšlo v Českých Budějovicích přímo u příležitosti 100. a 105. výročí založení Pařížské komuny. Například *Pařížská komuna /Bibliografie základních prací o Pařížské komuně/*⁴³, kterou vydala Krajská knihovna České Budějovice k 55. výročí založení KSČ.

Pro předkládanou diplomovou práci bylo zapotřebí seskládat prameny a literaturu z vícera vědeckých disciplín od historie umění až po politologii a literární vědu. Z předkládaných pramenů a literatury lze usoudit, že problematikou propojení ideologie a umění ve veřejném prostoru, tedy toho, jakými všemi prostředky ideologie promlouvá skrze umění, nebylo napsáno mnoho. Tím spíše nikdy nebyl použit příklad z Českých Budějovic. Oslavy k výročí Pařížské komuny zde byly velkolepé a neměly v této míře v Československu obdoby. I proto jsou České Budějovice vhodným kandidátem. Výtečným zjištěním je fakt, že se v posledních letech stále více historiček a historiků umění věnuje českobudějovické poválečné architektuře i veřejným uměleckým realizacím. Tato práce by tedy mohla přispět k hledání uceleného obrazu poválečné doby nejen v Českých Budějovicích, ale i celém Československu.

³⁸ Ludmila Pelikánová, *O přednesu*, Praha, 1942.

³⁹ Ludmila Pelikánová – Karel Jiráček, *Recitace nástroj a zbraň*, Praha, 1962.

⁴⁰ Kateřina Kaprálová, *50 ročníků Wolkrova Prostějova v politicko-kulturním kontextu* (magisterská práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brno, Brno, 2011.

⁴¹ Bohuslav Vaisar, *Pařížská komuna 1871–1971*, Praha 1971.

⁴² Jiří Zálaha, *Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech*, České Budějovice, 1975.

⁴³ bez autora, *Pařížská komuna /Bibliografie základních prací o Pařížské komuně/*, České Budějovice, 1976.

2. Teoretické vymezení a definice problematických termínů

2.1. Veřejný prostor

V současné době je veřejný prostor často diskutované téma, a to nejen odbornou, ale dnes i často laickou veřejností. Mluví se o jeho neefektivnějším využití, aby co nejvíce zkvalitňoval život obyvatel. Při hledání definice zjistíme, že jde o velmi komplexní prostředí. Nese v sobě urbanistické, architektonické, kulturní a sociální prvky, které se navzájem propojují. Jeho forma (fyzický tvar) je naplněn mnoha významy (vztahy a kontakty, fyzické aktivity a otisky kulturního významu).⁴⁴

Často dnes dochází k budování nových parků s lavičkami, kavárnou a zázemím pro venkovní aktivity (skatepark, hřiště atp.) Příkladem může být Park Čtyři Dvory v Českých Budějovicích z roku 2014.⁴⁵ Dále se hodně mluví o umění veřejném prostoru - jak minulém (státní socialismus), tak současném. V Praze například od roku 2016 probíhá program Umění pro město (dříve 2 % pro umění ve veřejném prostoru), který má za cíl, na základě soutěže, vybírat kvalitní současné umění a zároveň pro něj vybrat vhodné místo v prostorách Prahy.⁴⁶

Původně, tím myšleno již v antice, byl veřejný prostor místem, ve kterém se lidé mohli sejít k výkonu svých politických práv. Toto privilegium si veřejný prostor uchránil dodnes. Náměstí a pláně jsou i dnes místem demonstrací a vzpomínkových akcí. V době státního socialismu bylo toto privilegium potlačeno a neschválené shromažďování bylo z pravidla rozehnáno Veřejnou bezpečností. Veřejný prostor byl místem oficiálních shromáždění u příležitosti nejrůznějších výročí (místa u památníků, pamětních desek nebo náměstí) a také místem běžného setkávání a trávení volného času (kašny a dekorativní plastiky mezi jednotlivými panelovými domy). Jinými slovy – ilegální shromažďování bylo přísně zakázáno, ale naopak regulované shromažďování prosazováno a vyžadováno. Veřejný prostor v Českých Budějovicích znamenal/znamená i tohle: „*V letních měsících bylo možno pozorovat kolem paneláků v některých českobudějovických sídlištích velmi vkusnou a s péčí udržovanou květinovou výzdobu. To, že mnohé květiny – včetně ušlechtilých růží – vydržely na neoplocených záhoncích neotrhány, svědčí o novém a moderním přístupu obyvatel ke společnému vlastnictví.*“⁴⁷

⁴⁴ Petr Kratochvíl (ed.), *Veřejný prostor v ohrožení?*, Praha, 2019, s. 8.

⁴⁵ *Park Čtyři dvory*, cka.cz, <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/park-ctyri-dvory-2013-ceske-budejovice>, vyhledáno 2.11. 2020.

⁴⁶ Marie Foltýnová, *Umění ve veřejném prostoru je vždy politikum*, artalk.cz <https://artalk.cz/2020/05/25/marie-foltynova-umeni-ve-verejnem-prostoru-je-vzdy-politikum/>, vyhledáno 15. 11. 2020.

⁴⁷ *Kulturní kalendář*, 1973, roč. 20, č. 9., září 1973.

Předkládaná práce se především zabývá veřejným prostorem, který vznikl po demolici staré zástavby, do které bylo následně vestavěné sídliště. Jde o typ veřejného prostoru, který patří všem, takže vlastně nepatří nikomu a na starosti jej měl a má stát či úřad, ke kterému nemáme žádný vztah.⁴⁸ Problém s veřejným prostorem, který nikomu nepatří, respektive není snadné zjistit, kdo je po Sametové revoluci jeho majitel, řeší dodnes i město České Budějovice. Plasty na mnoha místech chátrají, a i sama místa, která by měla plnit funkci parku, či zóny odpočinku, jsou neestetická a zanedbaná (dekorativní bazén se sousoším *Labutě* (1963) od Františka Mrázka na Lidické třídě).⁴⁹ Díky netečnosti jsou umělecké realizace z této doby bez všimnutí odstraňovány, což přispívá k mazání paměti. V posledních letech se situace postupně mění a stále více obyvatel si uvědomuje důležitost minulosti, současnosti i budoucnosti našeho veřejného prostoru.

2.2. Politické náboženství

Jak upozorňuje ve své knize Emilio Gantile⁵⁰ nejen totalitarismus jako národní socialismus, fašismus nebo státní socialismus jsou protkány rituály a akty, které silně čerpají z nejrůznějších náboženských praktik, celou řadu těchto praktik obsahují i demokratické systémy. U totalitarismů však jsou obsaženy v mnohem větší četnosti, a proto jsou tyto principy politické moci označovány jako politická náboženství.⁵¹ Již ekonom Josef Alois Schumpeter (1883–1950) srovnával komunismus s náboženským rituálem. Uvádí, že „náboženství představuje systém konečných cílů, který dává životu smysl, a absolutních kritérií, podle nichž člověk hodnotí události a jednání; nakonec nabízí i vodítko, jak těchto cílů dosáhnout. Přesně tento soubor cílů, kritérií a vodítek představuje marxismus.“⁵² Stoupenci/věřící jsou ochotni pro svou víru likvidovat odpůrce a prosazovat své učení mnoha způsoby.

Pořádány byly masové akce protknuté státní symbolikou. S velkou četností probíhalo uctívání obrazů národních hrdinů a státníků. V českém prostředí je historicky nejsilněji zakořeněno náboženství křesťanské. Vlivem Sovětského svazu mohly být však tradice ovlivněny i jinými východními božstvy, proto nebude striktně určeno, z jakého náboženství

⁴⁸ Přednáška Mileny Bartlové: *Komu patří veřejný prostor? (s důrazem na roli uměleckých děl)*, artycok.cz, <https://artycok.tv/39767/soft-norm-who-owns-the-public-space>, vyhledáno 17. 11. 2020.

⁴⁹ Případ popsán v průvodci Ann Novotná – Anna Ženíšková, *Panny a Labutě: Umění ve veřejném prostoru a v architektuře Českých Budějovic z let 1948–1989*, s. 71.

⁵⁰ Viz. Emilio Gantile (Pozn. 34), s. 19.

⁵¹ Ibidem, s. 20.

⁵² Jiří Hanuš, *Potřeba analýzy socialismus, komunismu i jednání ČSSD*, cdk.cz, <https://www.cdk.cz/potreba-analyzy-socialismu-komunismu-i-jednani-cssd>, vyhledáno 1. 5. 2021.

jsou zvyklosti přejímány. Po staletí bylo na území Československa postaveno nespočet kostelů, namalováno tisíce obrazů určených k uctívání, odhaleny byly zástupy náboženských soch a vykonáno bylo mnoho náboženských rituálů. Všechny tyto akty a postupy se po dlouhá staletí vštěpovaly každé ženě i muži, ti je znali a rozuměli jim. Když pak v roce 1948 přišla k moci Komunistická strana, začala aplikovat všem dobře známé principy, které spolehlivě fungovali, jen s použitím vlastního obsahu.

Na území Československa byl tento aspekt velmi výrazný v 50. letech. Období euforie po 2. světové válce, vděčnost vůči osvoboditelům a sovětskému vůdci. Na druhé straně také strach z postupného diktování a čistek, které 50. léta provázely. Mnozí z autorů a autorek, kteří tvořili ve jménu socialistického realismu, předtím přežili hrůzy první i druhé světové války a s čistým svědomím věřili v ideu, kterou Sovětský svaz představoval. Na Ústavu dějin křesťanského umění Teologické fakulty v Praze vznikla bakalářská práce od Ludmily Homutové s názvem *Československé umění ve službách komunismu jako politického náboženství*.⁵³ Tato práce je prvním počinem, který se tomuto tématu nějak obsáhleji věnuje v českém uměleckohistorickém prostředí.

I českobudějovický veřejný prostor obsahuje díla, která lze touto cestou vykládat. V padesátých letech jsou to především sgrafita Jana Hally (1926–1988). Výrazné postupy socialistického realismu představuje Hallovo dílo *Výlov rybníka* (1954)⁵⁴. Heroicky působící postavy silných rybářů s ušlechtilými tvářemi ostrých rysů s dramatickým nebem působí velmi vznešeně. Nejde o výjev z každodenního života, jde o svátek. Ze šedesátých let jmenujme *Mateřství* od Františka Mrázka. Památník matky z lidu s dítětem je svým ztvárněním velmi podobný madonám. Existují ale i sochy celé rodiny, například *Rodina* (1984) od Jarmily Malátové v Táboře⁵⁵, které připomínají Svatou rodinu. Sedmdesátá léta a jejich ideovou stránku komentuje takto spisovatel a architekt Michael Třeštík: „*Od 70. let nahoru nemělo umění už ideovou, ale jen mocenskou povahu. Kliky různých part, které obsadily komise a ty se vzájemně prosazovaly. Nemělo to už nějakou ideu v tom, že něco je dobře nebo, že něco lidstvu pomůže, už to bylo jenom o tom obsadit ta území a obsadit zakázky.*“⁵⁶ V 70. letech se situace v Československu rapidně změnila. Naději, kterou přinesla 60. léta, odnesl vpád vojsk Varšavské smlouvy a nastoupil konformismus.

V těchto letech byly v Českých Budějovicích odhaleny dva velké pomníky a jeden památník – po vzoru velkých soch světců nebo bohů (Buddha, Ježíš Kristus atp.). V roce 1971

⁵³ Ludmila Homutová, *Československé umění ve službách komunismu jako politického náboženství* (bakalářská práce), Teologická fakulta, Karlova univerzita, Praha, 2011.

⁵⁴ Viz. Anna Novotná – Anna Ženíšková (Pozn. 3), s. 98.

⁵⁵ Michaela Čadilová, *Rodina*, Sochyamesta.cz, <https://sochyamesta.cz/zaznam/23499>, vyhledáno 15. 11. 2020.

⁵⁶ Pořad *Retro, Socialistický realismus v umění a kultuře*, ceskatelevize.cz, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/212411000360004/>, čas 16:05, vyhledáno 28. 10. 2020.

byla odhalena majestátní bronzová plastika *Pomník Vladimíra Iljiče Lenina* od manželů Kodymových. O několik let později vznikl bronzový *Pomník Klementa Gottwalda* (1979) od českobudějovického sochaře Františka Mrázka. Dále byl odhalen jeden památník k výročí Pařížské komuny (1976), který lze svým tvarem a velikostí přirovnat k mariánským sloupům. Více se památníku Pařížské komuny věnuje kapitola *Hmotné památky/Pomníky, památníky a pamětní desky*.

Období normalizace bylo doprovázeno celou řadou pseudonáboženských rituálů, které se propisovaly jak do oficiální propagandy strany, tak i do běžného života obyvatel. Rituály, které doprovázely oficiální události (vernisaže, odhalování pomníků, slavnostní dokončení staveb atp.) jsou popsány v kapitole *Slavnosti a rituály*.

2.3. Ideologie

Magisterská diplomová práce nese název *Veřejný prostor Českých Budějovic jako nástroj ideologie*, a proto by bylo na místě vymezit a specifikovat, jak je s termínem *ideologie* v práci nakládáno. Tento termín je obsažný a má dlouhou a komplikovanou historii i význam, proto bude v následujícím odstavci pouze nastíněn pro potřeby práce.

Historie pojmu sahá do dob Francouzské revoluce, kdy je v roce 1796 poprvé veřejně použil na své přednášce francouzský filosof Antoine Destutt de Tracy (1754–1836). Termín se v jeho podání spíše zabýval psychologii člověka a měl za úkol přinést do osvícenského světa nové a „správné“ myšlenky.⁵⁷ Dnes má ideologie velké množství definic. Ve *Velkém sociologickém slovníku* najdeme: „*Ideologie je myšlenkové vyjádření podmínek existence, zájmů a cílů určité společenské skupiny, jež je obsaženo v různých formách společenského vědomí.*“⁵⁸ Tuto definici lze chápat už jako politický termín, který poprvé začal ve svých spisech hojně užívat Karel Marx (1818–1883). Především ve svém díle *Německá ideologie* z roku 1845⁵⁹. I v předkládané práci je s termínem nakládáno pejorativně. Tím, že se obsah knihy odehrává v 70. letech minulého století v Československu, tak jde o ideologii komunistickou, která patří mezi totalitarismus. Ten se definuje několika základními body: 1. fungování pouze jedné politické strany, 2. ve státě funguje pouze jedna oficiální doktrína, která musí být všeobecně přijata a používá ji vládnoucí vrstva, 3. vládnoucí strana má absolutní kontrolu nad hospodářstvím, které podléhá centrálnímu plánování, nad výrobou a armádou, 4. stát spravuje orgány státní policie a tajnou policii, které jsou zaměřené nejen

⁵⁷ Pavel Šaradín, *Historické proměny pojmu ideologie*, Brno, 2011, s. 7.

⁵⁸ Olga Štěpánková – Vladimír Paseka, *Ideologie*, encyklopedie.soc.cas.cz, [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_\(MSGS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_(MSGS)), vyhledáno 11. 1. 2020.

⁵⁹ Sylvie Rytířová, *Totalitní ideologie /Nacistická a komunistická ideologie – společné znaky a rozdíly/* (magisterská práce), Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2011, s. 15.

na „nepřítele státu“, ale i na celé sociální skupiny (příkladem může být propagandistický „dokument“ *Atentát na kulturu*⁶⁰ z roku 1977, který je namířený nejen proti kapele *The Plastic People of the Universe*⁶¹), za 5. taktéž má pod kontrolou veškerá média (tisk, rozhlas atp.).⁶²

Ideologie velmi často používá právě rituál, který má vládnoucí straně pomoci obyvatele zbavit samostatného myšlení a schopnosti odlišit pravdu od lži.⁶³

2.4. Rituál

Rituál neboli obřad je termín, který v sobě skrývá celou řadu činností z profánního i náboženského světa, proto se definice velmi různí. Rituály nejsou výsadou pouze člověka, ale najedeme je i ve zvířecí říši. Některé z nich mají i velmi vysoké estetické kvality (například ptačí tance). U lidské rasy se pohled na rituál mění s ohledem na společenství, ve kterém se odehrává, a termín je starý jako lidstvo samo.

Jedna z definic říká, že rituál má nastolit sjednocení asymetrie mezi dvě bojujícími stranami. Myslí se tím především sjednocení mezi posvátným a profánním.⁶⁴ Tato definice může fungovat i v době normalizace v Československu. Na jedné straně stojí vládnoucí strana, která musí nebo chce plnit plán a podmínky Sovětského svazu, na druhé straně je lid, který má v živé paměti uvolněná šedesátá léta.

Předkládaná práce se zabývá tzv. rituály moci, které právě měly pomáhat upevňovat sílu vládnoucí strany. Jde o obřady, které byly často jen deformací náboženských rituálů (průvody, držení čestné stráže, uctívání obrazů/soch atp.). Konkrétní příklady z prostoru Českých Budějovic jsou v kapitole *Oslavy a rituály*.

⁶⁰ *Atentát na kulturu*, Česká televize Praha, 1977, <https://www.youtube.com/watch?v=MAoeSNEAco>, vyhledáno 11. 1. 2020.

⁶¹ Kapelu roku 1968 založil Milan Hlavsa (1951–2001). Jejím producentem a vedoucím členem byl básník a historik umění Ivan Martin Jirous, přezdívaný Magor (1944–2011). Dalšími členy například byli Vratislav Brabeneč (1943) nebo Jiří Kabeš (1946). V roce 1973 bylo kapele zakázáno veřejně vystupovat. Útoky proti kapele vyvrcholily v roce 1976, kdy byli zatčeni její členové. To vyvolalo vlnu nesouhlasu a zapříčinilo vznik Charty 77. Kapela se stala symbolem svobody, a tento statut si mezi veřejností drží dodnes. Více k tomu: Marek Švehla, *Magor a jeho doba*, Praha, 2017.

⁶² Viz. Sylvie Rytířová (Pozn. 53), s. 16.

⁶³ Viz. Pavel Kolář – Michal Pullmann (Pozn. 17), s. 50.

⁶⁴ Radan Štefánek, *Reflexe přírody v rituálu /Srovnání rituálů kmenů Bororo a Aché/* (magisterská práce), Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, Brno, 2011, s. 13.

2.5. Cesta ke státnímu socialismu

Politický systém v Československu se po 2. světové válce vícekrát poměňoval. Od roku 1945 až po Vítězný únor v roce 1948 zde byla tzv. třetí Československá republika. Zde měla hlavní slovo Národní fronta – orgán, který spojoval politické strany a společenské organizace. Stále více dominantní Komunistická strana ji postupně začala využívat jako nástroj moci. Po převratu v únoru 1948 do roku 1960 bylo Československo lidově demokratický stát, který, i za pomoci Národní fronty, ovládala KSČ.⁶⁵ V roce 1960 přišly zásadní změny. Byla přijata nová ústava, významně změněn byl státní znak i název státu. Československá socialistická republika vznikla 11. července 1960 a právně existovala do 29. března 1990. Období před rokem 1960 bylo označováno jako cesta k socialismu. „*Lidově demokratické se jako cesta k socialismu plně osvědčila; dovedla nás k jeho vítězství*“⁶⁶ Na jedné straně zde byla úspěšná cesta k socialismu, a na straně druhé vláda jedné, v tomto případě komunistické, strany. Tyto dvě ideologie se přitom liší ve velmi zásadních věcech. Například hned v tom základním. Socialismus je ideologií netotalitní, a naopak komunismus počítáme mezi totalitní režimy.⁶⁷

2.6. Normalizace a politická situace v Československu

Normalizací označujeme období od srpna 1968 (respektive od dubna 1969) do listopadu 1989. V tomto období došlo k zamezení demokratizačního procesu, který přinesla šedesátá léta. Na XIV. sjezdu KSČ, který proběhl v květnu 1971, se používal termín konsolidace, tedy upevnění, ustálení a urovnání poměrů v Československu.⁶⁸ Po okupaci Československa 21. srpna 1968 vojsky Varšavské smlouvy bylo internováno několik představitelů komunistického reformního křídla, s Alexandrem Dubčekem (1921–1992) v čele. Toto křídlo se zasadilo o rozvolňování cenzury ve společnosti v rámci „Pražského jara“. Prezident republiky, Ludvík Svoboda (1895–1979), se rozhodl odjet do Moskvy jednat se zástupci Sovětského svazu. Spolu se Svobodou odletěla delegace ve složení soudruhů, kteří otevřeně podporovali okupaci, nebo se byli ochotni se Sověty domluvit, za cenu nemalých

⁶⁵ Karel Kaplan, *Národní fronta 1948–1960*, Praha, 2012, s. 10.

⁶⁶ Ústava Československé socialistické republiky, *Ústavní zákon ze dne 11. července 1960*, Prohlášení II, 100/1960 Sb., psp.cz, https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html, vyhledáno 1. 12. 2020.

⁶⁷ Roman Joch, *Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly*, ckd.cz, <https://www.cdk.cz/socialismus-komunismus-stycne-body-rozdily>, vyhledáno, 1. 12. 2020.

⁶⁸ Vladimír Mach, *Normalizace (resp. konsolidace)*, totalita.cz, <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/normalizace.php>, vyhledáno 26. 10. 2020.

ústupků, jako například budoucí prezident ČSSR, Gustav Husák (1913–1991). Následovalo jednání delegace ČSSR (Československé socialistické republiky) a SSSR (Sovětského svazu) v Moskvě, tzv. Moskevský protokol. Jednání, ve kterých se rozhodlo o budoucnosti Československa po další dvě dekády, probíhala ve dnech 23. až 26. srpna 1968.⁶⁹ Sovětský svaz dovolil, aby se jednání účastnilo i internované reformní křídlo, kromě Františka Kriegela (1908–1976), který byl neoblomný. Ani to však nepomohlo a výsledky jednání vedly spíše k legalizaci a upevnění pozic vojsk Varšavské smlouvy na našem území. „*V průběhu rozhovorů byly projednány otázky spojené s obranou socialistických vymožeností vybojovaných národy ČSSR při vzniklé situaci v ČSSR a také prvořadá opatření diktovaná touto situací a pobytem spojeneckých vojsk na území ČSSR.*“... *Byla potvrzena věrnost ujednání socialistických zemí k podpoře, upevnění a obraně socialismu, nesmiřitelnému boji s kontrarevolučními silami, což je společnou internacionální povinností všech socialistických zemí.*“⁷⁰ Následoval postupný proces normalizace, který se významně dotýkal i kultury a výtvarného umění. Byly přetřhány spolupráce se západními organizacemi a partnery. Západ neměl zájem o oficiální umění, které nevyhovovalo svou formou ani obsahem. Československý trh umění se postupně směřuje na východ, odkud chodí silně propagandisticky laděné zakázky.⁷¹

Po roce 1968 se „*ideologický jazyk komunismu stále více uzavíral do sebe, ztrácel na dynamice a „normalizoval“ se*“.⁷² Takto dobu raných 70. let popisuje Pavel Kolář a Michal Pullmann v eseji *Nenápadný půvab ideologie*⁷³ a uvádějí dva praktické příklady: prvomájové průvody a volby. Obojího se účastnila většinová část obyvatelstva, což na venek působilo, že má vládnoucí strana velkou podporu, ale ve skutečnosti málokdo věnoval heslům na transparentech pozornost. Podobné to bylo i s volbami. Obyvatelé odvolili jedinou stranu na kandidátce, ale většinová společnost se nezajímala o to, proč a do jakého orgánu se volí.⁷⁴ Od 70. let dál už vedení komunistické strany rezignovalo na to, že by společnost věřila idejím, které strana každodenně vštěpovala skrze tisk a další média. „*At' si lidé myslí, co chtějí, ale at'*

⁶⁹ Daniel Růžička, *Protokol o jednání delegace ČSSR a SSSR (tzv. Moskevský protokol)*, totalita.cz, http://www.totalita.cz/txt/txt_prot_mosk_1968.php, vyhledáno 26. 10. 2020.

⁷⁰ Viz. Daniel Růžička (Pozn. 64), vyhledáno 26.10. 2020.

⁷¹ Milena Bartlová – Jindřich Vybíral a kol., *Budování státu /Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*, Praha, 2015, s.

⁷² Viz. Pavel Kolář – Michal Pullmann (Pozn. 17), s. 52.

⁷³ *Ibidem*, s. 49.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 52.

*zůstanou politicky a občansky naprosto mrtví.*⁷⁵ Jinými slovy, nesmějí své názory veřejně psát a hlásat. Jiným, jako například spisovateli Petru Placákovi (1964), bylo dokonce i dovoleno psát, zpívat vlastní písně i vydávat časopis, ale veřejná shromažďování za účelem kritiky režimu byla přísně zakazována.⁷⁶

2.6.1. Situace v Českých Budějovicích

Nejvýznamnější uvolnění a dopady tzv. Pražského jara zažily České Budějovice nejzřetelněji v roce 1968. Po tom, co byl odvolán vedoucí tajemník Jihočeského krajského výboru KSČ Jaroslav Trojan. Byl nahrazen Janem Dubem, který byl nakloněn reformám. V té době se začaly obnovovat nekomunistické strany a byly obnovené spolky jako Sokol a Junák, které byly dříve zakázány.⁷⁷ Do funkce byl znovu uveden českobudějovický biskup Jiří Hloucha, který zde sloužil až do roku 1972. Po obsazení Českých Budějovic vojsky Varšavské smlouvy byly z Ministerstva vnitra ihned 21. srpna 1968 poslány náčelníkovi StB pokyny. *„Nařizuji ihned 100procentní pohotovost všech příslušníků vašeho kraje a provést následující opatření: 1. okamžitě obsadíte silami vašeho útvaru veřejné oznamovací prostředky, tj. rozhlas, televize, pošty, místní rozhlas a vysílačky amatérů, které se nacházejí ve vašem služebním obvodu, aby tyto nemohly být zneužity k nepřátelským akcím proti ČSSR.*⁷⁸

V noci téhož dne přišel dopis, který psali členové a kandidáti ÚV-KSČ (Ústřední výbor Komunistické strany Československa) a ÚVKRK (Ústřední kontrolní a revizní komise) vedoucím pracovníkům z Krajského národního výboru KSČ. V dopisu psali o rozhodnutích, kterými se České Budějovice mají řídit. Stěžejním bodem pro ně byla opět kontrola nad tiskem. *„Sdělujeme Vám, že bylo rozhodnuto uskutečnit opatření k postupnému normalizování situace v oblasti tisku, zejména v RP (Rudé právo, pozn. aut.), obnovení práce ústředního aparátu a dosažení pravidelnějšího styku s Vámi.*⁷⁹ Vedení krajského města mělo za úkol posílat informativní zprávy zpět na ministerstvo. Dozvídáme se v nich o stavu vízových cizinců v Jihočeském kraji, situaci na hraničních přechodech v Českých Velenicích

⁷⁵ Viktor Portel, pořad *Moje StB*, z cyklu Příběhy 20. století, ceskatelevize.cz. <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/214562261760001-moje-stb/>, čas 6:00, vyhledáno 20.11.2020.

⁷⁶ Viz. Viktor Portel (Pozn. 75), čas: 6:18, vyhledáno 20.11.2020.

⁷⁷ Viz. Tea Mucková (Pozn. 4), s. 7.

⁷⁸ *Pokyn náměstků MV pro Stb*, ustrcr.cz <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/srpen1968/ks-snb/cb01.pdf>, vyhledáno 7.9. 2020.

⁷⁹ Prohlášení ÚV-KSČ a ÚVKRK ze dne 21.8. 1968, ustrcr.cz, <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/srpen1968/ks-snb/cb14.pdf>, vyhledáno 8. 9. 2020.

a Dolním Dvořišti, a o nepokojích ve městech. Situační zpráva ze dne 25. srpna 1968: „Ve všech městech v kraji, zejména v Českých Budějovicích jsou nadále malovány po domech a různých objektech nápisy zaměřené proti armádě Sovětského svazu, které mnohé z nich jsou vyjadřovány hanlivými hesly... V několika případech došlo ke strhávání hvězd, a to z budov KNV (Krajský národní výbor, pozn. aut.) a MěstNV (Městský národní výbor, pozn. aut.).⁸⁰

Během prvního roku okupace probíhaly v Českých Budějovicích poměrně časté protestní shromáždění a stávky. Iniciátory byli většinou studenti. Jedna z posledních větších demonstrací, která byla násilně rozehnána, se konala 21. srpna 1969. Lidé se shromažďovali před radnicí u pamětní desky Tomáše G. Masaryka, která byla obnovena těsně před okupací.⁸¹

Na jednom ze zasedání rady MěstNV se rekapitulovaly výsledky práce za rok 1970. Především se hodnotila oblast kulturně výchovné práce, která měla výrazně přispívat k pozitivnímu obratu v přístupu k prosazování státní politiky. „...bylo dosaženo určitých úspěchů, přesto nutno konstatovat, že kulturně výchovná činnost a ovlivňování vědomí lidí ve smyslu politiky strany nebylo cílevědomě řízeno. “Uvedeným důvodem byl nedostatek pracovníků v tomto rezortu, což mělo být ihned napraveno. „Závažným nedostatkem pak je, že naprosto chybí ideově-tematické pořady.“ Tato věta byla v textu podtržena. Pro další roky bylo v plánu veškerou kulturně výchovnou práci spojovat se všemi významnými politickými událostmi. Každoročně byl sestaven propracovaný *Jednotný plán kulturně výchovné činnosti*.⁸²

2.7. Historie Pařížské komuny

Ve francouzské historii se setkáme s pojmem Pařížská komuna hned dvakrát. Poprvé na začátku Francouzské revoluce v roce 1789, kdy je tento orgán nejvyšší správní institucí. Orgán fungoval od dobití Bastily (14. července 1789) do de facto 1795, kdy byl právně zrušen.⁸³ Podruhé v historii byl výraz použit, když poprvé v historii pracující masy získaly moc na základě vlastního úspěšného povstání. Historicky poprvé byly naplněny teoretické teze, které obsahuje *Komunistický manifest*⁸⁴ z roku 1848 napsaný Karlem Marxem a Bedřichem Engelsem. Množství revolucí, které volaly po zrušení roboty, poddanství nebo

⁸⁰Situační zpráva S-StB České Budějovice, 25. 8. 1968, <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/srpen1968/ks-snb/cb37.pdf>, vyhledáno 8. 9.2020.

⁸¹ Jiří Petráš, *rok 1968*, encyklopedie.c-budejovice.cz <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/rok-1968>, vyhledáno 11. 11. 2020

⁸² Pavel Šradín, *Historické proměny pojmu ideologie*, Brno, 2011, s.

⁸³ André Maurois, *Dějiny Francie*. Praha 1994, s. 378.

⁸⁴ Karel Marx, *Komunistický manifest*, Praha, 2000.

omezení privilegií šlechty, vypukla hned v roce 1848. Toto období je známé jako Jaro národů. Revoluce pobíhaly po celé Evropě, dřív nebo později byly vždy násilně potlačeny. Pařížané všechny tyto myšlenky o rovnosti pracujících, které byly doposud jen teoretickými úvahami, proměnili ve skutečnost. Všechny následující události se odehrávají v období od září 1870 do května 1871. Ačkoliv jde o poměrně krátký časový úsek, souhrn událostí není kompletní, jelikož jde o velmi spletitou historii. Vyzdviženy jsou pouze události důležité pro nastínění kontextu a souvislostí, ze kterých v budoucnosti čerpala komunistická a socialistická státní zřízení.

V padesátých letech 19. století byla ekonomika Francie na vzestupu a panovník Napoleon III. měl dobré vztahy i s dělnickou třídou. V té době došlo k velké přestavbě Paříže, kdy byly úzké uličky přebudovány na široké bulváry, které byly nejen více hygienické, ale také přehledné a nemohli se zde dobře skrývat revolucionáři.

V 60. letech nastupuje velký úpadek. Tím se začaly rapidně zhoršovat podmínky pro pracující, což vedlo v roce 1864 ke vzniku odborů. Stejně tak vznikla nadnárodní organizace První nacionála, která spojovala dělníky Anglie a Francie. Ti čím dál hlasitěji volali po svých právech a vytvářeli na Napoleona III. velký tlak. Panovník se rozhodl, že situaci vyřeší tím, že vyhlásí válku Prusku. Prvním důvodem byla rozpínavost Pruska pod vedením Otta von Bismarcka (1815–1898). Druhým důvodem bylo ukázat občanům, že za jejich problémy může někdo třetí a je zapotřebí, aby se francouzský národ sjednotil.⁸⁵

Proti Francii se ale postavilo tehdy ještě nesjednocené Německo a francouzská armáda byla v září 1870 poražena a Napoleon III. byl zajat. To mělo za důsledek spoustu demonstrací po celé Francii, maloburžoazní demokraté vyhlásili po dobu nepokojů vládu Národní obrany. Pruské vojsko brzy začalo obléhat Paříž. Následkem obléhání se začaly prohlubovat třídní kontrasty, což vedlo k častým nepokojům. Především manifestovali členové Národní gardy proti buržoazní vládě městské rady. Na začátku roku 1871 došlo ke kapitulaci Paříže a Otto von Bismarck požadoval, aby proběhly nové volby do Národního shromáždění, která podepíše příměří. Volby probíhaly v únoru a ukázaly na rozpor mezi vládnoucí buržoasií a městským dělnictvem. Pracující vyčítali vládnoucí straně, že je zradila a zaprodala Bismarckovi. Gardisté, kteří byli na straně pracujících, verbovali více a více vojáků, což vedlo k puči a zhroucení celé armády. Předseda prozatímní vlády Adolphe Thiers ihned po zjištění, že ztratil veškerou moc, uprchl do Versailles a povolal k sobě co nejvíce jemu věrných vojáků. Pařížský lid se tak zmocnil vlády nad městem, aniž by to dopředu plánoval (například na rozdíl od Velké říjnové revoluce v roce 1917). Ústřední výbor národních gard se rozhodl vládnout na radnici do nových voleb do Městské rady. Objevilo se i radikální křídlo, které chtělo napadnout přehající vojsko do Versailles, ale to bylo většinou odmítnuto. To dalo Thierově armádě čas se znovu zmobilizovat a později zaútočit. Začátek Pařížské komuny

⁸⁵ Marisa Linton, *Les femmes et la Commune de Paris. Revue Historique* 603, CCXCVIII/3. Paris 1997, s. 30.

se datuje na 18. březen 1871, kdy proběhl v ulicích vojenský puč. Až 26. března 1871 však proběhly nové volby, kde zvítězili tzv. Komunardi. Vedení nové vlády se snažilo zavádět nový, lidový, socialistický pořádek. Program například obsahoval zrušení armády, které bylo nahrazeno národní gardou, zrušení nerovnosti mezi ženami a muži. Thier zatím ve Versailles budoval novou armádu a stále ovládal pařížský tisk. Až do května probíhaly různé menší boje mezi pařížskými gardisty a Thierovou armádou, a už 21. května se Thier se svými stoupenci dostali do centra Paříže. Gardisté se dopustili spousty strategických chyb, což mělo za příčinu tvrdou porážku Komuny. V bojích zemřelo na 40 tisíc komunardů a mnoho dalších bylo následně popraveno, či posláno na galeje. Už 28. května Thier ovládal celou Paříž a vláda Komuny byla považována za ukončenou. Těmito událostmi se inspirovali tvůrci Velké říjnové revoluce v Rusku. Ti se však poučili z jejích nezdarů. Měli dopředu založenou stranu, dopodrobna vymyšlený stranický program a silné ozbrojené síly ke svržení cara a udržení moci.⁸⁶

Zajímavostí je, že odkaz Pařížské komuny potkáváme v České republice dodnes. Stávající logo Komunistické strany Čech a Moravy, dvě třešně, vychází z jedné z básní s názvem *Čas třešní*. Autorem je básník, šansoniér a komunard Jean Baptiste Clément (1836–1903), který věnoval tuto báseň své ženě, která se starala o raněné na barikádě. Básník napsal i další texty písní o Pařížské komuně – například *Internacionála* nebo *Krvavý týden*.⁸⁷

2.8. Československo a Pařížská komuna

Nejen pro socialistické Československo, ale i pro současný celý svět je důležité připomínat si události kolem vzniku Pařížské komuny. Velký rozdíl však spočívá v tom, jak jsou tyto události interpretovány, a s jakou mírou kritického myšlení se prezentují široké veřejnosti. V následující části jsou uvedeny příklady dobových dokumentů, které vznikaly na našem území za doby státního socialismu.

Socialistická propaganda považovala události kolem Pařížské komuny za prvopočátek všech socialistických revolucí. Historie pařížských událostí je interpretována za použití oficiálních dokumentů a článků, které vyšly v československém prostředí k různým výročím Pařížské komuny. Použity jsou přesné formulace a citace, tak aby demonstrovaly propagandu, která je v oficiálních vyjádřeních silně patrná. Nejde jen o dobový tisk, ale i o odborné konference, jejichž obsah byl také velmi ideový. Všechny dostupné dobové tiskoviny silně zdůrazňovaly odkaz Komuny pro současnost a vyzdvihovaly její přednosti. Na chyby, kterých komunardi dopustili, se upozorňovalo jen zřídka, nebo bylo pouze rozebráno to, proč Komuna

⁸⁶ Viz. Marisa Linton (Pozn. 85), s. 45.

⁸⁷ Kscm.cz, <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana>, vyhledáno 25. 11. 2020.

tak záhy padla. Úvody prací také vždy obsahovaly zmínku o výročí založení KSČ, které se slavilo ve stejném roce.

V rámci oslav výročí Pařížské komuny byl pořádán dvoudenní seminář v Liblicích (27.– 28. května 1971), na kterém přednášeli čtyři vědečtí pracovníci. Marxistický historik, profesor Bedřich Šindelář (1917–1997), vedl přednášku s názvem *Pařížská komuna – První proletářský stát na světě*. Doktor historie Miroslav Mudra mluví o *Některých vojenských otázkách Pařížské komuny*. Přednášku *Pařížská komuna a francouzská literatura* přednáší pedagog a odborník na francouzskou literaturu, profesor Jan Otakar Fischer (1923–1992). Poslední přednášku s názvem *Význam Pařížské komuny pro marxisticko-leninské učení o státu a demokracii* vedl docent Jan Kovářík. V publikaci jsou kromě přednášek výňatky diskuze, kde se k dané problematice vyjadřují i další doboví historici (doc. Václav Peša (1923) nebo prof. Josef Polišenský (1915–2001)).

S velkou oblibou vydávala Státní knihovna ČSR nejrůznější sborníky literatury, které vznikaly o Pařížské komuně jak ve světě, tak v Československu. Jmenujme *110. výročí Pařížské komuny*⁸⁸ vydané v Praze. Veškeré tyto publikace byly vždy doplněny citáty. Nejcitovanější byl V. I. Lenin, například: „*Hřmění pařížských děl vyburcovalo nejzaostalejší vrstvy proletariátu z hlubokého spánku a všude dalo popud k zesílení socialistického propagandy. Proto dílo Komuny nepřišlo nazmar a žije dodnes v každém z nás.*“⁸⁹ Citát je dalším důležitým nástrojem, který s oblibou využívala propaganda státního socialismu. Další větší publikací byla kniha *Komuna neboli Obec pařížská roku 1871*⁹⁰, kterou uspořádala Dagmar Steinová. Obsahovala autentická svědectví, dokumenty a literární ohlasy o Pařížské komuně. Období vlády Pařížské komuny a jednotlivé kapitoly jsou nazvány podle fází lidského života. Od *Zrození* až po *Smrt*. Přirovnání nějakého státního zřízení k živému organismu může být dalším znakem ideologie, která se snaží nějakou vládu nadřadit nad ostatní tím, že o ní mluví jako o živém tvor, který se rodí, žije a následně umírá, a má být oplakáván.

Československá dělnická třída a Komunistická strana si každoročně v tisku připomínala výročí vyhlášení Pařížské komuny. „*Dne 18. března oslaví francouzská dělnická třída a s ní pracující celého světa 100. výročí Pařížské komuny, odvahu a hrdinství komunardů z roku 1871 ... SOF vzdává nejhlubší úctu bojovníkům Pařížské komuny, heroickým předchůdcům socialistické revoluce. Vyzývá odbory a pracující celého světa, aby oslavili 100. výročí Pařížské komuny.*“⁹¹ Toto je jeden z mnoha příkladů, které se při výročích

⁸⁸ Zdenka Pechalová (ed.), *110. výročí Pařížské komuny /Výběrová bibliografie literatury české, slovenské a socialistických zemí za léta 1970–1980*, Praha, 1981.

⁸⁹ Viz. Bohuslav Vaisar (Pozn. 41), s. 3.

⁹⁰ Dagmar Steinová, *Komuna neboli Obec pařížská roku 1871*, Praha, 1971.

⁹¹ Provolání SOF: Sto let od Pařížské komuny, *Rudé právo*, 1971, roč. 51–52, č. 63, s. 1.

objevovaly v Rudém právu, či jiném dobovém tisku. Při kulatých či půlkulatých výročních vznikaly obsáhlejší novinové články, například o významných osobnostech Komuny. Ve většině případů šlo však o pouhou krátkou zmínku, výjimkou jsou v tomto ohledu právě České Budějovice, ve kterých vycházely články obsáhlé, a celkově město tyto události připomínalo nezvykle okázale.

2.9. České Budějovice a Pařížská komuna

Oslavy výroční Pařížské komuny prorůstaly všemi vrstvami kulturního života v Českých Budějovicích. Od architektury, výtvarné umění, publikační činnosti až po oddychové programy, filmy a přednášky. Do programu se zapojovaly všechny veřejné instituce. „*Na počest 100. výročí Pařížské komuny proběhlo v krajském městě několik akcí, které důstojným způsobem připomněly občanům města tuto významnou revoluční událost a její odkaz pro dnešek.*“⁹² V jiných městech ČSR tento záběr neměl obdoby. Krajská knihovna v Českých Budějovicích vydala k této příležitosti metodologický leták: „*Pro menší knihovny kulturně výchovného charakteru (lidové, ROH, školní) soubor šesti dokumentárních obrazů a dobových ilustrací a citátů...vhodných pro úpravu nástěnných novin nebo výstavním účelům.*“⁹³ Soubor obsahoval šest ilustrací nevalné kvality, které souvisely s pařížským revolučním hnutím. 1) *První plakát Komuny* (obr. 1), 2) *Skupina činitelů Pařížské Komuny* (obr. 2), 3) *Komunardka vyzývá k boji* (obr. 3), 4) *Republikánská Francie a versailleská kontrarevoluce od Honoré Daumiera (1808–1879)* (obr. 4), 5) *republikánská demonstrace na náměstí Bastily* (obr. 5), 6) *V posledních dnech Komuny* (obr. 6).

Dále v Krajské knihovně Českých Budějovic vznikla také brožura *Pařížská komuna 1871–1971 /Výběrová bibliografie k 100. výročí Pařížské komuny/*. Kromě stručného úvodu obsahující historii a ukázky revoluční francouzské revoluce obsahovala část „*Klasikové marxismu-leninismu o Pařížské komuně*“ a seznam literatury, který byl k dostání ve vědeckém oddělení knihovny.⁹⁴ Tato drobná publikace měla kulturně vzdělávací význam: „*Chceme tak pomoci našim čtenářům a studentům při studiu, k pochopení problematiky živého odkazu Pařížské komuny, který ani dnes neztrácí svůj hluboký smysl a význam.*“⁹⁵ O pět let později Krajská knihovna v Českých Budějovicích vydala k 55. výročí založení KSČ

⁹² Viz. Miroslav Pecha (Pozn. 13), s. 105.

⁹³ Metodologický leták, *Pařížská komuna 1871*, České Budějovice, 1971, DT 1.065

⁹⁴ Bez autora, *Pařížská komuna 1871–1971 /Výběrová bibliografie k 100. výročí Pařížské komuny/*, České Budějovice, 1971, s. 1

⁹⁵ *Ibidem*, s. 1

podobnou publikaci *Pařížská komuna (Bibliografie základních prací o pařížské komuně)*⁹⁶, jejíž hlavní část obsahovala výpis literatury o Pařížské komuně (texty v dobovém textu, odborná literatura i beletrie).

Obsah propagačních materiálů, které na toto téma vznikaly, se od sebe příliš neliší. Každý z nich obsahoval úvodní slovo o tom, proč si připomínáme výročí Pařížské komuny, jaký je její význam pro socialistickou společnost, a jak moc je důležité využívat a sudovat její odkaz a zkušenosti. Dále obsahuje historiografii, seznam doporučené četby o PK a nespočet citátů, nejčastěji od Karla Marxe a V. I. Lenina, jehož citát: „*Dílo Komuny, toť dílo sociální revoluce, dílo úplného politického a hospodářského osvobození pracujícího lidu, toť dílo proletariátu celého světa. A v tomto smyslu je nesmrtelné.*“⁹⁷ otevíral mnoho ze zmíněných publikací.

Výročí se samozřejmě každoročně připomínalo i v českobudějovickém dobovém tisku (*Jihočeská pravda* a *Jihočeský dělník*). V *Jihočeské pravdě* vznikl velký celostránkový článek *K 100. výročí Pařížské komuny/Historický mezník*⁹⁸, který mimo jiné psal i o chybách revoluce. Ta hlavní byla, podle autora, nekonfiskování peněz ve francouzské bance, kterého pak využila versailleská kontrarevoluce. Další chybou bylo nezapečetění tiskáren, které pod jinou hlavičkou dále stiskly noviny a letáky proti vládě Komuny.⁹⁹

Z následujících příkladů je patrné, že téma Pařížské komuny rezonovalo celými Českými Budějovicemi. V následující kapitole bude výčet příkladů pokračovat. Ideologie, která promlouvá skrze uctívání památky komunardů, bude prezentována na hmotných památkách nejrůznějšího typu.

⁹⁶ Bez autora, *Pařížská komuna (Bibliografie základních prací o Pařížské komuně)*, České Budějovice, 1976.

⁹⁷ Vladimír Iljič Lenin, *Spisy*, sv. 17, Praha, 1957, s. 132.

⁹⁸ Josef Zlámalík, *Ke 100. výročí Pařížské komuny*, Jihočeská Pravda, 1971, roč. 27, č. 66, s. 1.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 1.

3. Hmotné památky a dokumenty /České Budějovice a rok 1971/

3.1. Historie a vznik sídliště Pařížské komuny

Už v roce 1958 vznikl územní plán, ve kterém pracovníci Stavoprojektu, Jaroslav Škarda, Jan Benda a Stanislav Vít, vyznačili části města, které potřebují asanaci.¹⁰⁰ V prostorách budoucího sídliště na Pražském předměstí se nacházely především hospodářské usedlosti a předválečné činžovní domy. Mnoho z nich bylo ve špatném stavu, ale rozhodně bylo možné alespoň některé budovy rekonstruovat. Vedení města však rozhodlo o úplném zbourání objektů a o výstavbě nového, moderního sídliště. Toto rozhodnutí bylo zdůvodněno nedostatkem bytových jednotek a špatným stavem současných obydlí. Zároveň je zde ale i silný záměr politický a ideologický. Jde o proces, kdy se vládnoucí strana, v tomto případě KSČ, snaží ukázat svou nadvládu, a zároveň jde o snahu mazání paměti, kdy budou soukromé hospodářské usedlosti, jako symboly kapitalismu, zbořeny a místo nich vzniknou moderní panelové domy, do kterých budou nastěhováni pracovníci stále se rozvíjejících socialistických závodů.

Rozhodnutí o tak velké asanaci narušilo celou kontinuitu Starého města, která byla nahrazena něčím cizím. Vznikly nové obchody, služby, domovy – vše na co si staronový obyvatel města chtěl nechtěl musel zvyknout. Asanace Starého města a vznik nového Pražského sídliště na Pražském předměstí byla rozdělena na tři stavební etapy, a probíhala mezi lety 1965–1975. Přestavba se dělala podle návrhu architektů Aloise Hlouška (1935–2017)¹⁰¹ a Ladislava Konopky (1933–2002)¹⁰² a projekt byl vykonán pracovníky z n. p. Pozemních staveb České Budějovice.¹⁰³

Akt přejmenování nově vznikajícího moderního a ryze socialistického Pražského sídliště na Sídlíště Pařížské komuny proběhl přímo na výročí dne založení Pařížské komuny,

¹⁰⁰ Asanace je proces, který má vést ke zlepšení života obyvatel měst. Vznikl v 19. století, kdy byla přebudována celá města kvůli špatným hygienickým podmínkám v úzkých uličkách měst (například asanace Josefova, bývalého židovského ghetta, v Praze v 80. letech 19. století). Docházelo k bourání staré zástavby a budování kanalizace a vodovodů, které měly zvýšit životní standard. To souviselo s rozšiřováním ulic a vznikala tak úplná uliční síť. V těchto místech zcela zmizela historická zástavba. K tomu: Denisa Vesecká, *Asanace Pražského předměstí od 50. do 80. let dvacátého století* (magisterská práce), Č. Budějovice, 2018, s. 54

¹⁰¹ Juraj Vondrka, *Hloušek Alois*, Cbarchitektura.cz, <http://www.cbarchitektura.cz/2017/01/alois-hlousek-1531935-2412017.html>, vyhledáno 2.9. 2020.

¹⁰² Juraj Vondrka, *Ladislav Konopka*, encyklopedie.c-budejovice.cz, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/konopka-ladislav>, vyhledáno 2.9. 2020.

¹⁰³ Viz. Denisa Vesecká (Pozn. 29), s. 70.

26. března 1971.¹⁰⁴ Návrh předložil předseda národního výboru, Bedřich Drajer (1907–1982).¹⁰⁵ V dobovém tisku se dočteme: „*Rada Měst NV v Českých Budějovicích s občanskými výbory se rozhodla u příležitosti Pařížské komuny, která je historickým mezníkem v dějinách dělnického hnutí, k uctění památky hrdinných komunardů přejmenovat Pražské předměstí na „Sídliště Pařížské komuny“.*¹⁰⁶ Po přejmenování výstavba pokračovala a dobový tisk o ní stále hojně informoval. „*Sídliště Pařížské komuny na Pražském předměstí je novou moderní čtvrtí krajského města. Stavaři tam ještě dokončují provozy státního obchodu (obchodní dům Družba, pozn. aut.) a dalších objektů občanské vybavenosti (Dům služeb nebo pošta, pozn. aut.)*“¹⁰⁷ Po listopadu 1989 došlo opět k přejmenování Sídliště Pařížské komuny na Pražské předměstí a Pařížská třída se stala znovu třídou Pražskou. Byl odstraněn malý památník u Koldomu, nakonec byl po tlaku tisku a veřejnosti změněn název i na informační tabuli v centru sídliště¹⁰⁸. Existenci Sídliště Pařížské komuny dnes připomíná pouze velký památník naproti nákupnímu centru na Pražské třídě.

3.2. Pomníky, památníky a pamětní desky

Milena Bartlová v publikaci *Manuál monumentu* píše v kapitole *Pomník: paměť, moc, komunikace a hlavně umění*¹⁰⁹, o historii a vývoji pojmu pomník. Termín vychází z českého slova pamatovat. Původ sahá až do staročeštiny, kdy pomnit neslo významy jako mít na mysli nebo vzpomínat.¹¹⁰ Dále v češtině používané synonymum *monument* má kořeny ve dvou latinských slovech *moneo* (upomínat, připomenout) a *monitio* (napomínání, pokárání). Oba tyto významy se propsaly i do odhalených pomníků a památníků z dob státního

¹⁰⁴ Viz. Anna Novotná (Pozn. 1), s. 35.

¹⁰⁵ Bedřich Drajer se narodil roku 1907 v Dobrkově u Trhových Svinů. Než se začal politicky angažovat, pracoval jako zedník. Od poloviny 40. let vykonával různé funkce v komunistické straně. Například byl tajemníkem okresního výboru strany a v letech 1960–1971 předseda městského národního výboru. V jeho čele České Budějovice prošly velkými přestavbami a rozsáhlou asanací budějovických historických předměstí (Pražského předměstí a Lidické třídy). Také začala výstavba panelových sídlišť. V roce 1971 jej ve funkci vystřídal Josef Michl (1914–1978).

K tomu: <https://www.c-budejovice.cz/sites/default/files/obsah/Mesto/GalerieStarostu/drajerbedrich-0267.jpg>, vyhledáno 9. 10. 2020.

¹⁰⁶ Vive la commune!, *Jihočeská pravda*, 1971, roč. 27, č. 72, 1971, s. 2.

¹⁰⁷ *Kulturní kalendář*, 1973, číslo 9, září, s. 17.

¹⁰⁸ Jolana Fišerová, Sídliště Pařížské komuny zřejmě hned tak nezmizí, *Českobudějovické listy*, 1999, roč. 8, č. 129.

¹⁰⁹ Viz. Anežka Bartlová (Pozn.) s. 75.

¹¹⁰ Milena Bartlová, Pomník: paměť, moc komunikace a hlavně umění, in: Anežka Bartlová (ed.), *Manuál monumentu*, Praha, 2016, s. 43.

socialismu. Bartlová rozebírá i dějiny pomníku jako takového, které jsou stejně tak důležité jako etymologie slova *Memoria*, které bylo ve středověku důležité pro katolickou církev. Členové rodin dávali pro své zesnulé stavět kláštery, náhrobky nebo epitafy, které měly zemřelé připomínat, a ti, kdo se na jejich obrazy dívali, se zároveň připojovali k modlitbě za jejich duše v očistci (tzv. přímluvné modlitby).¹¹¹ To se výrazně změnilo v 16. století, kdy se společnost měnila díky probíhající reformaci církve. Památníky se staly vyjádřením pocty a věčné památky pro světské i duchovní a mytické hrdiny. Zároveň se pomníky stále více stavěly žijícím osobnostem, což bylo ve středověku upozaděno. Pomníky z 20. století v sobě nesou mnohé z novověké tradice. Pouze s rozdílem, že moderní pomník může upomínat na více osob či událostí.¹¹²

V padesátých letech probíhal v oficiálním umění jakýsi návrat k socialistickému realizmu, který byl v rané normalizaci znovu proklamován. Například spisovatel Josef Toman, v pořadu *Milované okovy* (1975), hovoří o socialistickém realismus takto: *“Socialistický realismus znamená chodit po zemi, a přitom umět i létat.”* Pro mnohé umělce však právě výše zmíněný citát připomínal svobodomyšlná 60. léta, a proto byl pro mnohé návrat ke konzervativnímu oficiálnímu umění obtížný. Mnoho výtvarníků a umělkyní se uchýlovali k ne tak prvoplánově politickým tématům. Především jde o objekty ve veřejném prostoru, které nalezneme dodnes na sídlištích. Z prostředí Českých Budějovic jmenujme dvě díla z raných 70. let: *Kompozici* (1970) od Františka Mrázka ((1912–2002) a *Odpočívajícího plavce* (1971) od Stanislava Zadražila (1931–2003).

V oficiálních politických zakázkách (jako bylo odhalování pomníků hlavních představitelů proletariátu) a umělecká díla v architektuře (jako byla budova Krajského národního výboru KSČ), se tak lehce realistickému pojetí díla vyhnout nedalo. Ačkoliv to samozřejmě není pravidlem. V Českých Budějovicích se v 70. letech objevují oba případy. V roce 1972 je na náměstí 1. Máje (dnešním Senovážném náměstí) odhalen realistický *Pomník Vladimíra Ilijiče Lenina* od Boženy a Ludvíka Kodymových. O sedm let později, v roce 1979, přibyl další realistický pomník – tentokrát na náměstí Míru (dnešní ulice J. Opletalova) *Pomník Klementa Gottwalda* od Františka Mrázka.

Naopak zde z této doby narazíme i na *Památník dělnického revolučního hnutí* od Jarmily Malátové, která se rozhodla použít obrovský neopracovaný balvan z jihočeské krajiny, který můžeme v jistém ohledu označit za ready-made. Chtěla tak vyjádřit vztah k vlasti a velkým balvanem znázornit sílu a moc proletářských revolucí.¹¹³ Zároveň ale, podle svých slov, chtěla zadání splnit, ale co nejvíce se vyhnout figurativnímu nebo příliš jednoznačnému

¹¹¹ Viz. Anežka Bartlová (Pozn.), s. 44.

¹¹² Ibidem, s. 45.

¹¹³ Anna Ženíšková, *Monumentální sochařská tvorba Jarmily Malátové na jihu Čech* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2017, s. 37.

uměleckému vyjádření.¹¹⁴ Dalším příkladem abstrahujícího ztvárnění politického pomníku je Pomník Pařížské komuny z roku 1976.

V rámci stého výročí vyhlášení Pařížské komuny byly odhaleny dva památníky a jedna pamětní deska. Předseda městského národního výboru, Bedřich Drajer (1907–1982), také vyslovil požadavek postavit základní kámen pro velký památník, který vhodně uctí snahy pařížských komunardů.¹¹⁵ Jednoduchý, 140 cm vysoký pomník měl tvar ležatého kvádrů. Z přední strany měl připevněnou bronzovou desku o rozměrech 68x40 centimetrů, na které stálo: *ZÁKLADNÍ KÁMEN K UCTĚNÍ PAMÁTKY PAŘÍŽSKÉ KOMUNY* (obr. 7) a odhalen byl taktéž 26. března 1971. Žádné další umělecké kvality neměl. Z archivních dokumentů není jasné, proč nebyl památník nikdy dostavěn, ani jak měla případná realizace vypadat. Daniel Kovář pouze píše, že byl památník po listopadu 1989 odstraněn¹¹⁶. Bylo vybráno místo jihozápadně od Koldomu, který zde vznikl v první fázi asanace předměstí.¹¹⁷ Místo nebylo vybráno náhodou – přímo v těch místech stával dělnický dům. Společenský „dělnický“ dům byl postavený v 90. letech 19. století jako klasicistní dvoupatrová budova. Tento dům byl dlouhá léta střediskem sociální demokracie. Sedmnáctého října 1918 zde byla založena Socialistická rada, konaly se zde dělnické slavnosti, menší divadelní představení, klubová setkání a nejrůznější vlastenecké schůze.¹¹⁸ Dům byl od května 1958 prohlášen za kulturní památku, i přes to ale musel ustoupit nové výstavbě v 60. letech 20. století.

V roce 1970 byla památková ochrana zrušena a na jeho místě vyrostly nové obchody.¹¹⁹ Vedení komunistické strany tuto spojitost připomínalo nejen při odhalení základního kamene pro velký památník u Koldomu (1971), ale i při odhalení památníku u OD Družba v roce 1976. Posilovali tak sílu a „magii“ místa, na kterém už naši předci psali dějiny dělnického hnutí a oni (komunisté) jsou nyní hrdými nástupci.

Ve stejný den jako byl odhalen památník u Koldomu, byla osazena i pamětní deska na průčelí smaltovny Sfinx (obr. 8). Historie českobudějovické smaltovny se začala psát v roce 1893. Po znárodnění roku 1948 spadala smaltovna pod generální ředitelství Spojené smaltovny a závody na kovové zboží v Praze. Samostatný národní podnik Sfinx vznikl v roce

¹¹⁴ Ibidem, s. 44.

¹¹⁵ Viz. Daniel Kovář (Pozn. 30), s. 379.

¹¹⁶ Ibidem, s. 378.

¹¹⁷ Výstavba započala v roce 1959 a skončila roku 1964. Autorem projektu byl Bohumil Böhm (1926–2004), který je například autorem projektu českobudějovických Městských lázní vybudovaných v roce 1971.¹¹⁷ Koldům patřil mezi experimentální stavby kombinující moderní materiály, nové postupy a komfortní bydlení. Dodnes patří tato budova k zajímavým a důležitým stavbám v regionu. K tomu: <http://www.slavnevilky.cz/stavby/-unesco/stavby-ceskych-budejovic/koldum>, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹¹⁸ Památkový dům NPÚ, 29305/3-831, *Společenský dům „Dělnický dům“*, [iispp.npu.cz, https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1327365](http://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1327365), vyhledáno 1. 11. 2020.

¹¹⁹ Viz. Památkový katalog NPÚ (Pozn. 118), vyhledáno 1. 11. 2020.

1951.¹²⁰ Díky svému věhlasu po celém Československu dostala smaltovna od OV KSČ čestný titul „Závod Pařížské komuny“. Oceňována byla práce dělnictva v továrně. Z pramenů se dočteme, že jde přímo o titul „ocenění pracovního kolektivu“¹²¹, a dále o reprezentaci úspěšného socialistického průmyslu. Na rozměrné bronzové pamětní desce, kterou zhotovil jihočeský sochař Stanislav Zadražil (1931–2003),¹²² je vyobrazena polopostava ženy a již citovaný třířádkový nápis. Letopočet 1871, pod ním ZÁVOD PAŘÍŽSKÉ KOMUNY a úplně dole na hlubokou rýhou oddělené části – ČESTNÝ TITUL N.P. SFINX UDĚLIL OV KSČ 1971. Žena stojící v profilu drží v natažené pravé ruce prapor, a levou má v úrovni hlavy zařatou v pěst. Postava má spíše mužné rysy, ostrou bradu, široký trup i krk. Postava má však dlouhé vlasy, se kterými oficiální propaganda zobrazovala pouze ženy. Za dob státního socialismu byli muži s dlouhými vlasy „podle tehdejších norem pro ostatní přinejmenším zvláštní.“¹²³ Například celý jeden díl výchovného pořadu *Jablko sváru* se zabýval „problémem“ dlouhých vlasů u mužů napříč staletími. Pořadem z roku 1973 provází Jiří Škuba, který se s klidnou vlídnou tváří ukazuje na různých příkladech „nepřirozenost a neúčelnost dlouhých mužských vlasů“.¹²⁴ Pro ilustraci, jak oficiální propaganda fungovala, citujme slova z úvodu pořadu. „Dnes se budeme zabývat problémem v našich luzích a hájích snad ještě žhavějším, než byla svého času otázka pravosti Rukopisu zelenohorského. Ano, jde o délku mužských vlasů.“¹²⁵ Nejen, že tato vsuvka ukázala další vrstvu propagandy, ale také objasnila, proč je postava na pamětní desce, i přes své mužné rysy, žena. Na hlavě má frygickou čapku, která má specifický tvar kužele a se stala v dobách francouzské revoluce symbolem svobody. Tato pokrývka hlavy má původ v orientu. Najdeme ji i na mozaice z 6. století, kterou nalezneme v Sant'Apollinare Nuovo v Ravenně (obr. 9). *Tři mudrci*¹²⁶ mají čepice přesně tohoto tvaru. Pokrývka hlavy je pojmenována podle Frýgů, vymřelého

¹²⁰ Nadobi.belis.eu, <http://nadobi.belis.eu/historie/>, vyhledáno 1. 11. 2020.

¹²¹ Ibidem, vyhledáno 1. 11. 2020

¹²² Stanislav Zadražil většinu života působil v Českém Krumlově, kde vyučoval na Střední uměleckoprůmyslové škole sv. Anežky. Ve veřejném prostoru Českých Budějovic se v současnosti nacházejí tři výrazné realizace. Nejvýraznější je *Odpočívají plavec* (1971) u Městských lázní. Další je sousoší *Milenci* neboli *Polibek* (1983) před kongresovým hotelem Clarion na Pražské třídě a třetí je méně známá abstrahující socha (1982) pro vstupní prostor areálu ČSAV (dnešní Akademie věd České republiky) v ulici Na Sádkách. K tomu: Anna Novotná – Anna Ženíšková (Pozn. 3), s. 120

¹²³ Pořad Jiřího Škuby, *Jablko sváru?*, 1972, <https://www.youtube.com/watch?v=GWvf5IY-wV0>, vyhledáno 11. 11. 2020.

¹²⁴ Historie.cs, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/214452801400026/>, vyhledáno 1. 11. 2020, čas 45:21

¹²⁵ Viz. Pořad Jiřího Škuby (Pozn. 100), <https://www.youtube.com/watch?v=GWvf5IY-wV0>, čas 0:20, vyhledáno 10. 11. 2020.

¹²⁶ Web Gallery of Art, <https://www.wga.hu/support/viewer/z.html>, vyhledáno 1. 11. 2020

indoevropského národa Malé Asie, kteří zde žili v 8. století př. n. l.¹²⁷ V době Velké francouzské revoluce (1789–1799) ji, jako svůj poznávací znak, nosili Jakobíni. Červenou čepici nosili proto, že se domnívali, že si ji nasazovali otroci osvobození ve starověku. Za dob Pařížské komuny tyto čapky již Pařížané nenesli, ale pořád byly symbolem – to proto, že se Pařížská komuna silně inspirovala myšlenkami Velké francouzské revoluce. Historie čepice je silně spjatá s francouzskou revoluční historií, proto byla dobrým poznávacím znakem i pro vyobrazení na pamětní desce. Žena drží prapor, který zároveň tvoří i celé pozadí desky, které je, díky vlajícimu praporu, zvlněné a tvoří nízký reliéf. Žádné další rozpoznávací znaky prapor nemá, nelze tedy určit, o jakou vlajku jde.

V období státního socialismu vznikla v prostorách města řada nových pamětních desek oslavující Sovětskou armádu a významné osobnosti spjaté s komunistickou vládou (například *Pamětní deska Klementa Gottwalda* (1960))¹²⁸. Zároveň bylo v tomto období mnoho nevyhovujících desek odstraněno. Hlavně šlo o desky oslavující a vzpomínající T. G. Masaryka a První republiku, legionáře, významné členy spolku Sokol nebo českobudějovického rodáka a podnikatele Antonína Zátka.

Za tzv. normalizace přibýlo na fasádách budov v Českých Budějovicích okolo 25 pamětních desek, většina z nich byla po sametové revoluci odstraněna, a jejich podoba není známa. I v případě pamětních desek byl nejvíce zastoupeným tvůrcem František Mrázek (1912–2002), což nebylo neobvyklé díky jeho známé angažovanosti ve veřejném prostoru. Umělecky ztvárněné desky nebyly pravidlem, většinou postačila bronzová deska s nápisem, kterou doplňovalo drobné zdobení v podobě srpů a kladiv nebo pěticípé hvězdy.¹²⁹ I to, že pamětní deska byla zadána akademickému sochaři, a byla vyvedena v tomto uměleckém provedení, dokazuje, že vedení strany velmi zaleželo na uctění památky Pařížské komuny. Není známo, kde se pamětní deska dnes nachází, zřejmě byla odstraněna hned po sametové revoluci, jako tomu bylo i u mnoha dalších pamětních desek z období státního socialismu.

Třetím odhaleným památníkem byl až o šest let později realizovaný *Památník Pařížské komuny*¹³⁰ (1976). Jelikož k realizaci velkého památníku na prostranství u Koldomu nikdy nedošlo, rozhodlo se o novém památníku, který byl umístěn přímo do centra občanské

¹²⁷ Wol.jw.org, <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/1200003477>, vyhledáno 2. 11. 2020

¹²⁸ Daniel Kovář, *Pamětní desky*, encyklopedie.c-budejovice.cz, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pametni-desky>, vyhledáno 3. 11. 2020

¹²⁹ *Pamětní deska velitelství Sovětské armády*, Wikipedia.org, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_pomn%C3%ADk%C5%AF_v_%C4%8Cesk%C3%BDch_Bud%C4%9Bjovic%C3%ADch#/media/Soubor:PD_velitelstv%C3%AD_sov%C4%9Btsk%C3%A9_arm%C3%A1dy_\(%C4%8Cesk%C3%A9_Bud%C4%9Bjovice\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_pomn%C3%ADk%C5%AF_v_%C4%8Cesk%C3%BDch_Bud%C4%9Bjovic%C3%ADch#/media/Soubor:PD_velitelstv%C3%AD_sov%C4%9Btsk%C3%A9_arm%C3%A1dy_(%C4%8Cesk%C3%A9_Bud%C4%9Bjovice).jpg), vyhledáno 1. 11. 2020.

¹³⁰ Památníku Pařížské komuny jsem se podrobně věnovala ve své bakalářské práci, proto budou informace v této práci uvedené ve zkrácené formě, doplněné o nové poznatky z bádání. K tomu: Viz. Anna Novotná (Pozn. 1), s. 35–42.

vybavenosti, tedy před obchodní dům Družba (obr. 10). Na mnoha jednáních, na kterých se projednávaly finance, umístění a podoba monumentu, se rozhodlo, že návrh bude vybrán na základě soutěže, a autorovi bude poskytnuta finanční dotace ve výši osmdesát až sto tisíc korun československých.¹³¹ V březnu 1974 proběhla umělecká soutěž, kterou vyhrál návrh od architekta Leopolda Petříka (1932–1997) a sochaře Zdeňka Vojty (1915–1989).¹³² Pro významné oficiální zakázky byli často vybíráni regionální umělci. Jednak proto, že to lépe vypadalo, tzn. „měli vřelý vztah ke kraji a městu“ a za druhé, což bylo často hlavním důvodem, to byli členové organizací, které rozhodovaly o tom, kdo zakázku dostane. Například sochař František Mrázek se dlouhá léta podílel na chodu českobudějovické pobočky Svazu českých výtvarných umělců, a také vykonával funkci člena ideologické komise Krajského výboru KŠČ.¹³³

U této realizace měli vazby na jihočeský region oba umělci. Sochař Zdeněk Vojta se sice narodil na Slovenku, ale střední a vysokou školu studoval v Jihočeském kraji, a sice střední keramickou školu v Bechyni a pedagogickou fakultu v Českých Budějovicích.¹³⁴ Architekt Leopold Petřík se narodil přímo u Českých Budějovic v Suchém Vrbném, naopak ale studoval v Praze (Fakultu architektury a pozemního stavitelství). Realizace *Památníku Pařížské komuny* byla první spoluprací sochaře Vojty a architekta Petříka, ne ale poslední. Společně realizovali také *Pomník Mikuláše Alše* v Praze (1982) a *Pomník Antonína Dvořáka* v Nelahozevsi (1984).¹³⁵

Z pramenů známe vítězný sádrový model o velikosti 90 centimetrů z roku 1975.¹³⁶ K odhalení pomníku došlo o rok později, v roce 1976, za přítomnosti nového předsedy národního výboru Josefa Michla (1914–1978). Opět šlo o symbolický akt, protože se slavilo 105. výročí Pařížské komuny a 55. výročí založení Československé komunistické strany. Jak již bylo zřeceno na začátku této kapitoly, jedná se o abstrahující monument. Pomník (obr. 11) je vysoký asi 18 metrů a skládá se z betonového soklu, pylonu s železobetonovou konstrukcí a měděné plastiky. Plastika má tvar koule, ze které vystupují hranolovité paprsky, a celá má připomínat hvězdu.

Podle Daniela Kováře byl dokonce původní název celého pomníku „*Zrození hvězdy*“ (obr. 12), v jiných pramenech se ale o památníku vždy píše jako o *Památníku Pařížské komuny*.¹³⁷ Pylon i čtvercový podstavec jsou po celé ploše pokryté žulovými dlaždicemi

¹³¹ Viz. Daniel Kovář (Pozn. 30), s. 382.

¹³² Více o životech autorů se píše v mé bakalářské práci. K tomu: Viz. Anna Novotná (Pozn. 1).

¹³³ Miroslav Krajný, *František Mrázek/zasloužilý umělec*, České Budějovice, 1985, nestr.

¹³⁴ Josef Bílek, *Zdeněk Vojta 55 let (1. 3. 1932)*, in: Výběr z prací členů klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, České Budějovice, 1987, s. 37.

¹³⁵ Marie Halířová, *Zdeněk Vojta sochy*, Praha, 1989, nestr.

¹³⁶ Viz. Marie Halířová (Pozn. 110), nestr.

¹³⁷ Viz. Daniel Kovář (Pozn. 30), s. 383.

obdélníkových tvarů. Jedna z dlaždic na soklu obsahuje dodnes signaturu „Vojta – Petřík“ (obr. 13) a do roku 2000 na něm byla umístěna bronzová deska s nápisem „K uctění památky Pařížské komuny“ (obr. 14).¹³⁸ O výrazném tvaru samotného pylonu ve své bakalářské práci píše, že se Vojta mohl inspirovat tvarem rybí ploutve, protože i ve svých předchozích dílech čerpal z tvarů těl ryb a paryb.¹³⁹ Však při dalším zkoumání celé dílo také připomíná zapálenou pochodeň. Bronzová plastika hvězdy na vrcholu symbolizuje nejen znak komunistické strany, ale také světlo nebo jiskru. Pochodeň je dlouhá staletí na jedné straně symbolem války a revoluce, na straně druhé znakem předávání a osvěty.¹⁴⁰ Oba tyto aspekty v sobě měly odkaz Pařížské komuny – revolučního ducha i cenný odkaz pro současné dělnické hnutí.

Na území Československa vzniklo hned několik normalizačních soch představujících pochodeň. Například ostravská socha *Pochodeň* od Vladislava Gajdy (1925–2010) z roku 1977. Jednu nalezneme přímo v Kubatově ulici v Českých Budějovicích (obr. 15)¹⁴¹. Jde o drobnou nedatovanou realizaci, která je tvořena kovovým držadlem, a na vrcholu je pískovcový útvar symbolizující plameny. Autor či autorka sochy není znám, ale práce s pískovcem silně připomíná sochy Jarmily Malátové, která v 70. letech v Českých Budějovicích realizovala dvě zakázky. Zvláště druhá, *Plameny* (1979), před Krematoriem České Budějovice (obr. 16) je této soše formálně velmi podobná.¹⁴²

Ať už sochař s architektem hledali inspiraci kdekoliv, *Památník Pařížské komuny* zde stojí dodnes a je v poměrně dobrém stavu – má pouze na některých místech poničený sokl a ztracenou bronzovou nápisní desku. Zřejmě díky velikosti a nákladnému odstranění nebyl památník po sametové revoluci odstraněn, a zůstává tak jediným památníkem upomínajícím památku Pařížské komuny na českém území.

Památník je umístěn za kryté loubí (obr. 17), které bylo navrženo v 70. letech architektky Ladislavem Konopkou (1933–2002) a Aloisem Hlouškou (1935–2017) a mělo vysokou umělecké úroveň. Tento historický prvek, který měl moderní formu, byl symbolicky použit jako „brána do zastavěného organismu města“¹⁴³ a byl paralelou s historickým loubím na náměstí Přemysla II. Otakara. Protože byl tento výrazný prvek dnešního Pražského předměstí v roce 2020 zdemolován, je na místě se o něm alespoň v krátkosti zmínit. Patří totiž v jistém smyslu do kategorie výtvarného umění, a bezesporu významně utvářel veřejný prostor sídliště.

Původní podoba kolonády měla vysoké umělecké kvality (obr. 17). Zpracování bylo oceňováno i v celostátním odborném dobovém tisku. Město nechávalo kolonádu celé dekády

¹³⁸ Ibidem, s. 383.

¹³⁹ Viz. Anna Novotná (Pozn. 1), s. 41.

¹⁴⁰ Ottův slovník naučný, heslo Pochodeň, svazek 20, Praha, 1903, s. 12–13.

¹⁴¹ Jakub Drozda, *Pochodeň*, <http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/pochoden>, vyhledáno 12. 11. 2020.

¹⁴² Anna Štulcová, *Plameny*, <https://sochyamesta.cz/zaznam/2284>, vyhledáno 12. 11. 2020.

¹⁴³ Viz. Denisa Vesecká (Pozn. 29), s. 75.

chátrat, proto se nacházela v žalostném stavu. Dnes již bývají náměstek primátora, Viktor Lavička, podal prohlášení, že se realizace nachází až v život ohrožujícím stavu, proto je nutné přistoupit k demolicí. Rekonstrukce by vyšla mnohem nákladněji než odstranění díla.¹⁴⁴ Odborná veřejnost však zastává názor, že by u rozhodování tohoto druhu neměly být na prvním místě finance, ale zohledněna má být především vysoká kulturní a historická hodnota. Pro záchranu loubí vznikla i občanská petice podaná na magistrát města – toto radikální řešení ale nezvrátila.¹⁴⁵ Pracovnice NPÚ Eva Erbanová dodává, že nám možná další generace tento krok vyčte s tím, že jsme tu měli něco jedinečného, co jsme nechali zbořit.¹⁴⁶ Podkapitola je zakončena příkladem, kdy jsou ničeny kvalitní doklady o době minulé, což vede k postupnému mazání paměti. Tyto případy jsou dnes bohužel, i přes snahu mnoha skupin vědecké i laické veřejnosti, stále častým problémem dnešní společnosti.

3.3. Výstava „Vive la Commune“

Ačkoliv výstava jako taková nepatří mezi akty veřejného prostoru, tak její součástí jsou propagační materiály, které ve veřejném prostoru po nějakou dobu figurovaly. To není však jediný důvod, proč je podkapitola o výstavě do práce zařazena. Jde o zcela neprobádaný materiál, který nabízí vhled do podoby oficiální umělecké sféry časných 70. let a bez něj by výčet událostí konaných u příležitosti výroční Pařížské komuny nebyl nikdy kompletní.

Celé oslavy stého výročí Pařížské komuny vyvrcholily dvěma výstavami. Obě byly pořádány Jihočeským muzeem Českých Budějovic a byly zahájeny 25. března.

První, která byla k vidění přímo v budově Jihočeského muzea, nesla název „*Jedinou cestou*“¹⁴⁷. K této výstavě bohužel neexistují žádné podrobnější informace. To však neplatí o výstavě druhé, která se konala od 25. března do 18. dubna 1971. V archivu muzea naležeme dokument podrobně mapující celý vznik výstavy s názvem Harmonogram prací k výstavě 100. výročí Pařížské komuny „*VIVE LA COMMUNE*“¹⁴⁸. Popsaná jsou východiska a důvody, proč výstava vznikla. Jmenovitě je uveden výstavní výbor i jednotlivé výstavní exponáty

¹⁴⁴ Klára Brůhová, *Promenáda u Družby je moderní odpovědí na českobudějovická loubí*, jiriptacek.blogspot.com, <http://jiriptacek.blogspot.com/2020/05/klara-bruhova-promenada-u-druzby-je.html>, vyhledáno 12. 11. 2020.

¹⁴⁵ Viz. Klára Brůhová (Pozn. 144), vyhledáno 15. 11. 2020.

¹⁴⁶ Reportáž *Demolice promenády*, Encyklopedie.c-budejovice.cz, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/filmy/2020-demolice-promenady>, vyhledáno 12. 11. 2020.

¹⁴⁷ Kulturní kalendář, *100. výročí Pařížské komuny*, 1971, roč., č. 3.

¹⁴⁸ *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí pařížské komuny „Vive la commune“*, Jč IV B 1921–68195, České Budějovice, 1971, dostupné v depositáři Jihočeského muzea.

a doprovodné texty. Místem konání se stal Dům kultury ROH¹⁴⁹ (Revoluční odborové hnutí, pozn. aut.) v Českých Budějovicích. Výstava byla v místě respiria, předsálí a okruhové přednáškové síně. Ve výstavním výboru byl ředitel E. Schneider a pracovníci, kteří jsou uvedeni pouze příjmením (Pecka, Kolda, Pletzer, Hucková a Dudek).

Výstava byla rozdělena do pěti tematických celků: 1. Předehra, 2. Komuna, 3. Internacionála a Pařížská komuna, 4. Komuna a české socialistické hnutí a 5. Soubor literatury o Pařížské komuně.

Předehra obsahovala část Prusko-francouzská válka, kde byly představeny dobové fotografie a rytiny. Pruští vojáci na náměstí Svornosti v Paříži, Proklamace Viléma I., obyvatelstvo opouštějící ostřelované části Paříže, evakuace raněných, odpočívající pruské vojsko před vstupem do Paříže a portrét mladého básníka Arthura Rimbauda a fotografie rukopisu jeho básně o zbytečnosti války (*Spáč v úvalu*), která byla také otištěna na pozvánku. Dále tato část obsahovala satirické dobové kresby a portréty. Například Napoleona III. (1808–1873)¹⁵⁰, a jako vyjednaváč míru byl vyobrazen francouzský státník Jules Favre (1809–1880)¹⁵¹. Druhá část Předehry byla nazvána *Záříjový převrat*. Zde byly vystaveny dobové fotografie (demonstrace francouzských republikánů na náměstí Bastily, Pařížská radnice a národní gardisté), dobové medaile, zbraně, mince a známky s tematikou blízkou Pařížské komuně. Dále byl vystaven text Karla Marxe o Prusko-francouzské válce, spis Viktora Huga o prohlášení k obraně republiky, mapa sjednocení Německa a postup pruských vojsk nebo mapa zobrazující výsledky války.

Další část (Komuna) byla rozdělena do tří větších tematických celků – Vyhlášení Komuny a boj na její obranu, Ideové směry a jejich představitelé v Komuně a Porážka.

¹⁴⁹ Dům kultury ROH byl postaven třemi architekty Stavoprojektu Ottou Kubíkem, Františkem Šulcem a Zdeňkem Staškem roku 1964. Styl budovy je na pomezí socialistického realismu, který je reprezentován monumentálními sloupy na průčelí a symetrickým členěním objektu. Druhý reprezentovaný styl je styl bruselský, který se odrazil v detailech v interiéru a zvednutém okraji střechy. K tomu: <https://pamatkovykatalog.cz/dum-kultury-roh-22604568>, vyhledáno 1. 11. 2020.

¹⁵⁰ Francouzský panovník Napoleon III., též zvaný jako Ludvík Napoleon, se narodil roku 1808 v Paříži, zemřel roku 1873 ve Velké Británii a byl synovcem Napoleona Bonaparte. Panovníkem, respektive prezidentem Francie se stal v roce 1848, kdy se ve Francii konala historicky první přímá volba prezidenta na evropském kontinentu. Ačkoliv přísahal oddanost právě vzniklé Druhé francouzské republice, už v roce 1851 nechal zajmout a vyvraždit největšího stoupence republiky a v novém referendu získal Ludvík Napoleon neomezenou moc. Ve zmanipulovaném lidovém hlasování byl odhlasován vznik nového císařství, které bylo vyhlášeno v prosinci 1852. Napoleon III byl sesazen z trůnu během Francouzsko-pruských válek, po bitvě u Sedanu a zemřel v Anglii v roce 1873. K tomu: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ludvik-napoleon-prezidentem-aneb-prvni-prima-volba-prezidenta-v-evrope-v-prosinci-1848/>, vyhledáno 1. 11. 2020.

¹⁵¹ *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí pařížské komuny „Vive la commune“*, Jč IV B 1921 – 68195, České Budějovice, 1971, dostupné v depositáři Jihočeského muzea.

První pododdíl obsahoval fotografie, dobové rytiny a kresby. Jako například Komunardi v Kostece sv. Severina, skupila fotografií z barikád, fotografie zástavy 67. oddílu národní gardy či vyhlášení Komuny na radnici. Fotokopie dokumentů jako obnovený revoluční kalendář, první plakát Komuny, razítka komise veřejné správy, dekret Komuny č. 222 o zákazu noční práce pekárenských dělníků a poslední plakát Komuny. Úryvky z textu prohlášení PK, plán Paříže z roku 1871 a mapa ohlasu PK. Ideové směry a jejich představitelé obsahovala tabula a taky dobové portréty komunardů a představitelů hlavních ideových skupin (R. Rigaul, E. Protot, P. Fafargue nebo J. Dimitrijevová-Tomanovská). Manifest pařížské sekce Internacionály, povolání Ústředního výboru republikánské federace národních gard, programové dokumenty Internacionály a výběr dopisů Karla Marxe.

V poslední pododdílu (Porážka) byly vystaveny fotografie Zdi komunardů, zajatci ve Versailles, koncentrační tábor žen – účastnic Komuny a poslední barikáda u Tourtill. Dále tabulka padlých, represí a odsouzených a texty Karla Marxe, Občanská válka ve Francii, část O věčně živém odkazu padlých komunardů a balada Viktora Huga *O poslední barikádě*.

Třetí část (Internacionála a Pařížská komuna) nabízela portréty představitelů (K. Marxe, B. Engelse atp.), stanoviska Internacionály ke Komuně a mapa s názvem *Internacionála* a podpora PK v jednotlivých sekcích v Evropě.

Tři předcházející části obsahovaly pouze historické ohlédnutí s dobovými texty bez přesahu pro současného občana socialistického Československa. Tento přesah se především nacházel ve čtvrté části (Komuna a české socialistické hnutí). Vystaveny byly základní dokumenty o stavu československého dělnického hnutí v 70. letech (pro navození situace). Dále následovaly texty z druhé poloviny 20. století od současníků, kteří interpretovali události kolem Pařížské komuny. Jindřich Pecka (1936–1998) napsal článek *K dějinám Pařížské komuny*, vystaven byl taky anonymní článek z časopisu *Dělník* o Pařížské komuně. Dále panel obsahoval verše a písně o PK napsané československými socialistickými básníky a taky oběžníky presidia MV o hlasu Pařížských událostí v Čechách (příklady z Tábora a Prachatic a tři úvodní články z českobudějovického časopisu *Budivoj*). Panel byl doplněn o text čtyřverší ze socialistických písní a úryvek uspořádaný v Malostranské besedě na počest PK. Tato část byla zakončena slovy V. I. Lenina: „*Komuna naučila evropský proletariát řešit otázku socialistické revoluce.*“¹⁵²

Závěrečný, pátý oddíl s názvem Soubor literatury o Pařížské komuně se nacházel v předsálí před přednáškovým sálem. Byla zde na stolech umístěna politická literatura, beletrie a také magnetofon s hudebně-dramatickým pásmem o Pařížské komuně v rozsahu 20 minut.

Celá výstava se skládala z šestnácti panelů a tří vitrín v hlavním sále, a jedné v místnosti B (předsálí Domu kultury ROH).

¹⁵²*Harmonogram prací k výstavě 100. výročí pařížské komuny „Vive la commune“*, Jč IV B 1921–68195, České Budějovice, 1971, dostupné v depositáři Jihočeského muzea.

Vitrína č. 1 obsahovala kopii pruské jehlovky z roku 1860 použité v bitvě u Sedanu¹⁵³, pruskou přilbu, německý kříž ze Sedanu, přilbu francouzských hulánů¹⁵⁴ a mapu bojů.

Ve vitríně č. 2 se nacházela mince a medaile z období prusko-francouzské války a Pařížské komuny. Taky dvě stvrzenky pro francouzskou banku na celkovou částku milion franků a dvě fotografie. Ředitele mincovny v době Komuny a člena komuny delegovaného pro finance, Fancoise Jourdeho.

Třetí vitrína měla opět za úkol vracet téma PK do českého prostředí a připomínat současnému socialistickému lidu, že i jejich čeští, a především jihočeští předkové v minulosti vzpomínali a prožívali osudy Komuny stejně tak, jako by návštěvníci měli vzpomínat dnes. Vitrína obsahovala pátrací oběžník z června roku 1871 po ohlasech Pařížské komuny v Čechách z Prachatic, dále pátrací oběžník po uprchlých komunardech a členech Internacionály v Rakousku-Uhersku z 9. září 1871 (uchovaný v Táboře) a osnovu referátu a kulturní materiál k oslavám Pařížské komuny zabavený v roce 1934 skupině Komunistického svazu mládeže v Kostelní Radouni (uložený v Jindřichově Hradci).

U vitrín se také nacházel projektor diapozitivů, kde byla promítána revoluční a satirická grafika týkající se Pařížské komuny. Ve vitríně v místnosti B se nacházel malý soubor s tematikou PK. Výtisk německého časopisu *Sammler Express*¹⁵⁵ z roku 1971, č. 1 a č. 2 s výkladem a vyobrazením známek o Komuně. Ilustrace Jiřího Müllera ke knize *Pod praporem Komuny* a přípravný materiál ke knize vydané jihočeským nakladatelstvím *Růže*. Vystaveny byly i scénické návrhy pro divadelního představení *Pařížská komuna* od Františka Kožíka (1909–1997)¹⁵⁶ a fotografie ze stejné inscenace, kterou nastudoval soubor Jihočeského divadla. V místnosti se také přehrával záznam rozhlasové relace *Ohlasy Pařížské komuny*. Některé exponáty z výstavy byly vybrané z fondu Alšovy Jihočeské galerie. Podle dokumentu o přípravě výstavy autoři počítali s tím, že se zde budou vystavovat z větší části kopie dokumentů, a to obrazových, textových i hmotných.¹⁵⁷ Fotodokumentace výstavy, dle zaměstnanců Jihočeského muzea, již neexistuje. Více informací o realizaci výstavy tedy

¹⁵³ Zásadní bitva, která významně přispěla k sjednocení Německa, proběhla na přelomu srpna a září 1870. Šlo o rozhodující zlom v průběhu prusko-francouzské války, kdy francouzská armáda kapitulovala 2. září 1870 pod vedením Napoleona III. Ten byl záhy svržen. Ani nová vláda nedokázala postup Němců zastavit, a tak došlo k poražení Francie a Německo 18. ledna na zámku ve Versailles vyhlásilo své sjednocení. K tomu: [www.vhu.cz, http://www.vhu.cz/exhibit/51997-2/](http://www.vhu.cz/exhibit/51997-2/), vyhledáno 30. 10. 2020.

¹⁵⁴ Byl člen těžkého vojenského jezdeckva původem z Polska. Těmto bojovníkům se ve Francii říkalo kyrysníci.

¹⁵⁵ Filatelistický německý časopis, který vychází od roku 1925.

K tomu: https://decs.qaz.wiki/wiki/Deutsche_Briefmarken-Zeitung, vyhledáno 10. 4. 2021.

¹⁵⁶ Ladislava Petišková, *František Kožík*,

http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Ko%C5%BE%C3%ADk_Franti%C5%A1ek, vyhledáno 31. 10. 2020.

¹⁵⁷ *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí Pařížské komuny „Vive la Commune“*, České Budějovice, 1971, s. 20.

bohužel nemáme k dispozici. Lze vycházet jen z citovaného dokumentu a předpokládat, že se vystavovaly pouze kopie, a to i zbraní, medailí a mincí.

Ve skvělém stavu se do současnosti však dochoval plakát a pozvánky k výstavě. Obojí je k nahlédnutí v knihovně Jihočeského muzea a pozvánky jsou k vidění také v Jihočeské vědecké knihovně na Lidické třídě. Návrh uměleckého plakátu (obr. 19) a štočku k pozvánkám na vernisáž (obr. 20) zpracoval jihočeský rodák Václav Boukal (1922–2007).¹⁵⁸ Plakáty i pozvánky byly vyrobeny v nákladu 1000 kusů.¹⁵⁹ Obdélníkový plakát o rozměru A1 je vyveden v červené, šedé a černé barvě. Obsahuje rozměrnou grafiku a text. Velký rudý název výstavy VIVE LA COMMUNE, pod ním citát V. I. Lenina z roku 1908: „KOMUNA NAUČILA EVROPSKÝ PROLETARIÁT KONKRÉTNĚ ŘEŠIT ÚKOLY SOCIALISTICKÉ REVOLUCE“ a podnázev Výstava Jihočeského muzea k 100. výročí Pařížské komuny, místo konání Dům kultury ROH České Budějovice a čas konání 26. března – 18. dubna 1971, denně od 10 od 18 hodin.

Josef Kroutvor¹⁶⁰ ve své knize o historii plakátu *Poselství ulice* píše: „Plakát je součástí ulice, ulice je součástí města a město je součástí větších kulturních a civilizačních celků.“¹⁶¹ Je tak jednou z pomíjivých uměleckých vyjádření ve veřejném prostoru, který má především informativní funkci.

Umělecké ztvárnění má kolemjdoucí zaujmout to, aby informaci věnovali patřičnou pozornost. To platí i tu předkládaného plakátu, který zobrazuje výjev čtrnácti vojáků na barikádě. Abstrahující postavy vojáků jsou v různých pozicích rozestavěny kolem

¹⁵⁸ Václav Boukal se narodil ve Vlachově Březí (Prachátice), a celý život se věnoval především grafické tvorbě a knižnímu ilustrátorství. Jeho práce jsou zastoupené jak v Národní galerii v Praze, tak i v Alšově Jihočeské galerii. V Českých Budějovicích je především známý svými monumentálními mozaikami v interiérech, na kterých spolupracoval s malířem a grafikem Karlem Březinou (1922–2004).¹⁵⁸ První dvě nalezneme ve vestibulu vlakové nádražní budovy. Na severní stěně nalezneme motiv s krásami jihočeské krajiny a architektury (lesy, rybníky a barokní stavby) na zdi jižní je vyobrazeno město České Budějovice se svými pamětihodnostmi (Radnice, Samsonova kašna atp.) Obě mozaiky pochází z dob přestavby budovy v letech 1970 až 1971.¹⁵⁸ Druhou najdeme v přízemí budově Jihočeské vědecké knihovny na Lidické třídě. Mozaika zobrazuje *Motivy jihočeské krajiny* a pochází roku 1974, tedy z dob výstavby Muzea revolučních dělnických hnutí. Všechny tři mozaiky mají připomínat krásy jihočeské krajiny a vzbuzovat v lidech vlastenectví a patřičnou hrdost na svůj kraj. Zemřel 13. října 2007 v Českých Budějovicích. K tomu: Anna Novotná – Anna Ženíšková (Pozn. 3), s. 116.

¹⁵⁹ *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí Pařížské komuny „Vive la Commune“*, České Budějovice, 1971, s. 1.

¹⁶⁰ Historik umění, estetik a esejista, Josef Kroutvor se narodil 30. března 1942 v Praze. Celý život se věnuje především dějinám plakátu a umělecké fotografii. K tomu: <https://cs.isabart.org/person/8839>, vyhledáno 9. 11. 2020.

¹⁶¹ Josef Kroutvor, *Poselství ulice /z dějin plakátu a proměn doby/*, Praha, 1991, s. 9.

vojenského děla. Jde o klasický výjev, který je známý i z dobových fotografií. (obr. 21)¹⁶² Boukal naznačil autentické uniformy komunardů s typickými čepicemi a dlouhými kabáty. Provedení není příliš moderní, avšak vyvedení figur v náznacích rozhodně nepatří k proklamovanému socialistickému realismu, který dál „zůstává pro socialistické nejadekváttnějším vyjádřením životní pravdy a životní skutečnosti.“¹⁶³

Alespoň takto hovoří předseda Kulturních výborů Federálního shromáždění a zasloužilý umělec Vojtěch Mihálik (1926–2001) v pořadu *Umění slouží pokroku*¹⁶⁴ z roku 1972. Tématu vojenství se Boukal věnoval i ve svých dalších pracích. Známa je grafika *Chvála vojenského řemesla*¹⁶⁵, která je ve sbírkách Alšovy Jihočeské galerie.

Pozvánka se skládala ze dvou částí. První, hlavní pozvánka, má tvar vodorovného obdélníku a na přední straně byla přesná zmenšená kopie, která byla použita i na plakátu. V levém horním rohu nalezneme červený nápis *VIVE LA COMMUNE!* Na levé části otevřené pozvánky se nacházel program slavnostního zahájení výstavy. V pořadí: Zahájení, Projev zástupce JKV KSČ, Jihočeské kvarteto¹⁶⁶, Recitace (členové Jihočeského divadla)¹⁶⁷ a na závěr opět vstup Jihočeského kvarteta.¹⁶⁸ Účast herců, kteří byli pověřeni recitovat revoluční básně, není nijak neobvyklá (více se tomuto jevu věnuje kapitola *Poezie jako nástroj a zbraň*).

Zajímavá je ale také účast hudebního tělesa, a především historie jeho názvu. To bylo už v roce 1932 přejmenováno na Sukovo kvarteto, přesto jej v pozvánce nalezneme pod starým názvem. Jiné kvarteto s tímto názvem se v té, ani jiné v době, v Českých

¹⁶² Jaroslav Šajtar, *Komunistický pokus před Leninem. Před 145 lety vznikla Pařížská komuna*, Reflex.cz, <https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/70098/komunisticky-pokus-pred-leninem-pred-145-lety-vznikla-parizska-komuna.html>, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁶³ *Anotace k pořadu Umění patří pokroku*, 1972, archiv České televize.

¹⁶⁴ *Retro*, Socialistický realismus v umění a kultuře, Ceskatelevize.cz, <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10176269182-retro/212411000360004/obsah/332916-70-a-80-leta>, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁶⁵ Vladimír Tetiva, *Václav Boukal*, encyklopedie.c-budejovice.cz, <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/boukal-vaclav>, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁶⁶ Jihočeské kvarteto, později Sukovo kvarteto, je hudební těleso založené roku 1929 violistou a skladatelem, Josefem Beranem (1896–1978). Od roku 1932 neslo se svolením Josefa Suka (1874–1935) jeho jméno – Sukovo kvarteto. Komorní soubor v klasickém složení první a druhé housle, viola, violoncello, neslo tento název až do svého zániku. K tomu: <https://www.muzeumcb.cz/hudebni-a-divadelni-archiv/osobnosti-2/b-1/beran-josef/>, vyhledáno 8. 11. 2020.

¹⁶⁷ Počátky Jihočeského divadla sahají do roku 1919. Stálo za ním Družstvo Jihočeského národního divadla. Mezi lety 1970–1976 byl ředitelem Milan Fridrich (1932–2006).

¹⁶⁸ *Josef Beran*, Muzeumcb.cz, <https://www.muzeumcb.cz/hudebni-a-divadelni-archiv/osobnosti-2/b-1/beran-josef/>, vyhledáno 1. 11. 2020.

Budějovicích nenacházelo, proto nemůže dojít k záměně. Důvodem může být důraz na region. I v této maličkosti je vidět skrytá propaganda, která vyzdvihuje Jihočeský kraj a jeho kvality. Skladatel Josef Suk starší (1874–1935) neměl s jihočeským regionem nic společného – narodil se a žil v kraji středočeském. I proto se pro oficiální výstavu, která má při zahájení prezentovat jihočeské umělce, hodil více starý název - Jihočeské kvarteto. Není známo, že by se v průběhu let soubor zpátky z vlastní vůle přejmenoval, nebo mu bylo přejmenování nařízeno.¹⁶⁹

Na druhé pravé straně pozvánky na vernisáž jsou natištěny opět základní informace. Místo a čas slavnostního zahájení výstavy. Zadní strana je bílá, pouze je v dolní části natištěný název pořádající instituce Jihočeského muzea. Druhá část, spíše příloha k pozvánce, je ve tvaru A4 letáku skládaného na třetiny. Na přední straně je pouze letopočet 1871–1971. Otevřená vnitřní strana obsahuje tři básně. Dvě od polského spisovatele a básníka Władysława Broniewskiho a jednu od francouzského básníka Artura Rimbauda. Všechny tři básně se nějakým způsobem vážou k historii Pařížské komuny a budou podrobně rozebrány v následující podkapitole. Zadní strana pozvánky není otištěna.

Výstavu během tří týdnů navštívilo, podle kroniky města, přes 8 tisíc návštěvníků a návštěvnic. Po skončení výstavy putovalo 250 vybraných exponátů do dalších měst v jižních Čechách, která nejsou blíže známá.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Muzeumcb.cz, <https://www.muzeumcb.cz/hudebni-a-divadelni-archiv/osobnosti-2/b-1/beran-josef/>, vyhledáno 8. 11. 2020.

¹⁷⁰ Viz. Miroslav Pecha (Pozn. 13), s. 104.

3.4. Rozbor básní na pozvánce k výstavě „Vive la Commune“

Jak již bylo v textu zmíněno, oficiální pozvánka na výstavu „Vive la Commune“ obsahuje hned tři básně (obr. 21) tematizující Pařížskou komunu a případně válku jako takovou.

Jedna po druhé budou v následující kapitole rozebrány, spolu s jejich autory i překladateli. Cílem podkapitoly je na příkladech ukázat, jakými způsoby byla propaganda v praxi prováděna, jaké básně „fungovaly“ a proč. Po rozboru básní i životů autorů a překladatelů zjistíme, že jako v každé době, tak ani zde není nic zcela jednoznačné. Důvodem, proč se v překládané práci zabývám biografiemi básníků je zřejmě zjevný. Ale co překladatel?

Překladatel poezie by měl být sám básníkem. Dobrý překladatel pak dobrý básníkem. Jeden příklad za všechny – překlady díla Williama Shakespeara od profesora Martina Hilského (1943)¹⁷¹. Originální báseň poskytuje překladateli pouze motiv, ale přebásnění je zcela nové a originální. Vznikají tak často nové formulace a především významy, které jsou vázané na region, politickou situaci dané země nebo právě na osobní prožitky překladatele. Proto je zajímavé číst stejné básně v různých překladech.

V jiných uměleckých projevech není tato změna tolik zjevná jako u poezie, zvláště pak u lyrické poezie. Proto je poctivé a správné, při citování nebo interpretaci zahraniční básně, překladatele vždy uvádět.

V minulosti se na poli filosofie a literární umělecké kritiky vedly dlouhé debaty, zda je pro výklad díla životopis autora důležitý. Básník, esejista a představitel literárně-teoretické školy *Nová kritika*¹⁷², Thomas S. Eliot (1888–1965), ve svých dílech k umělecké kritice¹⁷³ ve zkratce tvrdil, že umělecké dílo, zvláště poezie, je do velké míry autonomním estetickým objektem, který je nezávislý na autorovi i vnímání. Jinými slovy – kritik nebo hodnotitel díla se má zaměřit pouze na dílo samotné, nikoli na to, jakým člověkem básník je. Uvádí příklady, kdy na básníkovu, ač dobrou poezii, bylo nahlíženo hůře právě proto, že se v osobním životě choval nemorálně.

Tuto teorii kritizuje v českém prostředí například již zmíněný profesor Martin Hilský¹⁷⁴ – neboť tímto přístupem dochází k vytržení díla z historického kontextu a společenských vztahů, a to má za následek, že jsou nám některé vrstvy významu skryty.

¹⁷¹William Shakespeare – Martin Hilský, *Sonety/ The Sonnets*, Praha, 2012.

¹⁷² Angloamerický myšlenkový směr New Criticism rezonoval v kruzích literární kritiky v polovině 20. století. Jméno hnutí dala stejnojmenná kniha Johna Crowe Ransoma z roku 1941. K tomu: https://mthoyibi.files.wordpress.com/2011/05/a-glossary-of-literary-terms-7th-ed_m-h-abrams-1999.pdf, vyhledáno 11. 1. 2020.

¹⁷³ Thomas S. Eliot, *O básnictví a básnících*, Praha, 1991.

¹⁷⁴ Martin Hilský, *Počátky „Nové kritiky“ v Anglii* In: Angloamerická „Nová kritika“, Praha: 1976, str. 14.

I v případě básní otištěných na pozvánce k výstavě o Pařížské komuně je nezbytné zohlednit život autorů, překladatelů a pozadí vzniku básní i jejich překladů.

Zvláště v kontextu propagačních materiálů nejsou básně jen samostatně stojící umělecká díla, ale jsou použity pro účel propagandy. Díky rozboru biografie jejich tvůrců se odhalí další vrstva, a odpoví na otázky, zda je výběr básní pro událost a její potřeby vhodný, nebo zda je v rozporu s osobnostmi.

Následuje rozbor jednotlivých básní otištěných na pozvánce k výstavě Pařížské komuny.

1. báseň:

WLADYSŁAW BONIEWSKI

PAŘÍŽSKÁ KOMUNA

Naslouchej, maje zatajený dech,
Však neskloň čelo své.
Hle, příběh o posledních dnech
Komuny pařížské.

— — —

Bubny, bubny nocí duněly,
dřív než den dosáhl vlády,
ve městě padly první výstřel,
povstaly barikády.

Brána ztečena, dobyto Bastily,
Smrt blízka.
Z každé ulice jako ze žíly
Pařížská krev tryská.

Než žoldáci se přihnou,
dřív než bitva zaplane,
na barikády, Komuno,
do zbraně všichni občané!

(Jan Pilař)

Rozbor básně *Pařížská komuna*

Verš „*Brána ztečena, dobyto Bastily*“ je matoucí, protože to vypadá, že básník nepíše o Pařížské komuně z roku 1871, ale o nejvyšším státním orgánu v Paříži, který převzal vládu právě po dobytí Bastily 14. července 1789.

Báseň je však z básnické sbírky *Pařížská komuna*, která celá pojednává o posledním tzv. Krvavém týdnu, který probíhal mezi 22. – 28. květnem 1871 a končil pádem Komuny. „*Dobyto Bastily*“ tedy může být pouze symbolem. Dobytím v roce 1789 začala Velká francouzská revoluce, což byl pro Francouze výjimečný historický okamžik, stejně tak jako pro komunardy vznik Pařížské komuny. Báseň *Pařížská komuna* má ze všech tří básní nejbojovnější náladu. Má čtenáře vtáhnout do děje, a ačkoliv se již na začátku zjistí, že Komuna padne, ocitá se na bojišti spolu s básníkem. Dílo v sobě kombinuje emoce odvahy, hrdosti a lítosti, což z ní dělá ukázkovou báseň pro patetický přednes.

Životopis autora a překladatele

Autorem hned dvou básní na pozvánce je polský básník, voják a překladatel Władysław Broniewski, který se narodil 17. prosince 1897 v Plocku. Vyrůstal v rodině intelektuálů se silnou vlasteneckou tradicí. V první světové válce bojoval jako legionář. Ve 20. letech 20. století vstoupil do levicového sdružení nezávislé socialistické mládeže. Jeho první literární dílo, tehdy překlad básní Vladimira Vladimiroviče Majakovského, vyšlo v komunistickém časopise *Nowa Kultura*.

V roce 1925 vydává svou první básnickou sbírku. Byl známý poezií, která oslavovala proletariát (například *Červený prapor* nebo *O smrti revolucionáře*). Po napadení Polska Sověty zahořknul, a začal veřejně mluvit o tom, že vlast proletariátu napomohla k pádu Polska.¹⁷⁵ V roce 1940 se, díky svým názorům, dostal do politického vězení v Lubiance.

Po propuštění v roce 1942 ihned vystoupil do Andrsovy armády¹⁷⁶. V této době psal Broniewski protisovětskou poezii a zabýval se i tématy jako byl Katyňský masakr (básnická sbírka *Homo sapiens*).¹⁷⁷

¹⁷⁵ [www.dzieje.pl, https://dzieje.pl/postacie/wladyslaw-broniewski-1897-1962](https://dzieje.pl/postacie/wladyslaw-broniewski-1897-1962), vyhledáno 26. 10. 2020.

¹⁷⁶ Armády vytvořil v roce 1941 polský generál Władysław Anders (1892–1970), který byl od roku 1939 zatčen Sověty a držen v gulagu, kde byl do června 1941. V exilu pak sestavil novou armádu složenou z polských zajatců a spojil ji se Spojenci. Polský sbor, který díky němu vznikl na Blízkém východě byl součástí 8. britské armády. K tomu: https://www.druhasvetova.com/?p=osobnosti/polsko/General_Wladyslaw_Anders, vyhledáno 25. 10. 2020.

¹⁷⁷ Masakru v Katyni předcházel Pakt Ribbentrop-Molotov (srpen 1939), kterým se Sovětský svaz a Německo zavazovalo ke vzájemnému neútočení, likvidaci a rozdělení Polska. Rudá armáda v polovině září 1939 napadla

Toto téma bylo až do roku 1989 v Polsku zakázané. Tyto kritické sbírky byly proto cenzurovány. Po válce se Broniewski vrátil z exilu zpátky do Polska za svou ženou a dcerou. Žena naneštěstí brzy po válce zemřela kvůli nemoci krve, kterou se nakazila v Osvětimi. Básník podlehl alkoholu a rozhodl se vstoupit do oficiálního proudu literárního života.¹⁷⁸ Psal propagandistické básně oslavující komunistickou stranu a Sovětský svaz. Známa je jeho poéma *Slovo o Stalinovi*. Tu napsal ke Stalinovým sedmdesátým narozeninám a stal se díky ní nedotknutelný.¹⁷⁹ Ve stejné době mu bylo nabídnuto, aby napsal libreto pro novou polskou hymnu, což básník nekompromisně odmítl.

Obě otištěné básně na pozvánce pocházejí z básnické sbírky *Pařížská komuna*, která byla napsána v roce 1929. V roce 1951 celou sbírku přeložil do češtiny Jan Pilař (1917–1996). V roce 1954 tragicky zemřela i jeho dcera a on se až do konce života topil v depresích a alkoholu. Umírá 10. února 1962 ve Varšavě na rakovinu hrtanu.¹⁸⁰

Jak si můžeme všimnout, i politický život básníka je velmi rozporuplný. Pravdou zůstává, že byl celý život levicového smýšlení a věřil v ideály proletářské revoluce. Zároveň byl ale hrdým Polákem a nesnesl bezpráví na „svém“ národu, ať už jej vykonával kdokoli. Opět je patrné, jak normalizační politika využívala a znovu používala již vyprázdněné osudy lidí a díla z padesátých let, kdy byli umělci plni válečných hrůz a zároveň v euforii z osvobození, věřili v úspěch nové beztřídní společnosti.

Neméně důležité jsou i biografické údaje překladatele dvou básní od Wladysława Broniewského, Jana Pilaře.

Polsko začalo zatýkat vojáky, policisty a inteligenci (dohromady přes 25 000 lidí). Kvůli veliteli NKVD (Lidový komisariát vnitřních záležitostí) L. P. Berijovi se již nikdo na svobodu nedostal. Berija ve věznicích viděl nebezpečné nepřitele SSSR a sestavil spis 794 B, který Stalin podepsal a tím odsoudil nevinné lidi k trestu smrti. Obrovské hromadné hroby byly objeveny Němci v roce 1943 v Katyňském lese. Následuje vyšetřování a exhumace těl. Vyjde najevo, že oběti byly zavražděny Sověty. Jako odpověď označuje Stalin obvinění za nacistickou propagandu a zahajuje vlastní zmanipulované vyšetřování, ve kterém označuje za vrahy Němce. Takto to zůstane až do roku 1990, kdy Michael Gorbačov přizná, že za vyvraždění polských elit může stalinský režim a odtajní i další hromadná pohřebiště.

¹⁷⁸ Agata Szwedowicz, *Władysław Broniewski (1897-1962)*, <https://dzieje.pl/postacie/wladyslaw-broniewski-1897-1962>, vyhledáno 27. 10. 2020.

¹⁷⁹ Michael Alexa, *Počátky básnické tvorby Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynického, Adama Zagajewského a Ewy Lipské* (magisterská práce), Brno, 2014, s. 20.

¹⁸⁰ www.culture.pl, <https://culture.pl/en/artist/wladyslaw-broniewski>, vyhledáno 27. 10. 2020.

Spisovatel, literární kritik, překladatel a básník se narodil v jihočeském Stříbřeci u Jindřichova Hradce 19. září 1917. V roce 1936 nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval český a francouzský jazyk.

Při persekuci vysokoškolských studentů nacisty byl 17. listopadu 1939 zatčen a tři měsíce držen v koncentračním táboře Sachsenhausen. Zkušenost z války si nesl celý život a po osvobození Sovětskými vojsky byl přesvědčeným komunistou. Stal se šéfredaktorem v Literárních listech (dnes Literární noviny) a také ředitelem nakladatelství Československý spisovatel. Po roce 1968 nakladatelství opustil kvůli místu tajemníka Svazu nakladatelů a knihkupců.¹⁸¹ V roce 1970 byl požádán o návrat do nakladatelství Československý spisovatel – jako jedna z hlavních osobností, které se zasadily o tzv. normalizaci v literatuře.¹⁸² Jako ředitel v tomto nakladatelství působil až do sametové revoluce. V roce 1980 získal docenturu díky své habilitační práci *Má cesta k polské poezii*, jejímž překladem se zabýval celý život. Umírá 19. října 1996.¹⁸³

¹⁸¹ Přemysl Blažíček, Jan Pilař, [slovníkceskeliteratury.cz](http://www.slovníkceskeliteratury.cz), <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1098>, vyhledáno 27. 10. 2020.

¹⁸² Ibidem, vyhledáno 27.10. 2020.

¹⁸³ Ibidem, vyhledáno 27. 10. 2020.

2. báseň

ARTHUR RIMBAUD

SPÁČ V ÚVALU

Toť díra zeleně, v níž tiše zpívá řeka,
vlévajíc do travin svůj stříbroskvoucí cár,
kam z pyšných pahorků sluneční světlo stéká,
toť úval se sluncem, jež ztrácí zde svůj žár.

Vojáček bez čapky a s nachýlenou šjí
Spí s ústy dokořán v modravé řeřiše
pod mráčkem, z kterého se proudy světla lijí
až na zem do trávy, kde leží na břiše.

Má nohy v kosatcích, spí, usmívá se sladce,
jak děcko v nemoci, když přitulí se k matce.
Přírodo, zahřej ho, je velmi chladný rok!

S nehybným chřípím spí za rosy, která studí,
spí s rukou složenou na svojí klidné hrudi
s dvěma ranami má prostřelený bok.

(Vítězslav Nezval)

Rozbor básně *Spáč v úvalu*

Báseň *Spáč v úvalu* pochází z roku 1870, jde tedy o ranou tvorbu francouzského básníka. Mladý Rimbaud ji napsal již ve svých šestnácti letech. Zrcadlí se v ní hrůza a marnotratnost války (zde války francouzsko-pruské, kterou si básník sám prožil). Nemá nic společného s revoluční náladou, ale naopak ukazuje zbytečnost války a mrhání mladými, nevinnými životy.

Události kolem vyhlášení Pařížské komuny mladý autor sleduje a odpovídá na ně v své básni *Válečný zpěv pařížský*, ve které ostře kritizuje panovníka.¹⁸⁴ Revolucí a vidinou, že budou nastoleny nové pořádky, byl fascinován. Dokonce vytvořil i návrh komunistické ústavy, který se ale nedochoval.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Arthur Rimbaud, *Dopisy vidoucího*, Praha, 2000, s. 11.

¹⁸⁵ Lumír Čivrný, *Jean Arthur Rimbaud*, skvku.cz, <http://oldwww.svku.cz/dat/bib/aut/00018-medailon.pdf>, vyhledáno 20. 11. 2020.

Po porážce Pařížské komuny se k tématu dále nevracel. Použitý text na pozvánce (obr. 22) je tak v opozici textům Broniewského. Popírá bojovnost a slávu revoluce, pro návštěvníka, který výstavu ještě neviděl, působí spíše matoucím dojmem.

Báseň je na pozvánce otištěná ze dvou důvodů. Hlavním je, že kopie jejího rukopisu byla vystavena na výstavě. Druhým je fakt, že pokud se v básni vyskytovalo slovo „voják“ stala se báseň legitimní.¹⁸⁶ Téma nesmyslnosti války a umírání mladých mužů bylo použito možná také proto, že mělo právě naopak připomenout a ukázat současnému divákovi výstavy hrůzy války a připomenout, že války už být nemusí, protože komunistická strana se postará o bezpečí svého lidu za předpokladu, že lid bude poslouchat.

Formálně jde o lyricko-epickou báseň o čtyřech slokách a vázaném verši.

Životopis autora a překladatele

Druhým autorem, jehož báseň je natištěna uprostřed pozvánky, je jeden z nejvýznamnějších tzv. prokletých básníků¹⁸⁷, Jean Artur Rimbaud.

Francouzský básník se narodil 20. října 1854. V roce 1870 se začal plně věnovat psaní, jelikož jeho škola byla uzavřena v důsledku francouzsko-pruské války. Vyrůstal bez otce, a s matkou měl od dětství neshody. Ani na jeho psaní nepohlížela příznivě, proto se mladý básník rozhodl utéct z domova a přestěhovat se ke svému příteli, básníkovi Paulu Verlainovi a jeho ženě.

V této době začal s Verlainem romantický vztah, který pokračoval až do roku 1873. Tento homosexuální vztah je popsán v dobových dopisech Paula Verlaine Arthuru Rimbaudovi.¹⁸⁸ Po ukončení vzájemného vztahu začal Rimbaud cestovat. Navštívil mnoho zemí i kontinentů, mimo jiné i Afriku a Asii. V roce 1891 mu byla diagnostikována rakovina kostí, které podlehl ve svých 37 letech 20. listopadu 1891.

Básnické činnosti se Rimbaud věnoval pouze pět let, v rozmezí let 1870–1875. Jeho kompletní dílo bylo vydáno Paulem Verlainem v roce 1895.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Rozhovor s Renatou Vordovou ze dne 12. 10. 2020.

¹⁸⁷ Ustáleným spojením „Prokletí básníci“ označujeme okruh francouzských básníků. Jeden z hlavních představitelů Paul Verlaine (1844–1896) napsal v roce 1884 stejnojmennou knihu o svých současnicích. Tím nevědomky ukázal na společenský jev, který se objevuje v celé literatuře. Každá doba má nějaké své prokleté básníky. V období kolem poloviny 19. století to podle autora knihy *Prokletí a básníci* od Aleše Pohorského, ve Francii byli Alfred de Vigny (1797–1863), Charles Baudelaire (1821–1821), Alfred de Musset (1810–1857) a právě i Paul Verlaine a Arthur Rimbaud. Za prokletého básníka označujeme někoho, kdo se cítí vyvržený společností, ale sám sebe považuje za jedinečného. Poukazuje na problémy „prohnilé a nemocné“ společnosti.

¹⁸⁸ Adam Georgiev, *Arthure, ty děvko umění*, Praha, 2010.

¹⁸⁹ André Lagarde – Laurent Michard, *Francouzská literatura 19. století*, Praha, 2008, s. 518.

Sexualita byla za minulého režimu obecně velké tabu. Homosexualita sice už od roku 1961 nebyla v Československu trestná, stávala se ale ihned trestnou, pokud tento akt u někoho vzbudil veřejné pohoršení. Přiznat homosexualitu před okolím s sebou neslo spousty problémů v osobním i pracovním životě.¹⁹⁰ Z tohoto důvodu se v žádném z životopisů nebo medailonů, které o Rimbaudově životě vyšly za normalizace, o jeho sexuální orientaci nedočteme.

Jeho citovaná báseň má tři české překlady. Překladatelé Jaroslav Vrchlický (1853–1912) a Svatopluk Kadlec (1898–1971) vydali tuto báseň pod názvem *Spáč v údolí*. Vrchlický už v roce 1894 a Kadlec pak roku 1959.¹⁹¹

V roce 1956 vydal Vítězslav Nezval Rimbaudovu báseň s názvem *Spáč v úvalu*, a právě tento nejmladší překlad nalezneme na pozvánce. Básník Vítězslav Nezval, zakladatel poetismu, přední představitel českého surrealismu, ale také socialistického realismu, se narodil 26. května 1900 v Biskoupkách. Již od začátku své básnické kariéry působil po boku básníků jako byl Jiří Wolker nebo Jaroslav Seifert. V roce 1922 se stává členem Devětsilu a nadšen socialistickou revolucí se brzy stává lídrem meziválečné levicové umělecké avantgardy. Jeho raná díla jsou právě v duchu jeho socialistického nahlížení na svět (například prvotina *Most*).¹⁹² Významným dílem pro literaturu i výtvarné umění bylo jeho dílo *Pantomima* (1924)¹⁹³, které se zároveň stalo klíčovým dílem poetismu. Ve stejném roce se Nezval stal členem Komunistické strany Československa.

Nezval rád cestoval. Významné jsou jeho cesty do Francie, kde se seznámil z francouzskými surrealisty, například s André Bretonem (1896–1966). Francie a francouzská poezie, kterou původně znal z překladů Josefa Čapka, jej okouzila natolik, že se postupně sám vypracoval ve zdatného překladatele. Nejčastěji překládal dílo Guillaume

¹⁹⁰ Radim Špaček, pořad *Život s cejchem*, z cyklu Příběhy 20. století, ceskatelevize.cz, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/216562261760011-zivot-s-cejchem/>, vyhledáno 20. 11.2020.

¹⁹¹ Vladimír Stupka, *Rimbaud a jeho čeští tlumočníci*, digilib.phil.muni.cz, https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/107494/D_ScientiaeLitterarum_09-1962-1_7.pdf?sequence=1, vyhledáno 11. 11. 2020.

¹⁹² Ludmila Sýkorová, Vítězslav Nezval, Phil.muni.cz, http://www.phil.muni.cz/udim/avantgarda/index.php?pg=v_nezval2, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁹³ Básnická sbírka se skládá ze čtrnácti částí. Například *Abeceda*, která vyšla v roce 1926 samostatně. Spolupracovali na ní teoretik umění, výtvarník a publicista Karel Teige (1900–1951), který tvořil topografii, dále pak avantgardní tanečnice a choreografka Milča Mayerová (1901–1977), která se při tanci inspirovala tvary písmen (fotografie z jejího tance doplňovaly jednotlivé básně ze sbírky). K tomu: Vítězslav Nezval, *Pantomima*, Praha, 1926.

Apollinaire (1880–1918) a právě Arthura Rimbauda.¹⁹⁴ Tyto cesty mu také vnukly myšlenku založit roku 1934 *Skupinu surrealistů v ČSR*, jejíž členové byli například umělecký kritik a umělec Karel Teige, skladatel Jaroslav Ježek (1906–1942) nebo malíři Jindřich Štýrský (1899–1942) a Toyen (1902–1980). Mnozí členové ostře kritizovali Sovětský svaz, ale Nezvalovo levicové smýšlení pokračovalo, a tak v roce 1938 skupinu opustil.

Nezval patřil po celou dobu k předním umělcům v Československu a jeho tvorba má dodnes velmi vysoké kvality. O to podivnější pro mnohé jeho přátele a kolegy bylo, když v roce 1949 napsal výpravnou lyricko-epickou báseň *Stalin* věnovanou vůdci východního bloku k 70. narozeninám. Z dobových dokumentů víme, že šlo o Nezvalův záměrný postoj. Věděl, že o oficiální umělce bude v zemi dobře postaráno, a do své smrti v roce 1958 těchto privilegií rád využíval. Například i k tomu, aby se zastával autorů, kteří byli z politických důvodů stíháni.¹⁹⁵ Dodnes patří Vítězslav Nezval mezi jednu z nejrozporuplnějších postav první poloviny 20. století.

¹⁹⁴ Zdeněk Pešat, *Vítězslav Nezval*, [Slovníkceskeliteratury.cz](http://www.slovníkceskeliteratury.cz),

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1085>, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁹⁵ Ivana Chmel Denčevová, *Básník Vítězslav Nezval. Zaprodanec komunistického režimu nebo ochotný pomocník?*, plus.rozhlas.cz, <https://plus.rozhlas.cz/basnik-vitezslav-nezval-zaprodanec-komunistickeho-rezimu-nebo-ochotny-pomocnik-6505041>, vyhledáno 20. 11. 2020.

3. báseň

WLADYSLAW BRONIEWSKI

XXX

Třicet tisíc padlo na dláždění,
sto tisíc jich bylo přikováno.
Ani krve, ani sil už není,
mrtvá Paříž, nad ní hluché ráno.

Na rozích jsou vylepena slova:
„Pařížané, dnes se bude vracet
v zaslíbené naše město znova
právo, pořádek a práce.“

Dlažba, kterou do barikád rvali,
cení svoje zuby kamenné,
pouta řinčí, salvy znějí v dáli,
pochodují roty sevřené.

Buržoasie, vrať se z Versají,
k svému bohu jdi se pomodlit!...
Zbytky ohňů ještě doutnají,
Na ulicích, mrtvo, prázdno, klid...

(Jan Pilař)

Rozbor básně XXX

Poslední báseň se, opět jako první Broniewskiho báseň, týká událostí Pařížské komuny. Na rozdíl od té první již není plná bojovného odhodlání. Básník v ní mluví o dnech po bojích. Báseň je melancholická. Ukazuje realitu bojů – smrt a prázdné ulice zašpiněné krví.

Na druhé straně jde opět o politickou báseň, takže básník používá téma práce nebo navrácení práva a pořádku – myšleno tak, že vláda lidu navrátí Paříži pořádek.

V poslední sloce nalezneme jasný útok proti buržoasii. Verš „*k svému bohu jdi se pomodlit!*“ můžeme vykládat dvěma způsoby. Zaprvé je zde silně cítit pohrdání křesťanstvím – malé B ve slově Bůh. Zadruhé „ten váš bůh – bůh buržoasie“, kterým jsou myšleny peníze. Otázkou je, jak to v tomto případě autor myslel. Jelikož jde o autora polské národnosti, kde je dodnes velmi silná křesťanská (katolická) tradice, tak je možné, že jde o připodobnění Boha k bohatství.

4. Nehmotné památky/ Oslavy a rituály

4.1. Poezie jako nástroj a zbraň

Při studiu materiálu jako jsou pozvánky, brožury a rekonstrukce veřejných oslav a zahájení prorežimních akcí narazíme na zajímavý aspekt, který byl neodmyslitelnou součástí akcí ve veřejném prostoru za minulého režimu. Jde o další uměleckou disciplínu, jako nástroj propagandy – poezii, která je nejstarší formou psaní textů a měla velkou sílu ve starověku i středověku. S nástupem prózy tato převaha posupně slábla a čtení poezie se stalo výsadou inteligence a často také panovníků a buržoasie. I přesto ji státní socialismus hojně proklamoval. V tomto případě jde o klasický paradox, které se dopustil například i T. G. Masaryk, když se po vzniku Československa nechal na oficiální portrét vyfotografovat sedící na koni. Přesně tak, jak se nechávali zvětšit habsburští panovníci. Není těžké si všimnout, že si státní socialismus poezii přivlastnil a vzal do svých služeb a ta je dodnes stigmatizována. Ze spousty zajímavých básníků se ze strachu či honu za slávou stali poslušní. Jiní, méně zdatní ve změně režimu vytušili příležitost a proslavili se. Poezie, a i její následná interpretace se měla stát účelnou zbraní v politickém boji. Vyskytuje se zde poezie v tištěné podobě a pak poezie interpretovat recitátorem, recitátorkou nebo souborem.

Umělecký přednes vznikl již dávno ve starověku. Po staletí byl zájem o poezii spíše výsadou inteligence a vyšší společnosti. Jako u spousty odvětví kultury a tradice i poezii, a s tím spojenou interpretaci, si vzal socialismus za své a přetransformoval ji k obrazu svému, aby mu byla co nejlepší pomocí ve službách státu. Tímto "znásilňováním" si prošly téměř všechna odvětví od umění až po sport, ale poezie, a především umělecký přednes se bohužel svého cejchu z minulého režimu nemůže zbavit do dnes. S nastupující normalizací se poezie stala jednou z hlavních zbraní v politickém boji. Normalizační básníci různými způsoby odmítali návaznost na tvorbu šedesátých let. Často to byl pokus navázat na tvorbu básníků v letech padesátých a také ostrá kritika básnický děl a postupů v 60. letech.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Pavel Janoušek a kol., *Dějiny české literatury 1945–1989*, Praha, 2008, s. 26.

Vedení státu od začátku hledalo slavného současného spisovatele, který by osobně podpořil proces normalizace. Nejprve režim pomýšlel na Josefa Kainara (1917–1971)¹⁹⁷, který však už v roce 1971 zemřel a nemohl naplno podpořit novou politickou situaci. Jeho místo tak nahradil Vilém Závada (1905–1982)¹⁹⁸. Básník, který měl donedávna svou stopu i ve veřejném prostoru Českých Budějovic. V areálu Jihočeské vědecké knihovny (dříve Muzeum dělnického revolučního hnutí) od března 2018¹⁹⁹ stával *Památník dělnického hnutí* a zároveň *Památník obětem fašismu*, pražské sochařky Jarmily Malátové. Centrem památníku byl obrovský balvan, za kterým stála nepravidelná zeď z betonových stél. Na jedné z nich byl nápis „*Na věčnou paměť obětem fašismu*“²⁰⁰ a na druhé „*Jim nikdo nepostavil sochu, památník z bronzu odlévaný, ač slávy nedbali ni trochu, pomník si sklenuli svou dlaní. Vilém Závada*“²⁰¹ Právě text režimem protěžovaného básníka se ideálně hodil pro Památník a muzeum dělnických hnutí, ve kterém byly sály věnující období „*od vzniku husitského revolučního hnutí v 15. století, přes boje dělnické revolučního a komunistického hnutí proti buržoasnímu panství, fašismu až k Vítěznému únoru ...a spojení se Sovětským svazem.*“²⁰²

Dalším programově vybraným angažovaným básníkem normalizace byl již jmenovaný Jan Pilař, který z polštiny překládal báseň otištěnou na pozvánce k výstavě „*Vive la Commune*“. Pilař byl autorem, kterému se práce za normalizace tolik nezměnila. I před tím kombinoval bojovnou poezii s přírodní lyrikou inspirovanou českým venkovem s avantgardními prvky.²⁰³

Nejen poezie psaná, ale také její recitování hrálo za minulého režimu významnou roli. Od roku 1968 byla do televizního vysílání zařazena *Nedělní chvilka poezie*. V roce 1982 se pořad přejmenoval na *Chvilku poezie* a zrušen byl v roce 1992. V pořadu vystupovali herci a herečky, kteří přednášeli díla oficiálních autorů. Šlo často o herce, kteří jsou dodnes aktivní

¹⁹⁷ Překladatel, textař, dramatik a básník Josef Kainar byl mimo jiné člen Skupiny 42. V roce 1948 se přiklonil k myšlenkám nového nastupujícího režimu a začal vydávat básnické sbírky, které oslavují K. Gottwalda nebo J. V. Stalina (například *Veliká láska*, 1950). Rok před svým úmrtím (1970) byl jmenován předsedou přípravného výboru Svazu českých spisovatelů. Členové mohli být pouze spisovatelé a spisovatelky, kteří podporovali normalizační politiku KSČ. I přes jeho komunistickou minulost přežily jeho citlivé a nadčasové texty v zhudebněné formě do dnes. Zhudebnil je například Vladimír Mišík nebo Michal Prokop.

K tomu: http://www.phil.muni.cz/udim/avantgarda/index.php?pg=v_nezval2, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁹⁸ Bez autora, *Poezie ve službách režimu*, ucl.cas.cz, http://www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/dejiny/dcl_1945-1989/IV/poezie%20ve%20slu%C5%BEen%C3%A1ch.pdf, vyhledáno 20. 11. 2020.

¹⁹⁹ Město rozhodlo o rozšíření knihovny a likvidaci památníku, na jehož místě nyní stojí nová budova. Existenci připomíná pouze balvan stojící v prostoru před jižní fasádou nové knihovny budovy.

²⁰⁰ Viz. Anna Ženíšková (Pozn.) s. 77.

²⁰¹ Ibidem, s. 77.

²⁰² Jaroslav Homr, *Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech*, České Budějovice, 1975, nest.

²⁰³ Viz. Bez autora (Pozn. 198), vyhledáno 20. 11. 2020.

a mnozí bezpochyby talentovaní. Účinkování v pořadu jim zřejmě zajistilo lepší angažmá, či filmovou roli.

Další část kapitoly lze nazvat *Mladí lidé jako nástroj ideologie*. Přednes poezie, měl totiž dále za úkol vychovávat socialistickou mládež. První recitační soutěž na našem území probíhala v rámci první poválečné spartakiády v roce 1955.²⁰⁴ V té době začínala snaha etablovat umělecký přednes jako samostatnou soutěžní disciplínu a nenápadně zapojit mladistvé do politického boje. V roce 1957 vzniká celostátní přehlídka recitátorů a recitátorek – *Wolkrův Prostějov*. Pojmenovaný po prostějovském rodákovi, Jiřím Wolkrovi (1900–1924)²⁰⁵ Tato soutěž probíhala za normalizace podle slov pamětnice recitátorky Renaty Vordové (1963) následovně. Předně by bylo dobré zdůraznit, že Wolkrův Prostějov byl především příjemným undergroundovým místem, kde se četla zakázaná literatura, a po večerech zpívali nelegální písně. Měl však i oficiální stránku, které měla jasná pravidla. Každý účastník si musel vybrat povinný text. Každý rok bylo určeno nějaké oficiální téma (Výročí VŘSR, Osvobození Rudou armádou nebo právě Výročí Pařížské komuny) Vhodnost textu závisela na dvou kritériích. Především na autorovi textu a dále na tématu básně či prózy. Bez problému prošly texty od autorů Jiřího Wolkra, Stanislava Kostky Neumana, Josefa Rybáka. Dále básníci SSSR a ostatní básníci z lidových republik (Polská lidová republika, Slovenská lidová republika atp.). Často bylo takto zadané oficiální téma: Předneste revoluční básně z díla současných básníků Bulharské lidové republiky. Druhý text byl dobrovolný, ale stále musel splňovat určitá kritéria. Autor nesměl být příliš problémový a nebyla dovolena náboženská témata (Pokud byla udělena výjimka, tak muselo být nahrazeno slovo „*Bůh*“ slovem jiným.). Porota hodnotila především politickou vhodnost textu. Mnozí zástupci porotců nechtěli po soutěžících, aby šli po smyslu textu, jak je tomu dnes, ale kladně se

²⁰⁴ Kateřina Kaprálová, *Padesát ročníků Wolkrova Prostějova v politicko-kulturním kontextu* (diplomová práce), Brno, 2011, s. 4.

²⁰⁵ Básník Jiří Wolker se narodil 29. března 1900. Když v Rusku probíhala Velká říjnová revoluce (1917), bylo básníkovi 17 let. Československá komunistická strana byla založena v květnu 1921, chvíli po tom, co Wolker oslavil své 21. narozeniny. O tři roky později 3. ledna 1924 mladý autor umírá na tuberkulózu, je mu 24 let. Narodil se do období plného změn a měl politické ambice. Vznikající komunistická strana byla dobrým útočištěm pro naplnění jeho ideálů. V roce 1922 píše stat' s názvem *Proletářské umění*, kde jej definuje a mluví o jeho důležitosti. Toto umění zobrazuje především pracující lid a poukazuje na vykořisťování proletariátu. Se smrtí Wolkerova éra proletářské poezie končí, ostatní její tvůrci (především z řad Devětsilu: J. Seifert, K. Biebel nebo V. Nezval) se uchýlili jiným směrem. Nutno dodat, že mladého básníka a jeho dílo Komunistická strana Československa posmrtně využila ke své propagandě. Wolker ve svých básních převádí nesporný talent, básnickou vyzrálou, smysl pro rytmus, poetičnost a práci s veršem. Výtečné jsou jeho balady, např. epická *Balada o námořníkovi* nebo méně známé básně *Dlouhé aleje* nebo *Nevěrná*. Třicet let po Sametové revoluci by Jiří Wolker a jeho dílo zasloužilo, aby se na ně začalo nahlížet bez všech nánosů, kterými jej obtěžkala vláda jedné strany a připomínat, že za sebou tento mladý člověk zanechal i celou řadu kvalitních textů.

hodnotil patos,²⁰⁶ který je dnes podroben výrazné kritice. V dnešní době je vždy na závěr recitačního dne pořádána beseda s účastníky a porotci, kteří spolu otevřeně hovoří a hodnotí soutěžní výkon. Tak tomu v minulosti nebylo, nikdo soutěžícím zpětnou vazbu nedal a mladý chlapec nebo dívka často ani netušili, o čem přednášejí. Na konci celostátní přehlídky byly rozdány ceny, z nichž se jedna jmenovala Cena Míru. Šlo o cenu, která byla udělena za nejvhodnější politický text, často recitátorovi nevalné kvality a podle slov Renaty Vordové byla spíše za trest.²⁰⁷

Zároveň začínají vznikat nejrůznější publikace, jejichž hlavním cílem bylo motivovat mladé k recitaci a vysvětlit jim důvody, proč je přednes tak důležitý a jaký má společenský přesah. Název této podkapitoly je propůjčený z knihy ze šedesátých let, kterou napsala Ludmila Pelikánová (1915–1993)²⁰⁸ a Karel Jiráček (1900–1989)²⁰⁹. V roce 1962 vyšla příručka *Recitace, nástroj a zbraň*²¹⁰ určená především pro mladistvé, ve kterých měla vzbudit lásku k poezii a vysvětlit její důležitost. „*Nepíšeme ji pro ty, kteří už recitují. Spíše pro ty, kteří přísahají jen na techniku a sport a dívají se svrchu na blázinky, kteří mají rádi básně. Podaří-li se nám získat jejich zájem...odkud přinesete svému učilišti či závodu cenu, pak nám potvrdíte, už z vlastní zkušenosti, že recitace je dobrým nástrojem vzdělání a výchovy a dobrou zbraní v politickém boji.*“²¹¹ Tato příručka motivující mladou dělnickou mládež

²⁰⁶ Projev, kdy se recitující snaží v posluchači vyvolat velmi hluboké emoce (nadšení, nenávisť, lásku atp.) a obvykle je ukazatelem omezených vyjadřovacích schopností recitátorka/y. K tomu:

<https://cs.dbpedia.org/page/Patos>.

²⁰⁷ Rozhovor s Renatou Vordovou ze dne 12. 10. 2020.

²⁰⁸ Herečka, recitátorka a angažovaná členka Komunistické strany, Ludmila Pelikánová, se zasazovala o popularizaci poezie a recitace. Nebyla talentovanou herečkou a repertoár jejích básnických pásem byl přednášen s patosem se skládal především z budovatelských textů. Byla členkou Divadla na Vinohradech, ale hereckých rolí mnoho nedostávala, tak se soustředila výhradně na poezii. Recitovala v *Nedělní chvilce poezie*, objížděla s recitačními pásmo vojenské sbory nebo se věnovala mladým recitátorům. Proslavila se televizním vystupem v pořadu *Křeslo pro hosta* z roku 1985, kde se její zapálené patetické a ideologické vystupování stalo spíše terčem posměšků. Ludmila Pelikánová se stala jakousi karikaturou minulého režimu a zemřela roku 1993 v psychiatrické léčebně v Bohnicích. I přes podivnou životní éru je Ludmila Pelikánová další ukázkou toho, že v socialistickém Československu nehrál při úspěšné kariéře roli talent, nýbrž hlavně politická poslušnost a angažovanost. Netalentovaná Pelikánová získala titul zasloužilá umělkyně, dostala Státní cenu (dříve Státní cena Klementa Gottwalda) a pyšnila se Řádem práce.

²⁰⁹ Karel Jiráček, známý pod pseudonymem El Car, byl především dělnický divadelník a ochotnický divadelní režisér. V letech 1929–1949 vedl divadelní skupinu pracující mládeže, se kterou například nastudoval divadelní hru *Pařížská komuna* nebo *Pád Caryciu*. Ludmila Pelikánová si jej přizvala, aby se podělil o své postřehy a zkušenosti s vedením divadla pracujících v knize *Recitace – nástroj a zbraň*. Jiráček přidal i několik ukávek z divadelních her a objasnil, jak herce motivuje při práci s veršovaným textem.

²¹⁰ Ludmila Pelikánová – Karel Jiráček, *Recitace – nástroj a zbraň*, Praha, 1962,

²¹¹ Viz. Ludmila Pelikánová – Karel Jiráček (Pozn. 190) s. 3-4.

k recitování za účelem politického boje za beztrždní společnost byla odrazovým můstkem k fenoménu, který tvořil socialistický veřejný prostor stejně jako socha nebo architektura. V závěru publikace Pelikánová mluví přímo k mladým, kteří nerecitují a apeluje na ně. „*Ti, kteří však znají statistická data o soutěžících na Wolkrově Prostějově, nemohou pociťovat úplnou spokojenost. Na WP chybí recitátoři ze závodů, z učilišť, z internátů dělnické mládeže. Právě jsme dočetli vyprávění našeho El-Cara (vlastním jménem Karel Jiráček, pozn. aut.) o tom, čím byl přednes a jeho agitační formy pro dělnickou mládež za první republiky. Nástrojem a zbraní. Nástrojem výchovy a sebevýchovy a zbraní v politickém boji. Dnes naše mládež ze závodů už tento nástroj a tuto zbraň nepotřebuje? Na tuto otázku si sama správně odpoví.*“²¹² Z ukázky je jasné, že poezie byla stále výsadnou té části společnosti, která měla přirozeně blízko k umění a literatuře. Ve velké míře šlo o humanitně založené osoby. Tato kapitola má za cíl ukázat, jakou neodmyslitelnou funkci měla poezie a samotné recitování při pořádání nejrůznějších oficiálních akcí ve veřejném prostoru. Poezie jako nástroj propagandy je pro socialistický veřejný prostor zcela typická. Mladí pionýři a pionýrky recitující budovatelské básně na zahájení Sjezdu KSČ, Spartakiádě nebo při odhalování pomníku. Poezie v tištěné podobě doplňovala pozvánky na stranické události, jako jsou výstavy, průvody či sportovní události. Sedmdesátá léta v Českých Budějovicích mohou opět posloužit jako modelový příklad. Již bylo psáno o architektuře, vztyčování památníku a výstavě. Jednou z dalších kostiček do skládky může být právě poezie, jako významný ideologický nástroj.

Na fenomén důležitosti poezie v rámci propagandy se nějak výrazněji nereflektuje. Toto téma je spíše upozaděno. Strípky můžeme nalézt například v popkultuře například ve filmu. Jeden z nejnovějších najdeme v nové minisérii, produkované Českou televizí, *Herec* od režiséra Petera Bejaka. Bezprostředně po smrti Josifa Vissaroviče Stalina (1878–1953) můžeme vyslechnout z úst jedné z postav (režisér divadla k hercům) následující: „*Všechna představení jsou do odvolání zrušena. Teď nás čekají důležitější úkoly. Denní rozkaz, podle kterého budete rozděleni k jednotlivým odporům pro přednes smuteční poezie.*“²¹³ To ukazuje na další aspekt, povinni recitovat na těchto událostech nebyly jen děti, ale hlavně herci, kteří tuto činnost měli často přikázanou. Soubory navštěvovaly nejrůznější schůze a měly písničky a básněmi za úkol bavit významné politické osobnosti od nás i ze zahraničí.

Téma figurování poezie při veřejných akcích minulého režimu je prozatím neprobádané. Předkládaná práce má na tuto skutečnost upozornit a poukázat o jak důležitý a zajímavý problém jde.

²¹² Ibidem, s. 50.

²¹³ Peter Bejka, *Herec*, část 2/3, čas 7:30, Ceskatelevize.cz, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12309723448-herec/418233100021002/> vyhledáno 19. 10. 2020,

4.2. Podoba slavností a rituálů za státního socialismu

V poslední krátká kapitola se zabývá podobou několika rituálů, které v roce 1971 a 1976 doprovázely akce, které se konaly v rámci výročí vzniku Pařížské komuny v Českých Budějovicích.

Jeden z ceremoniálů se odehrál při přejmenování Pražského předměstí na Sídliště Pařížské komuny (obr. 22). Stalo se tak 23. března 1971 a dobový tisk komentoval událost slovy: „*Stane se tak dnes odpoledne v 15 hodin v parčíku na třídě Míru (dnešní Pražská třída, pozn. aut.). Akt slavnostního přejmenování zahájí vojenská hudba, následovat bude projev předsedy Měst NV Bedřicha Drajera. Dekret o přejmenování opatřený městskou pečeti, a zalitý do kovové tuby, bude vložen do základního kamene pomníku.*“²¹⁴

Paralelu můžeme najít ve veřejném prostoru Českých Budějovic i o čtyři roky později - květnu 1975 během oslav otevření Muzea dělnického revolučního hnutí na Lidické třídě. V prostoru památníku byly do speciálně navržených žulových schránek rituálně vkládány prstě z památných revolučních a válečných míst.²¹⁵ Uložení této drahocenné hlíny z míst největších bitev měla být podtržena výjimečnost a magie místa. Zmíněný rituál se stal na našem území velmi rozšířený po 1. světové válce.

Dalším rituálem, který probíhal během oslav výročí Pařížské komuny, byla slavnostní přísaha, kterou skládaly v tomto případě děti. „*V závěru slavnosti pionýři a žáci ZDŠ Z Nerudovi a Čechovy ulice slib, že převezmou toto prostranství včetně základního kamene do socialistické péče.*“²¹⁶ Otázkou zůstává, co přesně znamená „socialistická péče“. Z historie víme, že „pečování“ o památky nebylo nejsilnější stránkou socialistického zřízení. Mnoho památek v rukou státu zpustlo a bylo zničeno.

Oslavy Prvního máje byly vždy spojeny s oslavami Osvobození. Probíhaly velkolepě a připravovala se na ně vždy celá republika. V roce 1970 vznikl v Českých Budějovicích krátký film mapující přípravy oslav. Byl určen tým pracovníků a pracovníc, kteří připravovali podobu tribuny, transparenty s hesly a taky obrazy s výzdobu celého města. Film připomíná další aspekt, který neodmyslitelně patří k socialistickému Československu – pracovní závazky. „*Výzdoba je jen jedna stránka májových příprav, o té druhé pracovní hovoří snad nejlépe hodnota závazků k 25. výročí Osvobození.*“²¹⁷

²¹⁴ Vive la Commune!, in: *Jihočeská pravda*, 1971, roč. 27, č. 72, s. 2.

²¹⁵ Viz. Anna Novotná – Anna Ženíšková (Pozn. 3), s. 61-

²¹⁶ Sídliště Pařížské komuny, in: *Jihočeská pravda*, 1971, roč. 27, č. 73, 1971, s. 1.

²¹⁷ *Přípravy na 1. máj v Českých Budějovicích*, 1970, Krátký film Praha, Encyklopedie.c-budejovice.cz, <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/filmy/1970-pripravy-na-1-maj-v-ceskych-budejovicich>, vyhledáno 6. 5. 2021.

5. Závěr

Tato diplomová magisterská práce vznikla jako experiment, který má propojit dějiny výtvarného umění s dalšími uměleckými disciplínami, které se za dob státního socialismu staly nástroji propagandy a ideologie.

Práce si vzala za cíl ukázat propagandu v její celistvosti. Především na oslavách výročí vzniku Pařížské komuny v letech 1971 a 1976 v Českých Budějovicích. Ideologie prostupovala všemi vrstvami společnosti a do nejrůznějších odvětví. Středem politických zájmů bylo nejen výtvarné umění a architektura, ale také školství, literatura, divadlo, hudba a umělecký přednes. Tomuto okrajovému tématu je v práci věnována větší pozornost - vzhledem k tomu, že je téma v tomto kontextu zatím zcela neprobádané, ačkoliv je nesmírně zajímavé a podnětné k dotváření celku.

Začátek práce se věnuje vymezení termínů, které se v práci více vyskytují. Je to veřejný prostor, politické náboženství, rituál a ideologie. V jednotlivých heslech nalezneme kromě definice i konkrétní příklad z Českých Budějovic.

Politika sedmdesátých let, které jsou v práci diskutovány, se snažila vymanit se z kontinuity času. Odmítnout vše, co se událo v šedesátých letech a navrátit se do let padesátých. Tento návrat neměl příliš „pevnou půdu pod nohama“, jelikož padesátá léta z velké míry čerpala z euforie osvobození a konce 2. sv. války. Sedmdesátá léta a jejich rituály se tak staly pro mnoho lidí nepochopitelné. Rituály dělali pouze ze setrvačnosti a povinnosti.

Historické pozadí nejen konce Pražského jara v Praze, ale také dobová situace v Českých Budějovicích přinese důkazy o znovu používání již vyprázdněných forem. Tento postup, tedy návrat ke kořenům, se velmi dobře ukázal právě na využití Pařížské komuny. V tomto případě nebyla použita Velká říjnová revoluce, ale kolébka myšlenek komunismu – Pařížská komuna. Bez historických vazeb a logických důvodů dala mimo jiné Pařížská komuna v Českých Budějovicích název nově vznikající/asanované městské čtvrti, čestný název významnému národnímu podniku a na její počest vznikly dva památníky ve veřejném prostoru. Tento postup velmi dobře vystihuje politiku normalizace. Vytrhnout z kontextu vyprázdněný rituál, historickou událost nebo osobnost a zasadit ji bez souvislosti a hlubšího významu na určené místo. Většinová společnost nepotřebuje přílišné argumenty a vysvětlení. Poslušně a bezmyšlenkovitě chodí na všechny průvody a akce. Ti, kteří vysvětlení žádají se dostávají do problémů, proto často raději rezignují.

Předkládaná práce se dotýká také výstavnictví v době státního socialismu. V kapitole *Výstava „Vive la Commune“* představuji zcela neprobádaný dokument *Harmonogram prací k výstavě 100. výročí Pařížské komuny*. Ten velmi podrobně popisuje strukturu celé výstavy a výběr exponátů. Bohužel není k dispozici žádný obrazový materiál. Pořádání výstav za dob státního socialismu v Českých Budějovicích by jistě také zasloužilo pozornost badatelů

a badatelek. Zajímavé jsou jak důvody vzniku výstavy, tak původ a výběr samotných exponátů. Pozvánky k výstavě, jejichž součástí byla příloha s otištěnými básněmi, poukázaly na další nedílnou součást propagandy. Poezie a umělecký přednes má zvláštní pozici mezi veřejností dodnes, a čelí mnoha předsudkům kvůli fungování v minulém režimu. Například díky pořadu Chvilka poezie.

Cílem kapitol o poezii a uměleckém přednesu bylo ukázat, jak silně s nimi režim manipuloval. Prostřednictvím recitace navíc využíval mládež, která se rázem stala součástí propagandy. Mgr. Renata Vordová dala cenné svědectví o tom, jak za normalizace probíhala celostátní recitační přehlídka Wolkrův Prostějov, která byla i v této komplikované době místem velmi inspirativních a podnětných chvil.

Práce se, s mírnými odchylkami, zabývá především tématem působení odkazu Pařížské komuny v Českých Budějovicích.

70. a 80. léta v jižních Čechách by si zajisté zasloužila větší pozornost historiků a historiček umění, a je zde místo pro další bádání. Pozornost by zajisté zasloužila také podoba rituálů a oslav za normalizace, které jsem se v práci zabývala pouze okrajově - uvádím tři příklady z diskutovaného časového období.

Obecně se tématem normalizace v posledních letech zabývá stále více historiček a historiků. S odstupem času vznikají publikace od mladších a mladších, kteří mohou více psát bez osobního zaujetí. Autoři a autorky otevírají mnohdy zapomenuté aspekty doby, případně se na epochu dívají z různých úhlů a kontextů. Důkazem může být nedávný rozhovor Mileny Bartlové, která se nyní věnuje mapováním českých dějin umění, pro Český rozhlas. V loňském roce také vydala knihu s názvem *Dějiny českých dějin umění 1945–1969*.²¹⁸ V rozhovoru uvedla, že druhý plánovaný díl se bude věnovat právě historiografii českých dějin umění v době normalizace.²¹⁹ Tyto počiny jsou důležité pro doplňování mozaiky doby. Mohou pomoci otevírat nové pohledy a vysvětlovat souvislosti jak pamětníkům, tak mladším generacím, které státní socialismus nepamatují. Bartlová dodává, že porozumět dějinám komunistické diktatury jde pouze přes zkoumání detailů. To platí i pro předkládanou práci, která se zabývá mnohdy na první pohled okrajovými tématy.

Na úplný závěr je třeba zmínit, že práce vzniká příhodně v roce, kdy si připomínáme 150. let od vzniku Pařížské komuny. Žádné velkolepé oslavy se již pochopitelně nekonají. Avšak několik současných periodik a internetových stránek toto zapomenuté výročí svým čtenářům připomnělo. Krátký článek Komuně věnovala Komunistická strana Čech a Moravy

²¹⁸ Milena Bartlová, *Dějiny českých dějin umění 1945–1969*, Praha, 2020.

²¹⁹ *Hovory Petra Viziny*, čas: 4:15, Plus.rozhlas.cz, <https://plus.rozhlas.cz/porozumet-dejinam-diktatury-komunismu-jde-pouze-zkoumanim-detailu-mysli-si-8478681?fbclid=IwAR36SznSZVeG11BJBPHE6OyMDKWDv2fHqEFIQdlCJiECgDSsLGvB0xowV5A#volum e>, vyhledáno 1. 5. 2020.

na svých oficiálních internetových stránkách.²²⁰ Informativním statím, ve stručnosti shrnujícím historické události, se věnovala i internetová periodika, jako například iDNES.cz, který navíc mapuje současný pohled na Pařížskou komunu přímo ve Francii.²²¹ Portál a2larm.cz věnoval výročí více prostoru a vydal přeložený výňatek z knihy současné australské publicistky Lizzie O'Shea, která v roce 2019 vydala knihu *Budoucí dějiny: co nás Ada Lovelace, Tom Paine a Pařížská komuna mohou naučit o digitálních technologiích*.²²² Citovaná část knihy se zabývá především sociálními problémy, které jsou i kvůli koronavirové krizi, čím dál aktuálnější. Ukazuje, jak Komuna řešila rovnost mezi ženami a muži nebo podporu mladých umělců.²²³

Očistit od balastu, který nanesl státní socialismus by tak zasloužila nejen poezie a umělecký přednes, ale možná i historie Pařížské komuny a některé její myšlenky.

²²⁰ Milan Krajča, *Ke 100. výročí Pařížské komuny*, Kscm.cz, <https://www.kscm.cz/cs/aktualne/medialni-vystupy/komentare/ke-150-vyroci-parizske-komuny>, vyhledáno 23. 5. 2021.

²²¹ Adam Hájek, *Vláda lůzy? Zadupaná utopie? Francie se pře o odkaz Pařížské komuny*, Idnes.cz, https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/francie-parizska-komuna-1871-vyroci.A210317_135343_zahranicni_aha, vyhledáno 20. 4. 2021.

²²² Lizzie O'Shea, *What Ada Lavelace, Tom Paine, and the Paris Commune Can Teach Us about Digital Technology*, Melbourne, 2019.

²²³ Michael Hauser, *Před 150. lety vznikla Pařížská komuna. Co nám může říct o alternativních podobách budoucnosti?*, a2larm.cz, <https://a2larm.cz/2021/03/pred-150-lety-vznikla-parizska-komuna-co-nam-muze-riect-o-alternativnich-podobach-budoucnosti/>, vyhledáno 3. 5. 2021.

6. Seznam pramenů a literatury

6.1. Prameny

Státní okresní archiv České Budějovice

33. plenární zasedání Městského národního výboru v Č. Budějovicích, zapisovala: M. Vladyková, 1971, sign. C 33/9.2.71č. ÚSKP 33/9.2.71, SOA České Budějovice,

Jednotný plán kulturně-výchovné a osvětové činnosti ve městě České Budějovice na období únor–květen 1971, sign. C 33/9.2.71, SOA České Budějovice 1971.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOA v ČB), fond Archiv města České Budějovice 1945–1990, Kronika města České Budějovice rok 1971, s. 104

Knihovna Jihočeského muzea

Harmonogram prací k výstavě 100. výročí pařížské komuny „Vive la commune“, Jč IV B 1921–68195, České Budějovice, 1971, dostupné v depositáři Jihočeského muzea.

Metodologický leták, *Pařížská komuna 1871*, České Budějovice, 1971, DT 1.065

Archiv České televize

Anotace k pořadu Umění patří pokroku, 1972, archiv České televize

Ostatní

Rozhovor autorky s Renatou Vordovou.

6.2. Literatura

Bartlová, Anežka (ed.), *Manuál monumentu*, Praha, 2016.

Bartlová, Milena (ed.), *Co bylo Československo? Kulturní rekonstrukce státní identity*, Praha, 2017.

Bartlová, Milena, *Dějiny českých dějin umění 1945–1969*, Praha, 2020.

Bartlová, Milena – Vybíral Jindřich a kol., *Budování státu /Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu*, Praha, 2015.

bez autora, *Pařížská komuna /Bibliografie základních prací o Pařížské komuně/*, České Budějovice, 1976.

Elitot, Thomas S., *O básnictví a básnících*, Praha, 1991.

Furet, Francois, *Ukončit revoluci: od Ludvíka XVIII. po Julese Ferryho (1815–1880)*, in: *Francouzská revoluce. Díl 2*, Praha, 2007.

Gantile, Emilo, *Politická náboženství /Mezi demokracií a totalitarismem/*, Brno, 2008.

Georgiev, Adam, *Arthure, ty děvko umění*, Praha, 2010.

Halířová, Marie, *Zdeněk Vojta sochy*, Praha, 1989.

Hilský, Martin, *Počátky „Nové kritiky“ v Anglii* In: *Angloamerická „Nová kritika“*, Praha, 1976.

Horm, Jaroslav, *Muzeum dělnického revolučního hnutí jižních Čech*, České Budějovice, 1975, nest

James, Georg A., *Totalitarismus a politická náboženství*, Brno, 2015.

Janoušek, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945–1989*, Praha, 2008.

Kaplan, Karel, *Národní fronta 1948–1960*, Praha, 2012.

Karous, Pavel (ed.), *Vetřelci a volavky*, Praha, 2015.

Kolář, Pavel – Pullmann Michael, *Co byla normalizace?*, Praha, 2016.

Kovář, Daniel, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice, 2000.

- Kovář, Daniel (ed.), *Slavné vily Českých Budějovic*, České Budějovice, 2016.
- Krajný, Miroslav, *František Mrázek/zasloužilý umělec*, České Budějovice, 1985.
- Kratochvíl, Petr (ed.), *Veřejný prostor v ohrožení?*, Praha, 2019.
- Kroutvor, Josef, *Poselství ulice /z dějin plakátu a proměn doby/*, Praha, 1991.
- Křenková, Zuzana (ed.), *Sochy a města. Morava.: Výtvarné umění ve veřejném prostoru 1945–1989*, Pardubice, 2020.
- Kyndrová, Dana: *Rituály normalizace*, Praha, 2011.
- Lagarde, André – Michard, Laurent, *Francouzská literatura 19. století*, Praha, 2008, s. 518.
- Lenin, Vladimír Iljič *Spisy*, sv. 17, Praha, 1957.
- Linton, Marisa, *Les femmes et la Commune de Paris. Revue Historique 603, CCXCVIII/3. Paris 1997.*
- Maier, Hans, *Politická náboženství /Totalitární režimy a křesťanství/*, Brno, 1999.
- Marx, Karel, *Komunistický manifest*, Praha, 2000.
- Nezval, Vítězslav, *Pantomima*, Praha, 1926.
- Novotná, Anna – Ženíšková, Anna, *Panny a labutě: Umění ve veřejném prostoru a v architektuře v Českých Budějovic z let 1948–1989*, Týniště nad Orlicí, 2020.
- O'Shea, Lizzie, *What Ada Lavelace, Tom Paine, and the Paris Commune Can Teach Us about Digital Technology*, Melbourne, 2019.
- Ottův slovník naučný, heslo Pochodeň, svazek 20, Praha, 1903
- Pechalová, Zdenka (ed.), *110. výročí Pařížské komuny /Výběrová bibliografie literatury české, slovenské a socialistických zemí za léta 1970–1980*, Praha, 1981.
- Pelikánová, Ludmila – Jiráček, Karel, *Recitace nástroj a zbraň*, Praha, 1962.
- Pelikánová, Ludmila, *O přednesu*, Praha, 1942.
- Rimbaud, Arthur, *Dopisy vidoucího*, Praha, 2000.

Shakespeare, William– Hilský, Martin, *Sonety/The Sonnets*, Praha, 2012.

Schmarc Vít, *Země lyr a ocele: subjekty, ideologie, modely, mýty a rituály v kultuře českého stalinismu*, Praha, 2017.

Spurný Matěj, *Most do budoucnosti: Laboratoř socialistické modernity na severu Čech*, Praha, 2016.

Steinová, Dagmar, *Komuna neboli Obec pařížská roku 1871*, Praha, 1971.

Šaradín, Pavel, *Historické proměny pojmu ideologie*, Brno, 2011.

Švehla, Marek, *Magor a jeho doba*, Praha, 2017.

Vaisar, Bohuslav, *Pařížská komuna 1871–1971*, Praha 1971.

Voegelin, Eric, *Politická náboženství*, Praha, 2015.

Záloha, Jiří, *Muzeum dělnického revolučního jižních Čech*, České Budějovice, 1975.

6.3. Sborníky a periodika

Josef Zlámalík, Ke 100. výročí Pařížské komuny, *Jihočeská Pravda*, 1971, roč. 27, č. 66.

Vive la commune!, *Jihočeská pravda*, 1971, roč. 27, č. 72.

Jolana Fišerová, Sídliště Pařížské komuny zřejmě hned tak nezmizí, in: *Českobudějovické listy*, 1999, roč. 8, č. 129.

Eva Erbanová, Koldům v Českých Budějovicích, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 84, 2015.

Miroslav Pecha, *Kronika města Českých Budějovic*, České Budějovice, 1971.

Kulturní kalendář, 1973, roč. 20, č. 9.

Provolání SOF: Sto let od Pařížské komuny, *Rudé právo*, 1971, roč. 51–52, č. 63.

Josef Bílek, Zdeněk Vojta 55 let (1. 3. 1932), *Výběr z prací členů klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, České Budějovice, 1987.

6.4. Studentské práce

Alexa, Michael, *Počátky básnické tvorby Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynického, Adama Zagajewského a Ewy Lipské* (magisterská práce), Brno, 2014, s. 20.

Homutová, Ludmila, *Československé umění ve službách komunismu jako politického náboženství* (bakalářská práce), Teologická fakulta, Karlova univerzita, Praha, 2011.

Kaprálová, Kateřina, *50 ročníků Wolkrova Prostějova v politicko-kulturním kontextu* (magisterská práce), Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brno, Brno, 2011.

Novotná, Anna, *Umění ve veřejném prostoru v letech 1948–1989 v Českých Budějovicích* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2017.

Štefánek, Radan, *Reflexe přírody v rituálu /Srovnání rituálů kmenů Bororo a Aché/* (magisterská práce), Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita v Brně, Brno, 2011.

Rytířová, Sylvie, *Totalitní ideologie /Nacistická a komunistická ideologie – společné znaky a rozdíly/* (magisterská práce), Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2011.

Vesecká, Vesecká, *Asanace Pražského předměstí od 50. do 80. let dvacátého století* (magisterská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2018.

Ženíšková, Anna, *Monumentální sochařská tvorba Jarmily Malátové na jihu Čech* (bakalářská práce), Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2017.

6.5. Internetové zdroje

Architektura 60. – 70. let
<https://www.ma6070.cz/cs>

Artalk.cz
<https://artalk.cz/2020/05/25/marie-foltynova-umeni-ve-verejnem-prostoru-je-vzdy-politikum/>

Artyčok, *Komu patří veřejný prostor? (s důrazem na roli uměleckých děl)*
<https://artycok.tv/39767/soft-norm-who-owns-the-public-space>

A2larm.cz

<https://a2larm.cz/2021/03/pred-150-lety-vznikla-parizska-komuna-co-nam-muze-riect-o-alternativnich-podobach-budoucnosti/>

CB Architektura, Alois Hloušek

<http://www.cbarchitektura.cz/2017/01/alois-hlousek-1531935-2412017.html>

culture.pl

<https://culture.pl/en/artist/wladyslaw-broniewski>

Česká divadelní encyklopedie

http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Ko%C5%BE%C3%ADk,_Franti%C5%A1ek

Česká komora architektů

<https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/park-ctyri-dvory-2013-ceske-budejovice>

Česká televize, *Retro*

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10176269182-retro/212411000360004/>

České avantgardní divadlo

http://www.phil.muni.cz/udim/avantgarda/index.php?pg=v_nezval2

Český rozhlas Plus

<https://plus.rozhlas.cz/porozumet-dejinam-diktatury-komunismu-jde-pouze-zkoumanim-detailu-mysli-si-8478681?fbclid=IwAR36SznSZVeG11BJBPHE6OyMDKWDv2fHqEFIQdlCJiECgDSsLGvB0xowV5A#volum>

Digilib.phil.muni, Vladimír Stupka, *Rimbaud a jeho čeští tlumočníci*

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/107494/D_ScientiaeLitterarum_09-1962-1_7.pdf?sequence=1

Dzieje.pl

<https://dzieje.pl/postacie/wladyslaw-broniewski-1897-1962>

Encyklopedie České Budějovice

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>

iDNES.cz

https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/francie-parizska-komuna-1871-vyroci.A210317_135343_zahranicni_aha

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích

<https://www.muzeumcb.cz/hudebni-a-divadelni-archiv/osobnosti-2/b-1/beran-josef/>

Komunistická strana Čech a Moravy

<https://www.kscm.cz/cs/aktualne/medialni-vystupy/komentare/ke-150-vyroci-parizske-komuny>

Paneláci

<http://panelaci.cz/map/#/detail/113>

Památkový katalog

<https://pamatkovykatalog.cz/koldum-705074>

Poslanecká sněmovna, *Ústava Československé socialistické republiky*

https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html

Reflex

<https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/70098/komunisticky-pokus-pred-leninem-pred-145-lety-vznikla-parizska-komuna.html>

Slovník české literatury

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1085>

Slavné vily

<http://www.slavnevily.cz/stavby/-/unesco/stavby-ceskych-budejovic/koldum>

Sochy a města

<https://sochyamesta.cz/zaznam/23499>

Sociologická encyklopedie

[https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ideologie_(MSgS))

Totalita, *Moskevský protokol*

http://www.totalita.cz/txt/txt_prot_mosk_1968.php

Ucl.cas.cz, Poezie ve službách režimu

http://www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/dejiny/dcl_1945-1989/IV/poezie%20ve%20slu%C5%BE%C3%A1ch.pdf

Ústav pro studium totalitních režimů

<https://www.ustrcr.cz/>

Vetřelci a volavky

<http://www.vetrelciavolavky.cz/sochy/pochoden>

Web Gallery of Art

<https://www.wga.hu/support/viewer/z.html>

Wol.jw.org, Frýgie

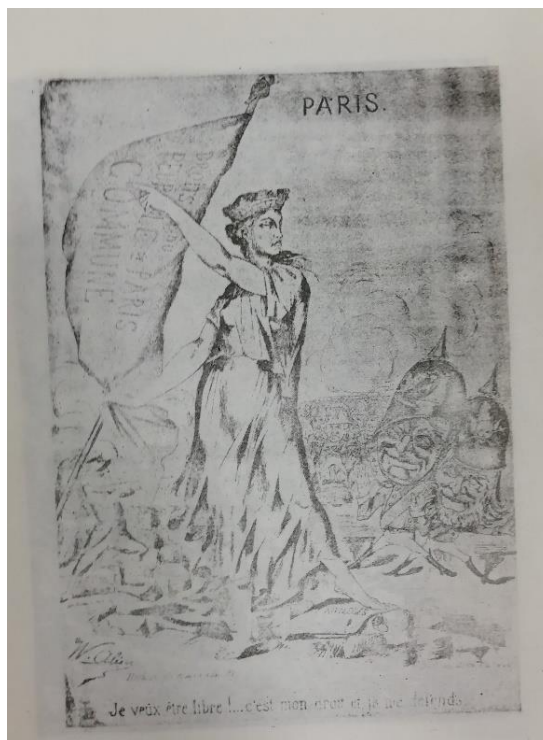
<https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/1p-b/1200003477>

Youtube.cz, *Atentát na kulturu*

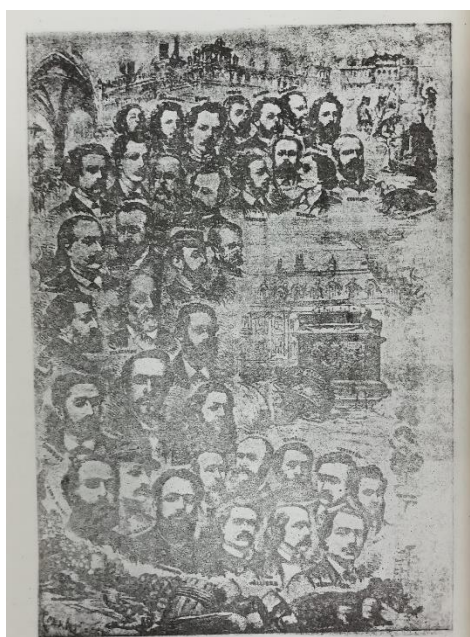
<https://www.youtube.com/watch?v=GWvf5IY-wV0>

7. Obrazová příloha

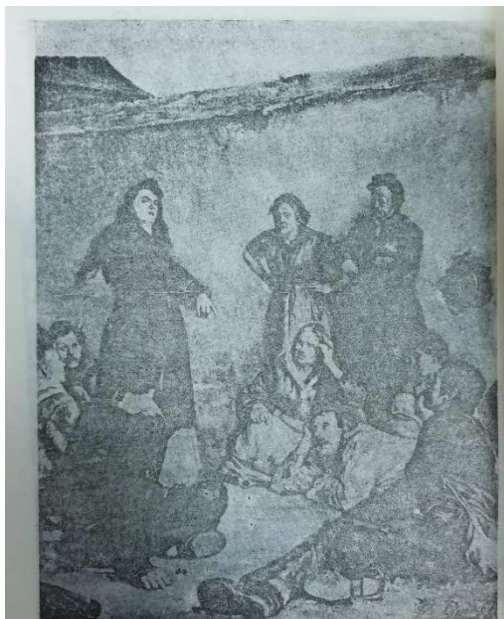
Obrázek 1 – výukový materiál z roku 1971: první plakát Pařížské komuny, Foto: Metodický leták, *Pařížská komuny 1971*, sign. C 2361, Jihočeská knihovna v ČB

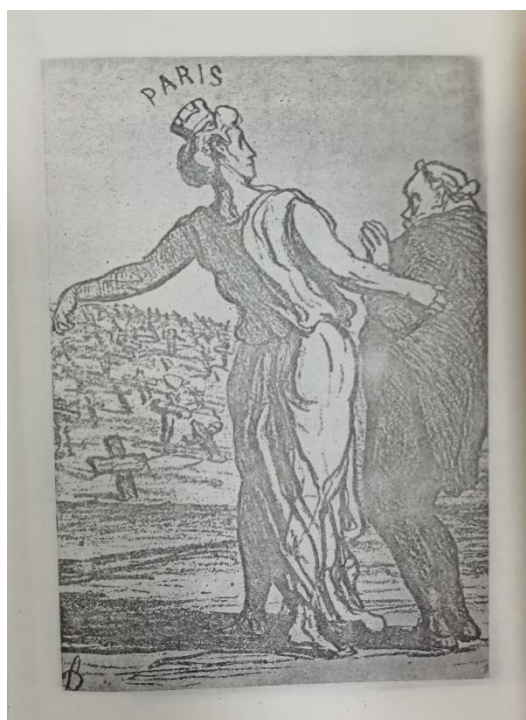
Obrázek 2 – výukový materiál z roku 1971: Skupina činitelů Pařížské komuny, Foto: Metodický leták, *Pařížská komuny 1971*, sign. C 2361, Jihočeská knihovna v ČB

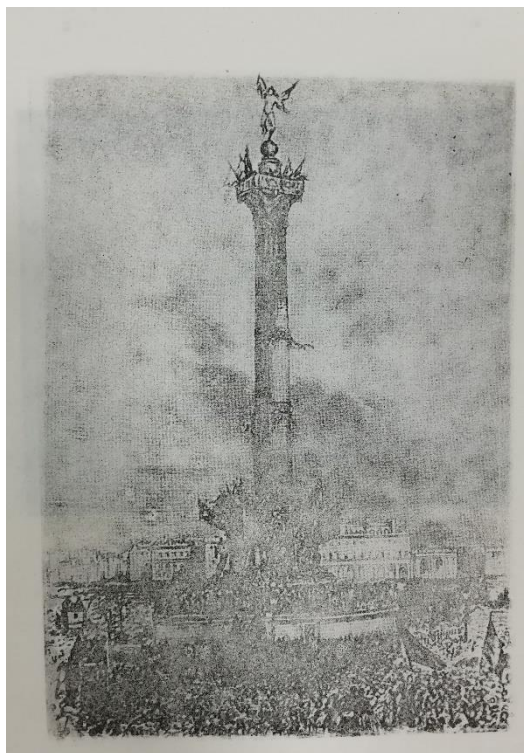
Obrázek 3 – výukový materiál z roku 1971: Komunardka, která vyzívá k boji, Foto: Metodický leták, *Pařížská komuny 1971*, sign. C 2361, Jihočeská knihovna v ČB

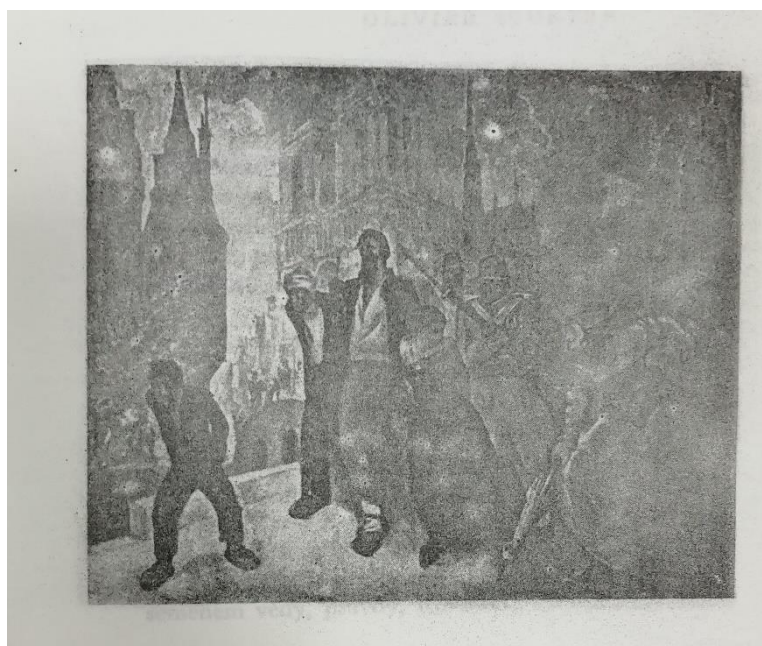
Obrázek 4 – výukový materiál z roku 1971: Karikatura Honoré V. Daumiera: Republikánská Francie a versaillská kontrarevoluce, Foto: Metodický leták, *Pařížská komuny 1971*, sign. C 2361, Jihočeská knihovna v ČB

Obrázek 5 – výukový materiál z roku 1971: Republikánská revoluce na náměstí Bastily, Foto: Metodický leták, *Pařížská komuny 1971*, sign. C 2361, Jihočeská knihovna v ČB

Obrázek 6 – výukový materiál z roku 1971: V posledních dnech Komuny.

Obrázek 7 – základní kámen k uctění památky Pařížské komuny z roku 1971, Staroměstská ulice, Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.

Obrázek 8 – pamětní deska na průčelí smaltovny Sfinx od Stanislava Zadražila. Foto: anonym, dostupné online: <http://nadobi.belis.eu/historie/>, vyhledáno 20. 3. 2021.

Obrázek 9 - mozaika *Tři mudrci*, Sant'Apollinare Nuovo, Ravenna, 6. století. Foto převzato: Web Gallery of Art, dostupné on-line <https://www.wga.hu/index1.html>, vyhledáno 15. 12. 2020.

Obrázek 10 – dobový pohled na obchodní dům Družba na Pražském předměstí z roku 1976. Foto převzato z Encyklopedie Českých Budějovic, dostupné on-line: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/fototeka/2621>, vyhledáno 15. 11. 2020.

Obrázek 11 – dobový pohled na proměnádu a Památník Pařížské komuny z roku 1985.

Foto: SOA České Budějovice, fotoarchiv Dvořákova sbírka, fond Okresní Národní výbor ČB.

Obrázek 12 – celkový pohled na Památník Pařížské komuny na Pražské třídě, současný stav.

Foto: Jiří Zikmund

Obrázek 13 – detail Pomníku Pařížské komuny na Pražské třídě, současný stav.
Foto: autorka.

Obrázek 14 – signatura PETŘÍK–VOJTA v dolní části Památníku Pařížské komuny, současný stav. Foto: autorka.

Obrázek 15 – prázdné místo na Památníku Pařížské komuny, kde se původně nacházela nápisová páska „K uctění památky Pařížské komuny“, současný stav. Foto: autorka.

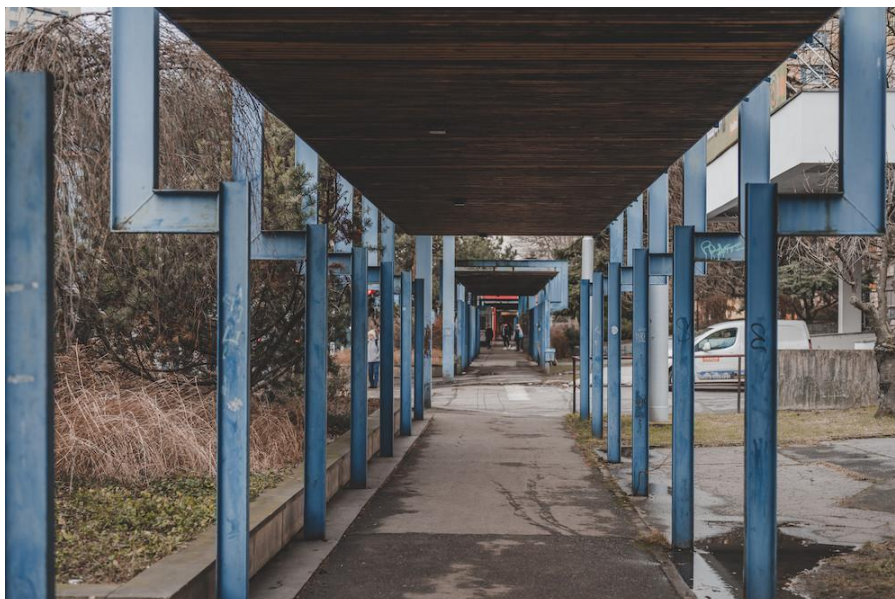
Obrázek 16 – anonymní autor/ka: Pochodeň v ulici Kubatová v Českých Budějovicích. Foto: Jakub Drozda

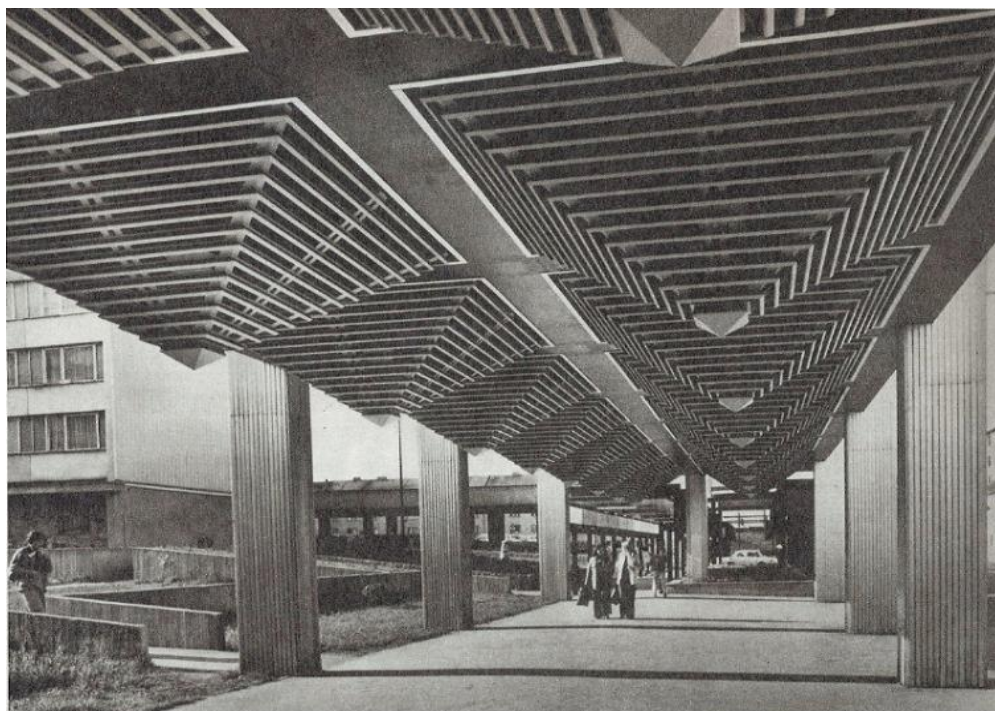
Obrázek 17 – skulptura Plameny z roku 1979 od sochařky Jarmily Malátové před českobudějovickým krematoriem. Foto: Anna Ženíšková

Obrázek 18 – loubí na Pražské třídě, stav před demolicí. Foto: Jan Luxík, dostupné on-line: <https://budejcka.drba.cz/zpravy/spolecnost/26427-modre-loubi-na-prazske-pujde-letos-k-zemi-zmizi-i-pristresky-na-sumave.html>

Obrázek 19 – původní podoba loubí na Pařížské třídě ze 70. let. Foto: anonym, dostupné online: <http://jiriptacek.blogspot.com/2020/05/klara-bruhova-promenada-u-druzby-je.html>

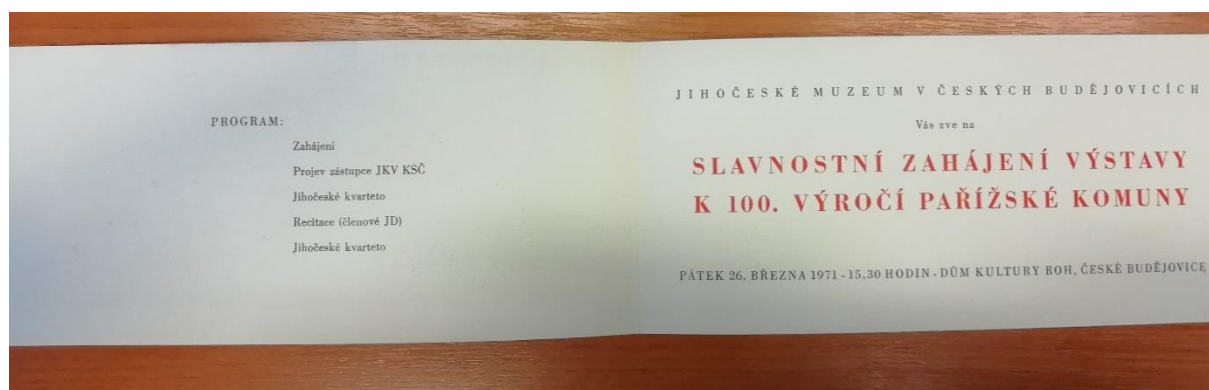
Obrázek 20 – plakát k výstavě Vive la Commune! z roku 1971 od Václava Boukala. Původní podoba loubí na Pražské třídě, původní podoba ze 70. let. Foto: Knihovna Muzea České Budějovice, Sign. Jč IV B 1921.

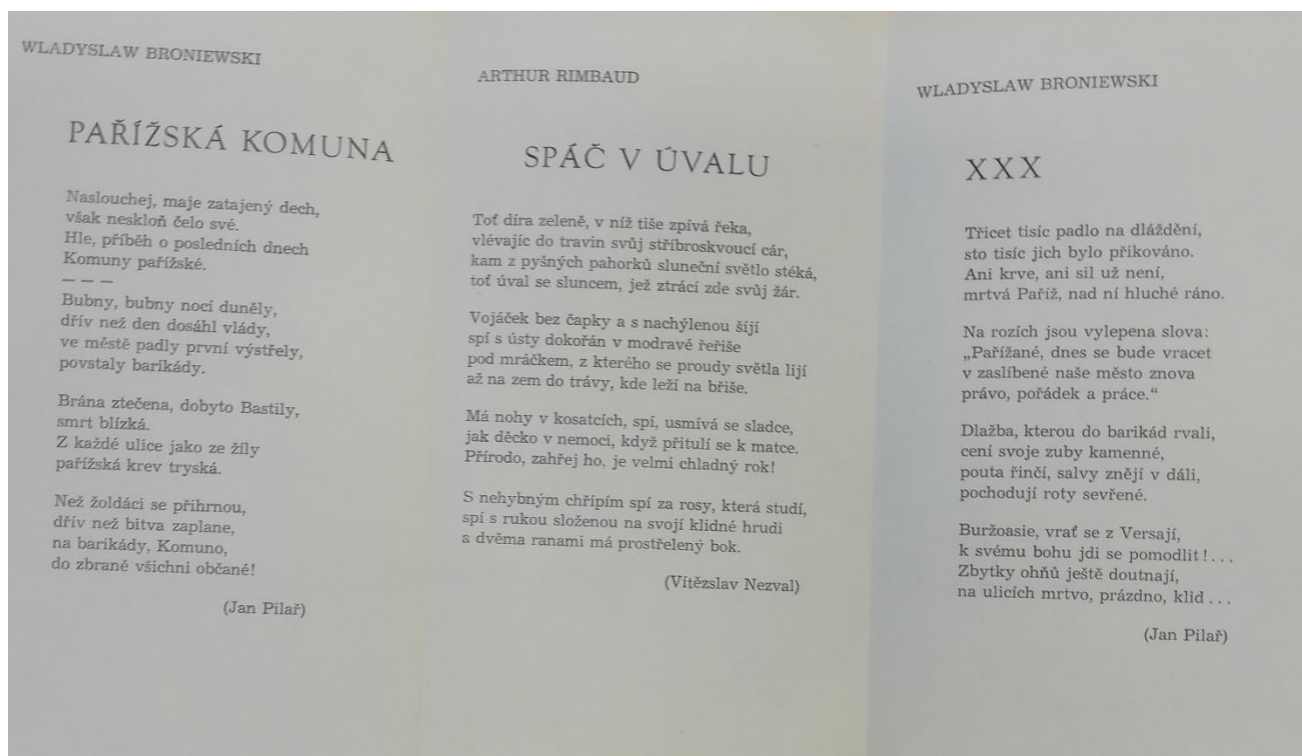
Obrázek 21 – titulní strana pozvánky k výstavě Vive la Commune! z roku 1971.
Foto: Knihovna Muzea České Budějovice, Sign. Jč IV B 1921.

Obrázek 22 – otevřená pozvánka k výstavě „Vive la Commune“. Foto: Knihovna Muzea České Budějovice, Sign. Jč IV B 1921.

Obrázek 23 – příloha k pozvánce „Vive la Comune“ s otištěnými básněmi. Foto: Knihovna Muzea České Budějovice, Sign. Jč IV B 1921.

Obrázek 24 – fotografie ze slavnostního přejmenování českobudějovického Pražského předměstí na Sídliště Pařížské komuny. Foto: Ota Sep

